204276
2002 / 1
ISSN 1301 - 6784
SAYI : 43
FİYATI: 2.500.000 TL
OCAK - MART 2002

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური

ᲙᲣᲚᲢᲣᲠᲣᲚᲘ ᲟᲣᲠᲜᲐᲚᲘ

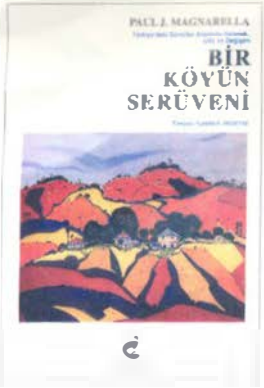

7.000.000 -TL

6.000.000 -TL
(Şiirler)

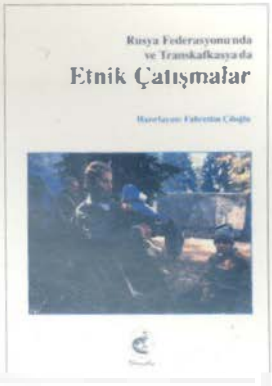

7.000.000 -TL

7.000.000 -TL
(Öyküler)

5.000.000 -TL
(Masallar)

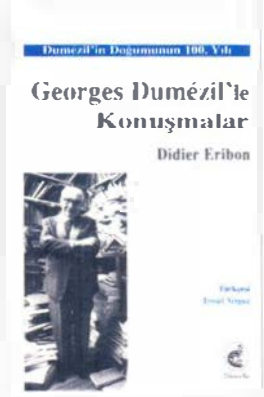

7.000.000 -TL

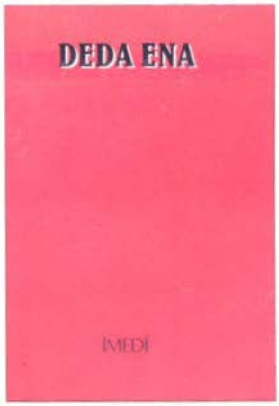

4.000.000 -TL

45.000.000 -TL

50.000.000 -TL
Büyük Boy (İki Cilt)

Edinmek için;

ŞENOL TANAN adına

1- Yapı Kredi Bankası Sirkeci Şb. 44003-2 nolu hesaba veya
2- İş Bankası Yenicami Şb. 3162881 nolu hesaba veya
3- PTT Sirkeci Şb. ne havale edildiği gün kargo ücreti ödemeden adresinize gönderilecektir.

İrtibat için;

Tel : (0212.) 501 88 54 Tel&Fax.: (0212) 501 84 66 GSM : (0532.) 721 13 60

çveneburi
Kültürel Dergi

ISSN 1301-6784
Ocak-Mart 2002 Sayı: 43
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)
TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LİMİTED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Hayati AKBAŞ, Erol ALTIN, Mevlüt ARTVİNLİ, Demirtaş CEYHUN, Veysel ÇARIKÇIOĞLU, Greta ÇANTLADZE, Lela DADİANİ, Revaz GABAŞVİLİ, Mihell GELAŞVİLİ, Nunu GURGENIDZE, Ergün KÂHYA (Vasadze), Fatma KORKUNT, Nana KAÇARAVA, Mine KADİROĞLU LEUBE, Oğuz MEDETOĞLU, Osman Nuri MERCAN, Iberya ÖZKAN (Melaşvili) Kevser RUHİ, Nodar ŞENGELİA, Hüseyin UYGUN, Mustafa YAKUT,

Yazışma Adresi
Halaskârgazi Caddesi Simge Apt. No: 59 Kat: 6
D. 5 Harbiye - İstanbul
Tel: (0212) 231 79 28 – 233 56 82
Faks: (0212) 246 02 27
İnternet Adresi: http://www.chveneburi.net
e.mail Adresi: cveneburi@cveneburi.cjb.net

Fiyatı
2.500.000.-TL (KDV Dahil)

Abone
ABONET
Tel: (0212) 222 83 32 – 222 72 06–210 01 10
Faks: (0212) 222 27 10

Dizgi
Erdiz Masaüstü Yayıncılık
Tel: (0212) 511 57 68

Ofset Hazırlık
Ram Ajans
Tel: (0212) 613 62 01

Baskı
Raman Ofset

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar orijinaliyle birlikte gönderilmelidir.

İçindekiler

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Gürcüstan'ı Anımsamak mı? 2
Demirtaş CEYHUN

Gürcüstan'ın Genel Ekonomik Durumu 4
Ergün KÂHYA

SÖYLEŞİ

Gürcüstan ile Türkiye Her Zaman Birlikte Olmalıdır 7
Mihell GELAŞVİLİ

Evet Halen Gürcüce Konuşuyoruz, Gürcü Adları Kullanıyoruz 8
Osman Nuri MERCAN

TARİH

Gürcüstan'da Osmanlı Çalışmaları - 4 9
Nodar ŞENGELİA

Kafkas Halkları ın Dünya Uygarlığına Katkısı. 13
Revaz GABAŞVİLİ

Artvin'deki Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri 15
Mine KADİROĞLU LEUBE

EDEBİYAT - SANAT

Türkiye'de Yaşayan Gürcüce ve Çeviri Üzerine Birkaç Söz 21
Hüseyin UYGUN

Gürcüstan'da Türkçe'nin Yabancı Dil Olarak Okutulması 22
Nunu GURGENİDZE

Pridon Halvaşi'den Şiirler 24
Hüseyin UYGUN

ETNOGRAFYA - FOLKLOR

Gönen'in Gürcü Köylerinde Mani-Atışma 25
Kevser RUHİ

Nâzım Hikmet'in Anısına 27

Baskılarda ve Gürcülerde Bazı Geleneklerin Etnografik ve Dilbilimsel Analizi 28
Greta ÇANTLADZE

Gürcülerde Halk Dansları - 5 30
Oğuz MEDETOĞLU

Bir Gürcü Köyü : Hacıalipınar 32
Fatma KORKUNT

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 20 33
Iberya ÖZKAN (Melaşvili)

YAŞAM - KÜLTÜR

Gürcü İnternet Siteleri - 5 34
Erol ALTIN

Bir Gezi İki Yorum 35
Mevlüt ARTVİNLİ - Mihell GELAŞVİLİ

Türkçe-Gürcüce Sözlük Tanıtımı Yapıldı 36
Lela DADİANİ

GÜRCÜCE

Lazca-Megrelce-Gürcüce -Türkçe Sözlük 37

Bulbulis Yubile (Masal) – 5 37

HABERLER - BASINDAN 38

Gürcüstan'ı Anımsamak mı?... Unutmadım ki, Anımsayayım...

Demirtaş CEYHUN

Sevgili Mustafa Yakut dost,

"Hani Gürcü yazar Pridon Halvaşi ile birlikte Yazarlar Sendikasına gelmiştik. Aziz Nesin vardı, Zihni Anadol vardı, Kemal Sülker vardı. Bir ortak toplantı yapmıştık Aziz Nesin'in başkanlığında. Anımsıyor musun?" diye soruyorsun.

Nerede okumuştum, kimin sözüdür, şimdi çıkaramıyorum, ama aklımda kaldığı kadarıyla, galiba bir Batılı yazar, "İnsan, kendisini tanıyan son kişi de öldüğü zaman ancak ölür." demiş. Gerçekten, katılmamak mümkün mü bu meslektaşın sözüne....

Ne güzel... Hem soruyorsun, hem de Aziz Nesin ustayı, Zihni Anadol'u, Kemal Sülker'i, Fakir Baykurt'u, Tahsin Saraç'ı, Aziz Çalışlar'ı yaşatıyorsun anımsayarak, anımsatarak... Birlikte yaşatıyoruz onları... Biz yaşadığımız sürece de yaşayacaklar...

Yazarlık denilen şey de, bunları yazmanın güzelliği mi ne?..

Üstelik, sizinle ortak Gürcü yazar dostumuz yalnız Halvaşi de değilmiş meğer. 1987 yılında, biri Fransız, biri Japon, biri Vietnamlı, biri Kamboçyalı, biri Filipinli biz altı konuk yazara Tbilisi'de evsahipliği yaparken ki o anlatılamaz tamadalığını bir türlü unutamadığım, o yıl ki Gürcüstan Yazarlar Birliği Başkanı dostumuz Giorgi Tsitsişvili meğer sizin de tamadanız olmuş aynı yıl. Yeni öğrendim.

Ne güzel... Birlikte yaşatacağımız bir insan daha var, demek...

Daha önce de yazmıştım. Biliyorsunuz, benim Gürcüstan'a gitmem bir rastlantı sonucu olmuştur. Yani, İstanbul'dan Gürcüstan'a gidiyorum diye yola çıkmamıştım. "Bütün Dünyadan Özür Diliyorum" adlı kitabımda da ayrıntılarıyla anlatmıştım.

Gorbaçov'un 13-16 Şubat 1987 günlerinde düzenlettiği ve aralarında Graham Greene, Norman Mailer, Max Frisch, Fridrich Dürrenmatt, Gore Vdal, Isabel Allende vb. gibi ünlü yazarların, Gregory Peck, Peter Ustino Marcello Mastroianni, Claudia Cardianale, Maria Schell, Hanna Schygulla vb. gibi ünlü sinemacıların, Demis Rousos, John Lennon'un eşi Yoko Ono gibi ünlü müzikçilerin, Pierre Cardin gibi ünlü modacıların, ünlü ressamların, tiyatrocuların, grafikerlerin, koregrafların, hatta Pepsi Cola, Krupp, Fiat, Nippon vb. gibi ünlü dev kuruluşun yöneticilerinin, hatta ünlü emekli generallerin, hatta her üç kiliseden papazların, hahamların, imamların, Budist rahiplerinin de bulunduğu birkaç bin kişi ile birlikte, ünlü "Moskova Forumu"na beni de çağırmışlardı, sanırım Sovyet Yazarlar Birliği'nin yönlendirilmesiyle.

Türkiye Yazarlar Sendikası

Üstte: Mustafa Yakut, Demirtaş Ceyhun, Zihni Anadol, Aziz Nesin, Handan Özyalçıner, Pridon Halvaşi, Kemal Sülkar.

Altta: M.Başaran, Cengiz Bektaş.

Nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya yaratma düşü uğruna yapılan bu toplantılar, gerçekten de çok ilginç geçmişti. Örneğin, oturumların ne bir başkanı vardı, ne de bir yazmanı... Tutanak tutulmadığı gibi, gerek belgelenerek yaptığı konuşmadan dolayı birinin cezalandırılmasına, gerekse kimlerinin kameralar karşısındagösteri yapmasına olanak vermemek için gazetecilerin, foto muhabirlerinin, televizyon kameralarının toplantılara girmesine de izin verilmemiştir. Bu yüzden özgürce konuşmuştu herkes. Sovyetler bile acımasızca eleştirilmişti.

Bu toplantılardan sonra, sanırım salt yazar konuklar için bir sürpriz hazırlamışlar: "Sizleri ülkemizde birer hafta daha konuk etmek istiyoruz. Sizi de, bir hafta süreyle Leningrad'da mı, yoksa Tbilisi'de mi ağırlayalım?" diye sormuşlardı bana da.

İnanın, o gün duraksamadan "Tbilisi" demiştim hemen.

Çünkü, gerek 1985 güzünde İstanbul'da onbeş gün ağırladığım Yevgeni Yevtuşenko'dan, gerek sanırım oraya daha önce birkaç kez gitmiş olan Aziz Nesin'den öylesine çok Gürcüstan öyküsü, Tbilisi anısı dinlemiştim ki... Yeni Gürcüstan'a giderken, hiçbir ön hazırlığını yoktu. Gürcüstan'la ilgili ne gördüm, ne öğrendimse, Gürcüstan'da gördüm, Gürcülerden öğrendim. Galiba, bu da benim şansım...

Sevgili dost, hemen şunu da belirteyim ki, benim için bir ülkeyi güzelkılan şey, kesinlikle nedağları, ne denizi, ne kumu,, ne gineşidir, o dağları, denizi, kumu, güneşi güzel kılan da insanıdır sadece. O ülkeyi unutulmaz kılan tek şey, insanının ısısıdır, insan ısısıdır. ● ısıyı oraya aş için, iş için gitmiş kişilerin değil, sadece Tanrı konuklarının gizli duyargaları kavrayabiliyor galiba.

Bu nedenle, unutamadığım şey de, bilmem nasıl anlatsam, ilk kez orada gördüğüm Pirosmani'nin resimleri oldu. Çünkü, hem Gürcülerin doğa canlısı o insan ısısı sanki başka türlü anlatılamazmış gibi, hem de konukseverliklerini, gönül zenginliklerini, açık yüreklilliklerini, yaşama sevinçlerini, coşkularını tam kavrayabilmek içinPirosmani'nin resimlerini mutlaka çok iyi özümsemek gerekmiş gibi, bence...

Ama, dil sorunu yüzünden, Pirosmani'nin resimleriyle bütünleştiğim kadar, Gürcü yazarların yapıtlarıyla da bütünleşebilme olanağım olmadı ne yazık ki... Oysa, Giorgi Tsitsişvili'nin, anımsadığım kadarıyla evindeki, o unutulamaz yemekte tanıştığım coşkulu Gürcü yazar dostlar da eminim o güzel insanları anlatırken ne inanılmaz derinlikler yakalayıp aktarmışlardır kim bilir?...

Doğrusu. Gürcü edebiyatının Türkçe'ye yeterince ve yeterli nitelikte çevrildiğini söyleyebilmek hâlâ olanaksızdır, sanırım.

Ama öte yandan, Gürcü dostların bizim yazdıklarımızdan yeterince haberli olduklarını söyleyebilmek de olanaksız olsa gerektir galiba.

"Bütün Dünyadan Özür Dilyorum" adlı kitabımın kimi bölümlerinin Gürcüceye çevrilip yayımlandığını öğrendiğimde de, gönül koyduğum bu insanların kendileri için yazdıklarımın hiç olmazsa bir bölümünü da olsa okuyacakların düşünerek, kuşkusuz çok sevinmiştim.

Çünkü doğrudur, böyle bir kitap yazmaya Tsitsişvili dostun tamadalığını yaptığı Tbilisi'deki o yemekte karar vermiştim, gerçekten de. Hatta, beni böyle bir kitap yazmaya zorlayan iç hesaplaşmasını da gene Gürcüstan'da, Kafkaslarda dünyaya tepeden bakan tarihi bir Gürcü Ortodoks kilisesinin kalıntısını gezerken yaşadığım bir olay başlatmıştı düşüncemde.

Literaturuli Sakartvelo Gazetesi 28.11.1990 tarihli sayısı

Gene sizden öğrendiğime göre, "Bütün Dünyadan Özür Dilyorum" adlı bu kitabımdan, Türkolog dost Lia Clekize'nin yaptığı çevirinin kimi bölümleri 28 Kasım 1990 tarihli "Gürcüstan Edebiyatı" (Literaturuli Sakartvela) adlı gazetede çıkmış ve bu yazımdan dolayı da "Gürcüstan Ansiklopedisi"ne alınmışım. İnanın, öyle gururlandım ki öğrenince. Sahi, "Gürcüstan Edebiyatı" adlı gazetenin o günkü sayısından hiç olmazsa bir fotokopi elde edebilmenin olanağını var mı acaba? Doğrusu, mutlu olurdum.

Hemen şunu da belirteyim ki, bu kitabım sayesinde Türkiye'de de birçok yeni Gürcü dost edindiğim gibi, meğer burada da ne çok Gürcü dostum varmış, yeni öğrendim.

Örneğin, çok sevdiğim dostum Osman Biber, geçenlerde bir sohbet sırasında öğrendim, meğer Gürcü imiş. İnanın, daha bir ısındım sanki ona...

Sevgili dost,

"Gürcüstan'ı anımsıyor musun?" diye soruyorsun bana.

Gürcü dostları unutmadım ki beu, anımsayayım...

Hoşçakal.

Gürcüstan'ın Genel Ekonomik Durumu

Ergün KÂHYA (VASADZE)

Sovyetler Birliği döneminde refah seviyesi oldukça yüksek olan Gürcistan, Birliğin dağılmasından sonra kurulan diğer cumhuriyetler gibi ciddi boyutlarda ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Ülkenin GSYİH'si 1992 yılında % 44.2, 1993 yılında % 11 oranında azalma göstermiştir. 1994 yılında uygulamaya konulan istikrar paketi 1995 yılından itibaren olumlu etkilerini hissettirmeye başlamış bu yıl içerisinde gerileme durarak ilk kez pozitif ilerleme görülmüştür.

GSYİH 1995 yılında %2,4, 1996'da %11,4 ve 1997 yılında 11,3'lük bir gelişme göstermiştir. 1998 ilk 6 ayında %8,9 gibi bir büyüme yaşamış Rusya'daki krizin etkisiyle yıllık büyüme %2,3 olmuştur.

GSYİH 1990-1994 arası %80 küçülmüştür. Bu oran tarım sektöründe %63 ile daha sınırlı kalırken, sanayi sektöründe %83, inşaat sektöründe ise %97 küçülme olmuştur. 1990'da %5 olan enflasyon oranı 1991'de %175, 1992'de %1,340, 1993'de %3.125 ve 1994'te %15,606'ya tırmanmıştır. 1994'te ülke IMF'nin katkıları ile uygulanan sıkı para politikaları ile ekonomideki olumsuz gidişatını kontrol altına almıştır.

Enflasyon oranı 1994 yılında %15 606 gibi astronomik bir seviyedeyken 1998 yılında %3,1 seviyesine kadar gerilemiştir. Enflasyon oranı, 1999 yılında %19,2, 2000'de ise %4,3 olmuştur. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Rusya Federasyonu'nda yaşanan krizin yansımaları ve ciddi boyuttaki enerji sıkıntısı, politik belirsizlikler ve istikrarsızlık sonucu Gürcüstan ekonomisi hala güçsüz bir durumdadır.[9]

Gürcüstan kaynakları bakımından zengin bir ülkedir. Ülkede bilinen yaklaşık 300 maden cevheri vardır. Bugün bu cevherlerin yarısından fazlasından yararlanılmaktadır. Başlıca maden kaynağı manganezdir. Bunun yanında karbonat rezervleri ile çimento ve diğer inşaat malzemelerinin üretimi için kil bulunmaktadır.

Toplam kömür rezervleri 400 milyon ton, petrol rezervleri ise 27,5 milyon tondur. Ülke yüzölçümünün yaklaşık %40'ı ise ormanlık arazidir.

1989-1991 yılları arasında

Başlıca ürünler tarım (turunçgillerçay,şarap) tarım endüstrisi (işlenmiş gıdalar,gübreler) ve doğal kaynakları ve özellikle manganezi içermekteydi. Büyük ölçüde çelik boru, elektrik motorları, sentetik elyaf, çatı malzemeleri, tekstil ve ayakkabı üreticisi idi. Ülkenin coğrafi konumuna, çekici iklimine ve tarım ürünlerinin bolluğuna bağlı olarak turizm sektörü de oldukça gelişmiş durumda idi. İhracat şarap, çay, turunçgiller, maden suyu, manganez ve sanayi ürünlerinden oluşmakta idi. Gürcüstan diğer cumhuriyetlerde yapılan hammadde ve enerjiithalatına büyük ölçüde bağımlı idi.[10]

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nüfus (milyon)	5,35	5,35	5,35	5,40	5,41	5,42
GSYİH*	3.137,0	4.543,9	6.394,0		4.4	4.8
Kişi Başı GSMH ($)	490	770	800	864	813	886
Yıllık Büyüme Oranı (%)	2,4	11,4	11,3	8,9	3,0	4,0
İhracat (milyon $)	154,4	199,3	250,1	191	238	397
İthalat (milyon $)	379	647,3	931,6	1.045	586	900
Dış Borçlar (milyar $)	1,215	1,373	1,343	1,495	1 661	1 670
Döviz Rezervleri(milyon $)	99,6	155,7	228,8	-	-	-

-*GSYİH 1995 - 1997 yılları milyon Lari, 1999 - 2000 yılları ise Dolar olarak verilmiştir.

Kaynak: İstanbul Ticaret Odası, Gürcüstan Ülke Profili, s.23 ve www.tgeme.org.tr

Bugün gelinen noktada, ülkede gerekli yatırımların gerçekleşmesi için gerekli sermaye ve bu yatırımları yapabilecek müteşebbisler yoktur. Gürcüstan, hammadde, enerji ve diğer endüstri ürünlerini pazarlayan BDT ülkeleri ile olan ilişkilerindeki kopukluk sonucu endüstri ürünleri üretiminde düşüş yaşamıştır. Uluslararası standartlara uymaması, merkeziyetçi planlamanın ve bürokrasinin rekabetçi özellik taşımayışı, ülkeyi diğer cumhuriyetlere oranla pazarlarda daha başarısız bir konuma sokmuştur. Gerekli teknolojinin, enerjinin olmayışı üretimleri mevsimlik düzeyde bırakıp ticari olarak değerlendirilmesini güçleştirmiştir. Ülke bu açıdan dışa bağımlı bir ekonomiye sahiptir. Eğitilmiş pek çok Ermeni ve Rus teknisyenin de göç etmesiyle dünya ticaretine entegre olmakta zorlanan Gürcüstan, yüksek enflas-

9 www.tgeme.org.tr

10 TİKA, Avrasya Etüdleri, Gürcistan Ekonomisi Reform Sorunları, Vladimir PAPAVA, Cilt 2, sayı 2, Yaz 1995

Tablo 2 : Karşılaştırmalı Ekonomik Göstergeler (1997)

	Gürcistan	Ermenistan	Azerbaycan	Rusya Fed.	Türkiye
GSYİH (milyar $)	4,4	3,3	7,1	184,6	186,4
GSYİH/kişi ($)	821	491	500	1265	3086
İhracat (milyon $)	238,2	232	1025	74663	29326
İthalat (milyon $)	585,9	704	1433	39361	39773
Enflasyon	19,2	8,6	-8,6	85,8	65,1

Kaynak: www.igeme.org.tr

yonun büyük sektörlere de sıçraması ve küçük ekonominin neredeyse yarısının kayda geçmemesi gibi sorunlarla karşı karşıya gelmiştir.
Gürcüstan para birimi Lari'dir. Ve 1$ = 1.965 Lari'ye eşittir. (30 Ekim 2000 itibari ile)

Gürcüstan'ın sahip olduğu en önemli ekonomik avantajı ise Avrupa ile Orta Asya arasında önemli bir geçiş noktası olma özelliğine sahip coğrafi konumudur. Özellikle Ermenistan ve Azerbaycan'a gelen malların büyük bir kısmı ülkeden geçmektedir. Ayrıca Orta Asya petrollerinin Gürcüstan üzerinden geçirilerek dünyaya pazarlanması ülkeye transit ticaret ve ulaştırma alanlarından önemli gelir sağlamaktadır.

Gürcüstan uzun dönem umutlarını ise Karadeniz limanları olan Poti ve Batumi aracılığıyla gerçekleşecek olan uluslararası taşımacılık yolunun gelişimine bağlamıştır. Yakın bir zamanda tamamlanması beklenen ve Gürcüstan'dan geçen Kafkas petrol boru hattı ile batıdan gelecek yatırımlar ekonomiye kazandırılacaktır.

A.GSYİH'nın Sektörlere Göre Dağılımı

Gürcüstan ekonomisine en önemli katkıyı tarım sektörü sağlamaktadır. Diğer önemli sektörler; ticaret, hizmet, sanayi ve taşımacılık sektörleridir. İnşaat, haberleşme gibi sektörlerin GSYİH'ye katkısı düşük seviyelerde kalmaktadır.

Tablo 3 : GSYİH'nın Sektörlere Göre Dağılımı

Tarım	28,0
Sanayi	13,0
Taşımacılık ve Haberleşme	6,3
Ticaret	9,1
Diğerleri	43,6

Kaynak : www.igeme.org.tr

1.Tarım

Gürcüstan esas itibariyle bir tarım ülkesidir. Ülke Sovyetler Birliği Döneminde, Birliğin başlıca tarım ürünleri üreticisi durumundaydı. Bu dönemde meyve, çay, sıvıyağlar, turunçgiller, şarap ve alkolü içkiler, maden suları ambalajlanmış meyve ve sebzeler ihraç etmekteydi. Birlik içerisinde tarım ürünleri ticaretindeki payı % 10 u buluyordu. Ülke nüfusunun yaklaşık 1/3'ü tarımda istihdam ediliyordu. Birliğin dağılmasıyla tarım alanında da çöküş yaşanmıştır. Toprakların % 43,1 ini oluşturan 3,01 milyon hektarlık arazi parçası tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Bu arazinin % 25,1 i ekilir olan, % 10,4 ü yıl boyu ürün alınan alan, % 58,2'si otlak ve % 5'i de kuru ot alanıdır. Geleneksel yöntemlerle tarım yapılmamaktadır. Bu da üretimin istikrarlı olmasını engellemektedir.

2.Sanayi

Gürcüstan sanayisi genel olarak; gıda işleme, makine, metal işleme, inşaat malzemeleri, kereste, kağıt, hafif sanayi, kimya ve petrokimya sanayii, elektrik üretimi, petrol ürünleri, un, hububat işleme ve yem sanayi, demir ve demirdışı metalurji sanayiinden oluşmaktadır. Sanayi alanında faaliyet gösteren toplam işletme sayısı 2 263 olup, işletme başına çalışan kişi sayısı 370'dir. Ancak çok sayıda sanayi tesisi işlevini yerine getiremez durumdadır. Yetersiz sermaye yüzünden tesislerin modernizasyonu yapılamamaktadır. Aynı zamanda komünizm mantığı ile hammaddeye uzak alanlarda kurulan kuruluşlar sistemin çökmesiyle pazarlardan uzak kalmışlardır.

3.İmalat

Gürcüstan sanayisinin çoğu zayıf bir durumdadır. Aslında Gürcüstan traktör, çelik, makine teçhizatı, dökümhane malzemesi, gıda sektörü ve et paketlemesi için makine, elektrikli lokomotif, elektrik kaynak malzemesi, demiryolu cihazları, tekstil, ayakkabı, kimyasallar, ağaç işleri ve şarap üreten geniş bir üretim yelpazesine sahiptir. Sovyetler Birliği zamanında Gürcüstan, ekonomik gelişmenin kara ve devamlılığa bağlı olmadığı bir anlayışa sahipti. Bu yüzden Sovyet sisteminin çöküşünü izleyen dönemde Gürcüstan yeni bir endüstrileşme sürecine girmiştir.

1996 yılının sonlarında endüstriyel çıktılar 1989'daki seviyesinin sadece % 14'ünü yakalayabilmiştir. Ancak bazı sektörler hızlı bir şekilde büyümektedir. Örneğin 1997'de petrol üretimi %

64,7'ye, inşaat malzemeleri üretimi ise % 26.1'e kadar yükselmiştir. Endüstriyel üretimde bir düzelme olmasına rağmen sektör hala zayıf bir durumdadır ve 1994'ün sonlarıyla kıyaslandığında Mart 1998'de resmi olarak kayıtlı endüstri girişimlerinin %46'sının işsiz olduğu tespit edilmiştir. Enerji kıtlığı ve maliyet, şirketler için asıl problemolma özelliğini sürdürmektedir.[11]

4.Taşımacılık ve Haberleşme

Avrupa ile Asya arasında bir geçiş konumunda olan Gürcüstan, Orta Asya ülkeleri için denize çıkış noktası durumunda olması, tarihi ipek yolu üzerinde bulunması ve bölge ülkeleri ile iyi bir demiryolu ağına sahip olması açısından önemlidir. Ancak gerçekte ülkenin altyapısı, güvenliği ve ülkeden geçen ticaret hacmi yeterli olmadığından bu avantajı ekonomik olarak kullanamamaktadır.

Ülkenin havayolu ulaşımı, başkent Tbilisi hariç çok yetersiz bir durumdadır. Karayolları ulaşımı ise ciddi onarımlara dolayısıyla yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Deniz taşımacılığında Karadenizin doğu kıyılarında bulunan Poti ve Batumi limanları önem taşımaktadır. Ülke, 1 586 km uzunluğunda iyi bir demiryolu ağına sahiptir, ancak karayolunda olduğu gibi demiryollarında da ciddi bir onarım ihtiyacı söz konusudur. Ülkenin Azerbaycan ve Ermenistan ile faal demiryolu bağlantısı mevcuttur. Ancak Bakü ve Erivan'dan İran ve Türkiye'ye olan bağlantıların yavaş ve yetersiz kaldığı söylenebilir. Türkiye ile Gürcüstan arasında demiryolu bağlantısı kurmak üzere hazırlanan Kars-Tbilisi demiryolu projesi sürmektedir.

Borçlarla finanse edilmeye çalışılan altyapı yatırımlarından bir tanesi Avrupa bankalarından birisi olan EBRD'nin(European Bank of Reconstruction and Development) 1996-97 yılları boyunca finanse ettiği Tbilisi havaalanıdır. Diğer biri de Dünya Bankasının, $10 milyonunu demiryollarına , $5 milyonunu sivil havayollarına, $5 milyonunu da limanlara paylaştırmak suretiyle borç vereceği $25 milyondur. Ayrıca yine EBRD, Poti limanının yeniden yapılanması için $15 milyon yatırım yapacaktır.

Gürcüstan, Sovyetler Birliği'nden zayıf bir telekomünikasyon sistemi devralmıştır. Kentlerde 100 kişiye 20 hat düşerken, kırsal kesimde bu sayı 100 kişiye 4 hattır.

5. Enerji Sektörü

Gürcüstan enerji kaynaklarının çoğunu ithalat yoluyla sağlamaktadır. Gürcüstan'a, Rusya, petrol ve gaz; Türkmenistan, gaz; Rusya ve Azerbaycan elektriktemin etmektedir.

Gürcüstan kendi petrol ihtiyacını karşılayamamakla birlikte, önemli rezervlere sahip olduğu tahmin edilmektedir. Halen bilinen petrol rezervi 12 milyon ton olup, ayrıca 500 milyon ton petrol rezervine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Ülkede İngiliz ve ABD ortaklı petrol şirketleri petrol arama çalışmalarını sürdürmektedirler. Gürcüstan'ın bilinen doğalgaz rezervleri 2 milyar m3 olup, ayrıca 100 milyar m3 doğalgaz rezervi bulunduğu tahmin edilmektedir. Doğalgaz ülkenin temel ısınma kaynaklarından biri olmasına rağmen, parası ödenemediğinden yurt dışından gelen gaz kesilmiş olduğundan, halen özellikle büyük şehirlerde çok ciddi bir doğalgaz sıkıntısı yaşanmaktadır.

B- Ekonomide Liberalizasyon Çalışmaları

Gürcüstan, girişimlerini yeniden yapılandırmaya ciddi olarak 1995 yılında başlamıştır. Bu tarihten de önce özellikle konut sektöründe özelleştirmeye giden ilk cumhuriyetlerden biri olup, bunu 1992 yılının başlarında gerçekleştirmiştir. 1995 yılına kadar ekili alanların %40'ı, üzüm bağlarının ise %75'i özelleştirilmiştir.[12]

1996 Haziranında küçük ölçekli bir özelleştirme (genellikle ticaret ve perekende sektörlerinde yaklaşık 10,000 firmayı içeren) resmi olarak tamamlanmıştır. Bazı satışlarsa 1997'nin ilk aylarına kadar sürmüştür. Bu firmaların kötü bir şekilde devralındığı ve çok büyük miktarlarda yatırım gerektirdiği göz önüne alındığında da anlaşılacağı üzere satış işlemleri hayli zordur. Devlet mülkiyetinin satışının yolsuzluklara meydan verebileceği hesaba katılarak, özelleştirmeyle ilgili müzayedelere karşı direkt satışları teşvik etmeye yönelik yeni bir yasa 30 Mayıs 1997 tarihinde parlementodan çıkmıştır. Bu yasaya göre 2 müzayededen sonra satılmayan şirketlerin hisse fiyatlarının %50 indirimli olması öngörülmüştür. Büyük şirketlerin satışı zor bir işlem olsa da 1998'in ilk aylarında hükümet iki dev madencilik şirketinin bölümlerini büyük bir başarıyla özelleştirmiştir. Bunlar manganez cevherleri, metalurjik kombinesidir. Nisan 1998'e doğru bazı orta ve büyük ölçekli 880 girişim, AB'nin finanse ettiği Gürcistan Ekonomik Trendleri adlı kuruluşa bağlı olarak özelleştirilmiştir.

Reform aynı zamanda sağlık servislerinin özelleştirilmesi ve devlet sektöründe yer alan enstitüler için yönetim özerkliği de içermektedir. Nisan 1998'in resmi rakamlarına göre çoğu diş kliniği ve eczanelerden oluşan 550 sağlık kuruluşu özelleştirilmiştir.

Telekomünikasyon, demiryolları, havayolları ve sağlık sektörleri özelleştirme adayı olan sektörlerdir. Kamu kuruluşlarının özelleştirmesinde yabancı yatırımcılar üzerinde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkede ABD, Hollanda, Almanya, İtalya, İran, Türkiye ve Kore özellikle aktif durumdadır.[13]

11 www.igeme.org.tr
12 TİKA, Avrasya Etüdleri, a.g.e., s. 59.
13 www.igeme.org.tr

Türkiye'nin Tbilisi Büyükelçisi Gürsel Burak ile Söyleşi

Gürcüstan İle Türkiye Her Zaman Birlikte Olmalıdır

Mibeil GELAŞVİLİ

Gürcüstan ile Türkiye arasındaki ilişkiler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Gürcüstan ile Türkiye arasındaki sınır açıldıktan sonra gelişen ilişkiler bugün 270 milyon $'lık bir ticaret ve işbirliği seviyesine ulaştı. Bu çok yakın iki sınır dost ülke için son derece az bir ticari verikllr. Ancak bunu büyütmek için birçok projemiz mevcuttur.

Türkiye Tbilisi Büyükelçisi Gürsel Burak ile Kendi Ofisinde Söyleşi

Gelecek için ne gibi projeleriniz var?

Biz Türk ve Gürcü tarafı olarak ortak projeler üretmekteyiz. Örneğin, ortak demiryolu projesi Kars-Ahalkalaki Tbilisi bağlantılı yeni sınır kapısı. Batumi havaalanının yenilenerek ortak kullanıma açılması. Bunun yanında birçok sosyal, ekonomik ve kültürel ortak projeler sıra beklemektedir.

İki ülkenin kültürel ilişkileri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

İki ülke arasındaki kültürel ilişkiler her geçen gün artmaktadır. Örnek olarak Ünye ile Mtsheta arasındaki ilişki ve işbirliğini gösterebilirim. Yine İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği Halk Dansları Grubunun Gürcüstan'daki gösterilerini ve bu organizasyona Gürcü halkının gösterdiği ilgi yanında, şahsımın bu derece başarılı bir gösteriye tanık olmamın da şaşkınlığı ve hayranlığı, ülkem adına gurur duymama vesile olmuştur. Bu da iki ülke arasındaki kültürel ilişkilere çok büyük bir katkı sağlamıştır.

İki ülke liderleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

İki ülke liderlerinin buluşması, tüm bölgeyi ilgilendirmektedir. Bu ortak düşüncelerin buluşmasıdır. Gürcüstan ile Rusya arasındaki sorunlar ve bunların çözüm yöntemleri konusunda Türkiye'nin Gürcüstan'a katkıları, aynı zamanda Türkiye'nin her zaman Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünün korunması konusundaki katkıları gibi ortak çıkarlardır. Gürcüstan ile Türkiye her zaman birlikte olmalıdır. Sorunlar karşısında hiçbir zaman ayrı kalmamalıdırlar. Türkiye'nin Gürcüstan ekonomisine katkılarıyla Gürcüstan kısa zamanda refah seviyesine ulaşacaktır. Türkiye'nin ekonomik, kültürel, sosyal, telekomünikasyon, spor ve diğer tüm alanlardaki desteği iki ülke arasındaki birliktelikten doğacak güç ile Gürcüstan kendi içindeki Aphazya sorunu gibi ayrılıkçı hareketleri çözüme kavuşturup toprak bütünlüğünü koruyacaktır. Gürcüstan Devlet Başkanı Sn. Eduard Şevardnadze, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sn. Ahmet Nejdet Sezer'e Gürcüstan üzerine bu kadar dikkat ve özenle ilgi göstermesi sebebiyle teşekkür etmiştir.

Gürcüstan'da kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Ben yabancı bir ülkenin vatandaşı olduğum halde Gürcüstan'da her zaman kendimi evimdeymiş gibi hissettim. Gürcüstan'da çok iyi dostlar edindim. Boş vakitlerimi bu dostlarımla geçiriyorum. Ancak üzgünüm 4 ay sonra benim görev sürem sona erecek ve yeni görev yerime gideceğim.

Türkiye Tbilisi Büyükelçisi Sn. Burak Gürsel Türk Halkı adına tüm Gürcüstan'a saygı ile teşekkürlerini sundu. *Çveneburi:* Bursa, İnegöl ilçesi Hayriye Köyündeki doğumunuzdan bugüne kadar kı kısa yaşam ve iş öykünüzü anlatır mısınız?

Urban A.Ş. Genel Müdürü Ergün Atabay ile Yapılan Söyleşi

Evet Halen Gürcüce Konuşuyoruz, Gürcü Adları Kullanıyoruz

Osman Nuri MERCAN

Ergün Atabay: 1955 yılında Bursa'nın İnegöl ilçesine bağlı Hayriye köyünde doğdum. Askerlik sonrası 1977 yılında bir bankada memur olarak işe başladım ve aynı yıl eğitim amaçlı olarak ilk kez Gürcüstan'a gittim. 1978 yılında geri döndüm. Arkadaşlarımın kurmuş olduğu Turizm Şirketine çok küçük bir hissedar olarak girdim. Sarp sınır kapısının açılması ile birlikte bizim de şansımız açıldı diyebilirim. 1992'de Kimyevi Gübre Firmasını, 1995'te Urban İnşaat adlı şirketleri ortağım Ali İhsan AKISKALIOĞLU ile birlikte kurduk. Halen bu şirketin ortağı ve yöneticisi olarak çalışmaktayım. Evliyim. Elguca ve Nazmiye Nino adında iki çocuğum var.

Çveneburi: Gürcü kültürüne olan yakın ilginiz ne zaman başladı ve nasıl gelişti?

Ergün Atabay: Doğal olarak Gürcü'nün ve Gürcülüğün ne olduğunu anladığım yıllardan itibaren ayrıca 1977 yılında Gürcüstan'a yaptığım gezi ve orada edindiğim bilgiler neticesinde kurulan yakın dostluklar var ki bu dostluklar bugün halen sürmektedir. Özellikle Rahmetli Ahmet ÖZKAN (Melaşvili)'nin desteğini unutmam mümkün değildir.

Çveneburi: Ailenizde ve sülalenizde Gürcü ad ve soyadları kullanılıyor mu ve bala Gürcüce konuşuluyormu?

Ergün Atabay: Evet halen Gürcüce konuşuyoruz. Gürcü adları kullanıyoruz. Örnek olarak oğlumun adı Elguca, kızımın adı ise Nino.

Çveneburi: Gürcüstan'la akrabalık, dost ve iş ilişkileriniz var mı? İlk ne zaman gittiniz Gürcüstan'a ve şimdi sık sık gidiyor musunuz?

Ergün Atabay: Akrabalarım Batumi'de Ahalşeni Sameba'da yaşıyorlar. Telefonla da olsa arada bir mutlaka görüşüyoruz.

Çveneburi: Çveneburi Dergisine olan yakınlığınız ve katkınızın yanında çok değişik kültürel çalışmalara ilgilisiniz. En son iki ciltlik (1543 sayfa) Türkçe-Gürcüce Büyük Sözlük'ün hazırlanması, basılması ve dağıtılmasının organizasyon ve finansmanını ortaklarınızla birlikte üstlendiniz. Bu konuda varlıklı Çveneburi hemşehrilerimize nasıl mesaj vermek isterdiniz?

Ergün Atabay: Sözlük konusu, Gürcüstan'ı ilk ziyaretimden sonra, içimde bu konu ile ilgili noksanlığı hissetmemde çok etkili oldu. Daha önce bizlere verilen ve de ilk baskısının olduğu 46 bin kelimelik Türkçe-Gürcüce/Gürcüce-Türkçe sözlüğün aslında Sergi CİKİA tarafından 40 bin kelimelik bir çalışma olduğunu öğrenmiştim. Aradan geçen zaman içinde Türkiye ile Gürcüstan arasındaki yakın ilişkilerin yoğunlaşması, bizleri de iki ülke arasındaki dostluk köprüsüne nasıl katkıda bulunabileceğimizi tartışmaya sevk etti. Bu sözlük ile ilgili Türkolog Lia ÇLAİDZE'nin tekrardan çalışması olduğunu, dostum Guram GALOGRE'den öğrendim, konuyu arkadaşlarıma açtım ve de çok olumlu karşıladılar. Ortaklarım Ali İhsan AKISKALIOĞLU ve Anzor ABESADZE'nin vermiş olduğu desteklerden sonra bana da bu sözlüğü bizlerin finanse edebileceğimizi söylemek kaldı. Tabii benim açımdan sonsuz bir mutluluk kaynağı olmuştur. Bunun dışında çok küçük de olsa kültürel çalışmalara katkımız oldu. Paul Magnarella'nın (ABD Colombia Üniversitesi) Türkiye'de Gürcü Folkloru ve Köyleri kitabını Türkçe'ye çevirerek bastırdık, vb.

Tabii hemşehrilerimize şunu söyleyebilirim; "Bu tür çalışmalar her iki ülkeyi birbirine daha da yakınlaştıracaktır". gerçeğinden hareket etmelerini ve katkılarını esirgememelerini dilerim.

Çveneburi: Gürcüstan ve Türkiye arasında mevcut yakın komşuluk ve dostluk ilişkileri çerçevesinde her iki ülkede yaşayan Gürcüler arasında daha yakın ilişkiler nasıl geliştirilebilir?

Ergün Atabay: Bence ülkelerimiz arasında ticari ilişkiler ne kadar çok gelişirse, her iki ülke halklarının refah seviyesinin, gelişme düzeyinin yükselmesi ve dostluk, iyi komşuluk ve barış ortamının da daha iyi olması demek olur ki bunun da her iki ülkenin menfaatine olacağı şüphesizdir.

Çveneburi: Çveneburi Dergisinin 1977 yılında çıkan ilk sayısından itibaren dergi ile çok yakınsınız. Dergiyi daha iyi-güzel yapmak ve daha çok okura ulaşmak için ne önerirdiniz?

Ergün Atabay: Bugüne kadar yayınlanıyor olması da büyük bir başarı sayılabilir. Fedakarca çalışan siz ve sizin gibi gönüllü hemşehrilerimizin olması da bizleri gururlandırıyor. Derginin bundan sonra da yayınlanmasını dilerim. Öyle sanıyorum ki tarafsızlık ilkesinden ödün verinediği sürece de yayınlanacaktır.

Tek dileğim dostlukların, arkadaşlıkların sürmesi, görüşmelerin daha kısa aralıklarla yapılabilmesi ve gençlerin aktif olarak sosyal etkinliklerde görev almaları. Aktif olarak çalışanlara da destek olmak, bu aktivitelere nice gençleri kazandırmak gerekmektedir.

Bundan sonraki yayın hayatımızda başarılar dilerim.

Çveneburi: Teşekkür ederiz.

Gürcüstan'da Osmanlı Çalışmaları - 4

Nodar ŞENGELİA

(Geçen sayıdan devam)

Gürcüstan'a komşu ülkeler hakkında oluşturulan kanun-nameler de oldukça önemlidir. Bu açıdan, Prof.Ts. Abuladze'nin yayınladığı, 1592 yılı Erzurum vilayeti kanun-namesi dikkat çekicidir.[39]

Gürcüstan'ın temel doğu bilimleri branşlarından biri olan Türkoloji bölümünün oluşumu ve gelişiminde, akademisyen S.Cikia'nın payı çok büyüktür. Sergi Cikia başkanlığındaki Gürcü Türkoloji okulu, genel olarak uluslararası bilim dünyasında tanınmaktadır.

Gürcü historiyografisi, akademisyen S.Cikia'nın yayınlarına çok şey borçludur. Bu bilimadamı yıllar boyunca Türk tarihi yazılı eserlerini işliyor, divan ve siyakaut çok zor bir dille yazılan Osmanlı belgelerini çözüyor, Gürcüceye çeviriyor ve yorumluyordu.

Akademisyen S.Cikia'nın çalışmaları Türkoloji okulunu oluşturmasıyla bitmiyor. O, uluslararası Türkolojide de, önemli bir branş olarak oluşturulan yeni bir bölümün kurucusu olarak da isim yapmıştır.

XVI. yüzyılın son çeyreğinde oluşturulan "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri" çok yönlü ve fazlasıyla değerli bir kaynaktır. O, Osmanlı İmparatorluğunun iç tarihini kapsadığı gibi, Güney Gürcüstan'ını Osmanlılar tarafından işgal edilen bölümünün ekonomik özellikler taşıyan çeşitli malzemelerini de kapsamaktadır. Defterin temel bölümünde (sf.22-392. 403-503) sosyo-ekonomik özellikler taşıyan ilgi çekici bölümler bulunmaktadır. Buradaki bilgiler köy endüstrisi kültürlerini, hayvancılık, balıkçılık, su endüstrisi, yol yapımı, vergi türleri vb. konuları içermektedir.

Defterе göre Gürcüstan Vilayeti sekiz yönetim birimine bölünmüştü. Bunlara Liva denmekteydi. Livalar da nahiyelere bölünüyordu. Her bir livada birkaç bölge birleştirilmişti. Tamamı 28 bölge idi. Gürcüstan Vilayeti aşağıdaki livalardan oluşuyordu: 1. Ahaltsihe, 2. Hertvisi, 3. Ahalkalaki, 4. Çıldır, 5. Potsov, 6. Perre, 7. Panaki ve 8. Büyük Ardahan.

İsimlerine yer verilen noktalar 1160 kadardır. Demografik-istatistiksel bir eser olarak defteri G.Gamkrelidze analiz etmiştir.[40] Samtshe Atabeyliğinin yönetimsel bölünmesi ve sosyo-ekonomik durumu hakkında Mihell Svanidze'nin bir araştırması vardır.[41] Samtshe Atabeyliğinin sosyo-ekonomik problemleri Tivadze, Gabaşvili ve Şengelia'nın çalışmalarında incelenmiştir.[42] Defter, ülkedeki ekonomik durum hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Bugüne kadar sadece bir defter hakkında bilgilerimiz vardı. Şimdi ise ilgi çekici birçok defter kullanımımızdadır. Onların işlenmesi ve Gürcü bilim deveranına sokulması, elbette ki çok önemli bir olaydır. Bunlara örnek olarak Tiflis defteri (897-900), Gürcüstan defteri (522) ve daha birçok defteri gösterebiliriz. Bunların verilerini dikkate almak, Gürcü historiyografisi için bir başarıdır. Bugüne kadar bilmediğimiz defterler İstanbul ve Ankara arşivlerinde korunmaktadır. Günümüzde ise tüm defterler tarafımızdan bilinmektedir. Biz de fotokopileri dahi vardır. Ama onlar üzerinde çalışma yapmak için çok zamana ve enerjiye ihtiyaç vardır.

Osmanlı belgesel kaynakları arasında Koçibey Gorioeli'nin ikinci risalesini de belirtmek gerekir. Bu, sultan İbrahim zamanında (1640-1648) oluşturulmuştur. Bu eserde, Samtshe Atabeyliği'nin yönetimsel bölünmesi yer almaktadır.[43] İspir, Tortum ve Namervan şehirleri Erzurum vilayetinde toplanıyordu. Diğerşehirler ise Ahaltsihe paşalığına dahil idi. Bu şehirler şunlardır: 1. Oltu, 2. Hertvisi, 3. Ardanuç, 4. Büyük Ardahan, 5. Çaçaraki, 6. Potsov, 7. Maçahell, 8. Acara, 9. Panaki livaları, buna, ocaklık düzenine göre sancaklar dahil oluyordu, 10. Pertegrek, 11. Livana, 12. Nispi Livana 13. Şavşat, 14. Çıldır.

---

39 Ts. Abuladze, 1592 yılı Erzurum Vilayeti Kanun-Namesi, Gürcüstan SSC Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü Bülteni, III, Tbilisi, 1961, sf. 59-85

40 G. Gamkrelidze, Demografik-istatistiki bir eser olarak "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri", Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt XXX, 1948. Aynı kişi, Demografik istatistik, Tbilisi, 1955.

41 M.Svanidze, "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defterine" göre Samtshe Atabeyliğinin idari bölünmesi ve sosyo-ekonomik durumu, Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 121, Tbilisi, 1967, sf.292-308.

42 G.Tivadze, "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri"ne göre Samtshe Atabeyliği Marobi, 1946, N8. V.Gabaşvili, XVI-XVII. yy. Gürcü feodal düzeni, Tbilisi, 1958, sf. 326-344. N. Şengelia, "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri"ne göre Osmanlı vergileri ve vergi sistemi, Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, Doğu Bilimleri serisi, cilt 91, II, 1960, Tbilisi, sf. 277-304.

43 G.Puturidze, Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi için bir kaynak olan Koçibey Gorioeli'nin "Risale"si, Tbilisi, 1954 Elyazması.

Çıldır eyaletinin yönetimsel bölünmesini anlatan Ayni Ali'nin eseri ilgi çekicidir. Ancak, Koçibey'in risaleşiyle kıyaslarsak, Ayni Ali'nin eserinin verileriyle Koçibey'in verileri arasında farklılıklar vardır.[44]

Gürcüstan merkez arşivinden XVI-XVII. yüzyıllardaki Gürcüstan tarihiyle ilgili Türk belgeleri neredeyse hiç yoktur. Burada daha çok sonraki dönemlerin belgeleri bulunmaktadır.

Elyazmaları Enstitüsü fonu, Türk belgeleri yönünden zengindir. Özellikle XVIII-XIX. yüzyıllarına ait olan belgeler çoktur. Bu belgeler Gürcüstan'ın o döneme ait sosyo-ekonomik ilişkilerinin tarihini incelemek açısından ilgi çekici kaynaklardır

Fermanlardan birini, Ts.Abuladze basılmak üzere hazırladı.[45] Kendisi aynı zamanda XVIII. yüzyıl başlarındaki birkaç fermanı yayınladı.[46] Bulgaristan arşivinin fonunda bulunan "Çıldır Eyaleti Defteri"ni de yayınladı.[46a]

Bulgaristan arşivlerinde bulunan Türk belgeleri koleksiyonunda, özel olarak Gürcüstan'ı ilgilendiren birçok belge ortaya çıktı. Bu belgeler fazlasıyla çok yönlü olup Osmanlı-Gürcüstan ilişkilerinin tarihinin birçok momentlerini tanımlamaktadır. Bu değerli kaynağın mikrofilmlerini Prof. K.Meşveliani Bulgaristan'dan getirdi.[47]

Prof. Nodar Şengelia, bilimsel bir görevle iki kez Bulgaristan'da bulunuyordu. Kendisi, birkaç Osmanlı belgesini Gürcüstan'a getirdi.[48] Bunların az bir kısmı yayınlanmıştır.[49]

Batı Gürcüstan tarihi açısından, bugüne dek bilinmeyen XVII. yüzyılın 60'lı yıllarında Batı Gürcüstan'da Osmanlı savaşındaki olayları ayrıntılarıyla anlatan Türk kaynağı fazlasıyla dikkate değer ve önemlidir. Bu kaynağın Türkçe metniyle beraber Fransızca çevirisi, Paris Milli Kütüphanesi, Elyazmaları Bölümünde korunmaktadır[50]

Akademisyen K.Kekelidze Elyazmaları Enstitüsünde, XVII-XIX. yy. Osmanlı-Gürcüstan ilişkileri tarihi hakkında çok ilgi çekici bir belge bulunmaktadır. Günümüzde söz belgeler tanımlanmıştır ve yayınlanması için hazırlanmaktadır. Bunların bir bölümü de yayınlanmıştır. Bu belgelerden birinin metnini ve Gürcüce çevirisini, ilgi çekici notlarla beraber akademisyen S.Cıkıa yayınlamıştır.[51] Yayınlanan bu kaynak, Güney Gürcüstan'ın birçok sorununu açıklamak açısından ilgi çekicidir. Bu belgede, yurtluklar ve ocaklıklar anlatılmaktadır. Açıktır ki XVIII.yüzyılın 60'lı yıllarında Osmanlılar, Gürcü toprak mülkiyeti sistemini geçersiz kılmayı başaramadılar.

Elyazmaları Enstitüsü koleksiyonundaki iki Türk belgesini akademisyen S.Cıkıa yayınladı. Bu belge, XVIII. yüzyılın ilk yarısındaki Gürcüstan tarihinin bazı konularına değinmektedir. Belge, 1732 tarihlidir.

S.Cıkıa'nın yayınladığı bu belgelerde Kartli prenslerinden bahsedilmektedir. Givi Amilahvari, Abaşidze, Tarhnişvili, Kaplanişvili, Ksani ve Aragvi yöneticisi, diğer prensler, asilzadeler ve Tbilisi eyaleti yaşayanlarına bir ferman gönderilmiştir. Bu fermanda sultan, bu prensleri Osmanlı hakimiyetini kabul etmeye çağırıyordu.[52]

Kartli'de Osmanlı zamanına ait bir Türk-fermanından[53] anlaşıldığına göre, sultan bunu Givi Amilahvari'ye vermiş. Sultan, o günden itibaren Tshinvali köyünü Givi Amilahvari'ye vermiş. Bu belgeyi, Gürcüce çevirisi ve gerekli bilimsel yorumlarla akademisyen S.Cıkıa yayınlamıştır.

K.Kekelidze Elyazmaları Enstitüsünde bulunan iki Türk belgesinin içeriği de ilgi çekicidir. Bu belgeyi, akademisyen S.Cıkıa Gürcüce çevirmiş, yorumlamış ve yayınlamıştır.[54]

44 G.Alasania, Osmanlı-İran ilişkilerini öğrenmek için bir kaynak olan Ayni Ali'nin "Risale'si, "Gürcü kaynak bilimi". III. Tbilisi, 1971, sf 226-235

45 Ts.Abuladze, XVI. yy'a ait bir Türk fermanı, El yazmaları Enstitüsü çıkartığı dergide basılmıştır

46 Ts.Abuladze, İki Türk fermanı "Mravaltavi" Filoloji-Tarih araştırmaları, I Tbilisi, 1971, sf 394-401

46a Çıldır Vilayeti Caba Defteri, Ts.Abuladze çevirdi. Dipnotlarını M.Svanidze kuydu. Tbilisi, 1978

47 K.Meşveliani, Bulgaristan arşivlerinde korunan, Gürcüstan tarihi hakkındaki Osmanlı belgesel kaynakları. Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. cilt. 127 sf 413-421. Tbilisi, 1968.

48 N.Şengelia, Bulgaristan arşivlerindeki Gürcüstan tarihiyle ilgili Osmanlı belgesel kaynakları /Bilimsel görevin kısa hesabı/, Matsne, N I Tbilisi, 1979

49 Arakbil ve Ruhi kaleleri hakkındaki Osmanlı belgesel kaynakları, Türkçe metni yayınlanmak üzere Nodar Şengelia hazırladı. 2. XVI-XVIII. yy. Osmanlı belgesel kaynakları, Türkçe metni Gürcüce çevirisi, giriş terminoloji sözlüğü, kopyaları ve tahlilleriyle beraber N.Şengelia yayınlanmak üzere hazırladığı, Kitap I Tbilisi, 1987, 3. Gürcüstan ve Güney Kafkasya ülkeleri hakkındaki Osmanlı belgesel kaynakları Türkçe metni, Gürcüce çevirisi, girişi, kopyaları ve tahlilleriyle beraber. Asparuh Velkov ve Nodar Şengelia yayınlanmak üzere hazırladılar. Tbilisi, 1980

Bunun dışında 30'dan fazla makale çeşitli bilimsel yayın organlarında yayınlanmıştır

50 Gürcüstan'ın İşgali Kitabı, N 872, V. 50.

51 S.Cıkıa, Altun Kale hakkındaki 18. yy. Türk belgeleri Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. 91 Doğu Bilimleri serisi, II. Tbilisi, 1960 sf 161-185

52 S.Cıkıa, XVIII. yüzyıla ait Türk belgesi. Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. cilt 99. Doğu Bilimleri serisi. III Tbilisi, 1962

53 S.Cıkıa, Tshinvali hakkında bir Türk belgesi. Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. cilt 116, sf 234-247. Tbilisi, 1965.

54 S.Cıkıa, Türk belgelerinde Mazevani ve Ateni, Doğu filolojisi, II, Tbilisi, 1972, sf. 210-216

Sultan III. Ahmet, yurtluk ve ocaklık kurallarına göre Tbilis vilayeti beylerbeyliğini Vahtangi oğlu Bakar'a verdiği zaman Kartli'de "Osmanlılık" yeni oluşmuştu. Fermanın bu emriyle Osmanlı yönetimi pozisyonlarını güçlendiriyordu. Bu ferman, Leningrad Saltikov-Şçedrin kütüphanesinde korunmaktadır. Ferman, Gürcüce çevirisi ve gerekli yorumlarıyla akademisyen S.Cikia yayınlamıştır.[55]

XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Kartli'deki "Osmanlılık" döneminde Osmanlı hükümetinin hukuki yönetimiyle ilgili birçok ilgi çekici Türkçe belge, Elyazmaları Enstitüsü Doğu fonunda korunmaktadır. Burada, Osmanlı hukuki belgeleri de bulunmaktadır. Bunlara dayanarak birçok konuyu kesinleştirmek mümkündür. Bu fondaki altı belgeyi, Gürcüce çevirisi ve gerekli bilimsel yorumlarıyla akademisyen S.Cikia yayınlamıştır.[56] Gürcüstan SSC Bilimler Akademisi, Akademisyen K.Kekelidze Enstitüsü koleksiyonundaki dört Türk belgesi İmereti kralı II. Solomon'un son yıllarını içermektedir. Bunları, Gürcüce çevirisi ve bilimsel yorumlarıyla Ts.Abuladze yayınlamıştır.[57] Aynı zamanda, Osmanlı bürokratları ve bazı paşalarının I. Solomon'la olan ilişkilerini doğrulayan iki Türk belgesini Ts.Abuladze yayınlamıştır.[58] Yayınlanan bu belgeler, Trabzon paşası tarafından II. Solomon'a yazılan mektuplardır. O, yaşamının son yıllarında Osmanlı hükümetinden yardım almak ümidiyle Trabzon vilayetinde bulunuyordu.

XVIII. yüzyılda İran-Osmanlı anlaşmasının metinlerini, Gürcüce çevirisiyle V.Çoçlev yayınlamıştır.[59] Bu belgeye dayanarak Gürcüstan tarihinin bazı konularını incelemek mümkündür. Belgede, uzun yıllar süren İran-Osmanlı politik ilişkileri anlatılmaktadır. V. Çoçlev, aynı zamanda, 1727 yılındaki İran-Osmanlı barış anlaşmasının, Türkçe metni, Gürcüce çevirisi ve tahlilleriyle beraber yayınlanmıştır.[60] Bu anlaşmada Gürcistan ve Güney Kafkasya ülkeleri hakkında önemli noktalar bulunmaktadır.

Givi Amilahvari'nin esir düşmesinden dolayı yerine Gürcü yönetici olarak Davit Tarhani'nin atanmasıyla ilgili 1745 tarihli iki ferman daha elimizde bulunmaktadır.[61]

Güney Gürcüstan'da toprakların hibe edilmesi hakkında birçok ferman bulunmaktadır. 1763 yılındaki sultanın fermanına göre, Mehmet Hayri'nin bıraktığı Altun Kale Sancakbeyliği ile toprakları Mehmet Said isimli birine hibe edildi.[62]

Hacı Recep Paşanın İran'lılarla yaptığı savaşları anlatan eser,oldukça ilgi çekicidir. Kaynağın yazarı Gürcü-Zade adlı biridir. Bu kaynakta Osmanlıların Tbilisi'i ve genelde tüm Kartli'yi işgali anlatılmaktadır. Osmanlı hükümetine bilgi vermek amacıyla, Kartli'yi anlatıp bir defter oluşturmuşlar. Bu eser, XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğindeki Kartli tarihi açısından ilgi çekicidir.[63]

Bu yazıda, Gürcüstan tarihi hakkındaki Osmanlı belgeleri ve nakli kaynaklarını kısaca gözden geçirdik. Sadece, bugün için tarafımızdan bilinen ve elimizin ulaştığı kaynakları örnek verdik. Sadece dolaylı yollardan bildiğimiz, çeşitli yabancı kütüphane ve arşivlerde bulunan ve henüz bilimsel deveranımıza girmeyen kaynaklara değindik.

Osmanlı kaynaklarının iyice öğrenilmesi ve yayınlanması, Osmanlı iç ve dış politik ilişkileri konusunda olduğu gibi, Osmanlı Gürcistan tarihi problemlerinin tüm derinliğiyle incelenmesine yardımcı olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki, çağdaş Gürcü historiyografisinde, Türkiye tarihi konularını incelemek Gürcüstan tarihi konularına sıkı bir şekilde bağlıdır. Bu da çok doğaldır.

XI. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcü halkının Türk etnik dünyasıyla sıkı ilişkileri vardı. Selçukluların yakındoğuya yaptığı saldırılar bu dönemde başlamıştır. 1071 yılındaki tarihi Malazgirt savaşından sonra Gürcistan'ın komşusu Bizans yerine Anado-

---

55 S.Cikia. Sultan III. Ahmet'in Bakar Bagnatioo'a gönderdiği fermanı. "Gürcü Kaynakbilimi". III.sf.278-282. Tbilisi, 1971

56 S.Cikia. XVIII. yüzyılın ilk yarısında Kartli'deki Osmanlı hukuku belgeleri. "Doğu filolojisi".I. sf. 165-188.Tbilisi.1969

57 Ts.Abuladze. İmereti kralı II. Solomon hakkındaki dört Türk belgesi. Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. cilt 121, sf 165-185. Tbilisi, 1967.

58 Ts.Abuladze. Trabzon Paşası Seid Süleyman'ın II.Soloman'a yazdığı mektuplar.Mravaltavi. Filoloji-Tarih araştırmaları.I. saf. 402-407. Tbilisi, 1971.

59 V.Çoçlev. 1736 ve 1746 yıllarında yapılan İran-Osmanlı anlaşmaları. Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları.cilt 99. sf 271-305.Tbilisi, 1962.

60 V.Çoçlev. 1727 İran-Osmanlı anlaşmasına göre İran'ın uluslararası durumu. Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. cilt 116 Doğu bilimleri serisi. V. sf. 401-412. Tbilisi. 1965

Aynı kişi. XVI. yy. ilk yarısındaki Fransız diplomatik yazılarına göre Yakındoğu'nun uluslararası ilişkileri. Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. cilt 186. 1987. Doğu Bilimleri serisi.

61 Ts.Abuladze. David Tarhani'ye gönderilen iki ferman. Gürcüstan SSC Bilimler Akademisi K.Kekelidze Elyazmaları Enstitüsü Dergisi. "Filolojik Araştırmalar". Tbilisi. 1973.

62 Ts.Abulazze.Sultanın Altun Kale hakkındaki yeni bir fermanı.Akademisyen S.Cikia'ya ithaf edilen dergi. "Doğu Filolojisi. III. Tbilisi. 1973.

63 Gürcü-Zade.Tbilisi'i işgal kitabı. Türkçe metni. Gürcüce çevirisi, dipnotları ve giriş bölümleriyle. Ts.Abuladze yayınladı. Tbilisi. 1975

lu Selçuklu Devleti oldu. Bunun, Gürcüstan ve Güney Kafkasya ülkeleri için çok büyük bir önemi vardı. Artık, Anadolu Selçuklu Devleti Gürcüstan'a komşu olmuştu. Buradan, Gürcüstan ve Güney Kafkasya'ya sistematik olarak Türk asıllı kabileler geliyordu. Selçuklu ve Gürcüstan ilişkileri tarihi konusu historiyografimizde önemli ölçüde bilinmektedir. Ancak, bu konuyu tam anlamıyla işlemek içindaha yapılması gereken çok şey vardır.[64]

İran tarihinin Selçuklu hakimiyeti dönemine, Prof. N.Şengelia, XI yüzyılda Selçuklular ve Gürcüstan adlı monografisinde değinmektedir. Bu çalışmada, yakın doğuda, özellikle Güney Kafkasya'da Selçukluların ortaya çıkışı, Selçukluların Gürcüstan'a saldırışı anlatılmaktadır. Tarihi Malazgirt savaşının Kafkasya halkları için öneminin altı çizilmektedir. Gürcüstan'da Büyük Türklük problemlerinden bahsedilmektedir. "Büyük Türklük" döneminin Gürcüstan için ne kadar büyük olumsuzlukları olduğu belirtilmiştir. Davit Ağmaşenebeli'nin çalışmalarının ilk dönemi, Selçuklulara ödenen cizyeyi yavaş yavaş nasıl kestiği ve Gürcüstan'ın yaşamının nasıl yükselişe geçtiği de burada anlatılmıştır.

Gürcü Türkolog-Medyevistleri, temelde Osmanlı-Gürcüstan sosyo-ekonomik ve politik ilişkileri konusu üzerinde çalışmaktadırlar. Bitmeyen İran-Osmanlı savaşlarının gündeminde her zaman Gürcüstan konusu vardı. Bu yüzden Gürcü Türkolog araştırmacıların konusu her zaman, İran-Osmanlı politik ilişkileri fonunda Gürcüstan'ın durumunun incelenmesiydi. Bu yönden, Gürcü oryantalistlerin yaptığı araştırmalar ilgi çekicidir. Prof. V.Gabaşvili'nin yaptığı çalışmalar ve diğerleri dikkate değerdir. Prof. V.Gabaşvili, "Gürcü Diplomasi Tarihi"[65] adlı araştırmasında anti Osmanlı koalisyonlarının yaptığı çalışmalar ve Gürcüstan için sonuçlarını geniş bir şekilde anlatılmıştır. Aynı zamanda, İran-Osmanlı hakimiyeti döneminde feodal Gürcüstan'ın toplumsal sınıfları ve sınıf kavgaları konusundaki araştırması da ilgi çekicidir.[66]

V.Çoçiev'in çalışmasında, XVI-XVIII. yüzyıllarda yakın doğunun uluslararası ilişkileri (İran-Osmanlı barış anlaşmasına bağlı olarak) bulunmaktadır. XVI-XVIII yüzyıllar arasında yakın doğunun uluslararası ilişkileri, İran-Osmanlı barış anlaşmasının ışığında monografik olarak incelenmiştir. Yazarın amacı, belirtilen ülkelerin politikasında barış anlaşmasının yeri ve rolünü göstermektedir. Çalışmada, İran-Osmanlı ilişkilerinde Gürcüstan konusuna dikkat çekilmektedir. Belirtilen ülkelerin, Gürcüstan'ın dış politikasında olduğu gibi iç yaşamında da, anlaşmanın sonuçlarına değinilmektedir.[67]

Prof. Çoçiev'in araştırmaları oldukça ilgi çekicidir. Kendisi 1639 yılındaki anlaşmayı ve Gürcüstan'ın durumunu incelemiştir.[68] Aynı zamanda, 1554 yılındaki İran-Osmanlı anlaşmasını da incelemiştir.[69] O, İran ve Türkiye arasındaki anlaşma görüşmeleri konusuna özellikle değinmekte ve bu görüşmeler sürecindeki Gürcüstan konusuna dikkat çekmektedir.[70]

Gürcü-Türk ilişkileri tarihi konusu, M. Şvanidze'nin monografisinde incelenmiştir.[71] Burada, XVI-XVII yüzyıllardaki Gürcü-Türk politik ilişkilerinin türleri olan, Güreüstan'daki Osmanlı çatışmaları, Gürcülerin karşı koymaları, çeşitli çatışma metodları, partizan hareketleri vb. gösterilmektedir. İstanbul'a birçok kez giden Gürcü elçileriyle yapılan diplomatik ve barışa yönelik görüşmeler incelenmektedir.

(Devam edecek)

64 N.Şengelia, XI yüzyılda Selçuklular ve Gürcüstan, Tbilisi, 1968 Aynı kişi Kösedağ savaşı, İ.Cavahişvili'nin 100. doğum gününe ithaf edilendergi, Tbilisi, 1976. Aynı kişi, Sadr Ad-din Abul Hasan A Hüseyin, Alp Arslan'ın Gürcüstan ve Güney Kafkasya ülkelerinde yaptığı savaşlar hakkında, N.Berazenişvili'nin 80. doğum yıldönümüne ithaf edilen dergi, Tbilisi, 1976. Aynı kişi, İbn Bibi Ala Ad-Did Keykubat savaş için Gürcüstan'da "Matsne" N 1, 1975. Aynı kişi, XI-XIII. yy.'a Gürcüstan ve Yakındoğu, "Türkoloji Dergisi", Moskova, 1976, 1978 Aynı kişi, Çağdaş Türk historiyografisinde Gürcüstan ve Selçuklu ilişkileri tarihi konuları, Türkiye, Tarih, Ekonomi, Makaleler Dergisi, Moskova, 1978 Aynı kişi, Kösedağ savaşında Ermeni-Gürcü askerlerinin yer almaları, Türkiye tarihi konuları, Moskova, 1978, Rusça.

65 V Gabaşvili, Gürcü Diplomasisi Tarihi, /XVI-XVII.yüzyılda Gürcüstan ve Anti Osmanlı Koalisyonu/ Gürcüstan ve Kafkasya tarihi ile ilgili malzemeler, Bölüm 31, 1954

66 V Gabaşvili, Feoda Gürcüstan'ın topkımsal sınıflar ve İran Türkiye hakimiyeti dönemindeki sınıfsal çatışmalar Yakındoğu Tarihi Denemeleri/Feodal dönem/, Tbilisi, 1957

67 V Çoçiev, 1639 İran-Osmanlı anlaşması ve Gürcüstan Yakındoğu Tarihi Denemeleri/Feodal dönem/ Tbilisi, 1957

68 V Çoçiev, XVI-XVIII yüzyıllar arası Yakındoğunun uluslararası ilişkileri / İran-Osmanlı barış anlaşmasına göre

69 V. Çoçiev, 1554 İran-Türkiye Anlaşması, "Doğu filolojisi" cilt III Tbilisi, 1973

70 V Çoçiev, 1736-1746 İran ve Türkiye'nin anlaşma için yaptığı görüşmeler, Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 99 Tbilisi, 1962 Doğu Bilimleri serisi, III.

71 M. Svanidze, XVI-XVII yy. Gürcüstan-Türkiye Tarihi Tbilisi, 1971

Boş zamanlarınızda
sermayesiz & risksiz
sürekli gelir sağlayacağınız
yeni iş imkanı sunuyoruz.

Tel : (0212) 233 56 82 – 231 79 28
Faks: (0212) 246 02 27

Kafkas Halklarının Dünya Uygarlığına Katkısı

Revaz GABAŞVİLİ

1910-1920 yılları arasında arkeolog I. Cavahişvili, dilbilimci Nick Marr ve tarihçi Ekvtime Takaişvili ile çok sayıda görüşme yaptım ve bazı konularda birlikte çalıştık. Tbilisi, İstanbul, Berlin, Münih, Paris ve Londra'daki müzelere yaptığımız gezilerden ve Fransa'da[1] düzenlenen İran, Irak ve Türk sergilerinden, 25-30 yıl boyunca okuduğum yüzlerce arkeolog, dilbilimci, tarihçi ve nümismatist (sikke uzmanı) tarafından doğu ve batı dillerinde yayınlanmış eserlerden yararlanarak, yazdığım **"Kafkas Halklarının Dünya Uygarlığına Katkısı"** adlı kitapta aşağıdaki sonuçlara vardım:

1- İncil'de bahsi geçen Cennet Bahçesi'nin yeri iki Mezopotamya'nın arasında bulunmalı. Burası, bir yandan Dicle ile Fırat nehirleri (Birinci Mezopotamya), diğer yandan Mtkvari (Kura) ve Araksi nehirleri (İkinci Mezopotamya) arasında olmalı. Bu dört nehir de coğrafi olarak çok küçük ve benzersiz güzelliklerle dolu doğal çevrelerden çıkarlar. (Genesis 2. öykü)[2]

2- "Bütün uluslar şu anda yaşadıkları yerlere başka bir yerden gelmiştir" gibi tuhaf ısrarlı iddiaların aksine, bu Cennet'te (Kafkasya, Ararat ve Zagros) yaşayanlar başka yerlerden gelmediler. Onlar bu ülkede yüzbinlerce yıl önce doğdular, çoğaldılar ve iki Mezopotamya arasında geliştiler. (Belki de Homo Sapiens'in ilk ortaya çıktığı yerde).

3- İ.Ö. 3000 yılında, "Tek bir Kafkas-Kalde ırkından meydana gelen ve Kafkasya'dan Basra Körfezi'ne, Hindistan'dan İber Yarımadası'na (İspanya) kadar yayılan bu insanlar, yüksek bir uygarlık düzeyine ulaştılar ve tek bir dili konuştular."[3]

4- Kafkas, (S.L.Woolley, G.Contenau, İ. Cavahişvili, M.Tzereteli) Urartu, Babil-Kalde ve Sümer-Kalde (M.Tzereteli, B.B.Piotrovski, S.L.Woolley, G.Contenau, Gürcüstan Bilimler Akademisi) dillerine genetik olarak bağlı olan bu 'tek dil', (Hyde Clark, N.Marr, Eski Ahit ve Sümer yazıtları), H.Clark'ın tarih öncesi Gürcüce'si gibi anlaşılmamalı. Bu, tüm o nüfusun müşterek birdili olarak (aynı Kafkas-Kalde ırkından gelen kalabalık kabilelerin konuştuğu tek dil) Babil Kulesi'nin düşüşünden önce yaşamış Kafkas-Kalde kabilelerinin bir anahtarı olarak anlaşılmalıdır. Aslında dildeki değişiklikler, aradaki uzun mesafelerden, aradan çok uzun bir zaman diliminin geçmesinden ve o dillerin yerel diyalektler ile karışmalardan kaynaklandı. Dildeki değişim, çok yavaş bir evrimdi ancak sonuçta ayrı kalmış kabileler birbirini zamanla anlamazoldular.

5- İkinci Mezopotamya uygarlığı (Mtkvari ve Araksi arası), arkeolojik olarak yüzyıl sonra keşfedilmesine rağmen, birçok gerçeğe ve bulgulara göre, birincisinden çok daha önce gelişti.[4]

6- Buradaki en önemli olay, yalnızca Sümer-Babil-Urartu değil, aynı zamanda diğer yaşayan ulusların da sözcüklerini, anlatımlarını, dilbilgisi kurallarını ve o dilin yapısındaki hazineyi saklayarak bugünkü canlı yazın diliyle bir ulusun hala yaşıyor oluşudur. Bu, ideal alfabesi[5], zengin, esnek ve akılca yapılanmış dilbilgisi kuralları ile Gürcü dilidir.

7- Ulus, devlet ve Gürcü ulusu yeni bir "apanastas" veya eski Kafkas-Kalde ırkının, ondan sonraki Kalde, Ur-Uruk, Babil-Karduk ve Urartu-Kalde ırklarının yeniden doğuşudur.[6] Bu dörtlü, İ.Ö. 3000 ve hatta daha da önceki zamanlardaki ayrılmaz bir birliğin temsilcisidirler.

8- Yaklaşık İ.Ö. 3000 yıllarında farklı bir ırk, Samî'ler, dört deniz (Karadeniz, Hazar Denizi, İran Körfezi ve Akdeniz) arasında kalmış siyasi olarak birleştirilmiş topraklara yani god Kaldu sınırları içine girmeye başladılar. Yaratıcılıktan tamamen yoksun bu aktif azınlık, yavaşyavaş durumunu güçlendirdi. Askeri olarak daha donanımlı ve daha disiplinli oldukları için toprakların korudular, oradaki insanların dinlerini kendilerine uyarladılar (yalnızca tanrıların isimleri değişti), genel anlamda sanatlarını, yazılarını ve uygarlıklarını (kültürlerini) kendilerine mal ettiler; düzenbaz generaller ve vahşi savaşçılar yarattılar (G.Maspero)[7] ve I.Sargon tarafından yönetilen dünyanın ilk imparatorluğunu kurdular.

İ.Ö. II. Bin yılda diğer bazı azınlık gruplar "dört deniz arasındaki" aynı bölgede toprak ilhaklerine başladılar; Hint-Avrupa ırklarıyla, belki de Kafkas ırklarıyla karışmışlardı[8]; Samî'lerden daha az düzenbazdılar, fakat askeri alanda iyi donanımlı idiler ve askerliği en az onlar kadar iyi biliyorlardı. İki bin yıl boyunca bu azınlıklar birbiriyle savaştılar.[9] Zor kullanarak yerli halkı birbirinden ayırdılar veya birliklerini dağıtarak yerli nüfusun bütünlüğünü oldukça bozdular; gerek hile, gerek sahte siyasi anlaşmalar yaparak ve çeşitli entrikalar çevirerek onları küçük gruplara böldüler. Fakat yerli halk etnik olarak yani ırksal ve dil birliği itibarıyla her zaman birbirine yakın kaldı. Bu sonradan "Kaldeleşmiş" yeni gelenlereskillerin kültürlerine sahip çıktılar ve kendi askeri güçlerini, kavgacı ruhlarını ve güç üzerine temellenmiş yapılarını yani tek kelime ile militarizmlerini yerli halka empoze ettiler.

Bu, bize önce Akdeniz kıyılarından başlayan ve daha sonra Basra Körfezinde görülen çok sayıdaki küçük krallığın ve küçük yönetici-krallı ulusların nasıl ortaya çıktığını anlatır.

9- Kendilerini müşterek düşmanları -kana susamış Asurlular'a karşı savunmak üzere, on, yirmi hatta bazen altmış krallık aralarında birlik oluşturdular. İşgalcilere karşı yaşadıkları süre boyunca; taki İ.Ö. 612 tarihinde tamamen çöküşlerine kadar savaştılar.

İlk bin yılda, bu konfederasyonlardan bir tanesi, devlethaline geldi. Hükseçilen kral Erili Erilo'nun hanedanlığı üçyüz yıl boyunca kesintisiz devam etti. Böyle bir krallık şekli Gürcüstan dışında başka hiçbir yerde tekrarlanmadı. Her kral oğlunu yalnızca varisi olarak değil, aynı zamanda ülkenin kralı olarak ilan etti. Oğul-kral, ülkeyi baba-kral ile beraber yönetirken bütün krallyet yetkilerini de elinde bulunduruyordu.

Sümer-Babil kültürünün ve Kalde ırkının yeniden doğuşu demek olan bu devlet Urartu-Kalde ismini taşıdı. Topraklarında gözü olan Suriye ve Hitit'lerin askeri gücü, daha sonra kaderlerinin büyük ölçüde değişmesine neden oldu. Gelecekte bu güç, (Urartu-Kalde gücü) tarihsel düşmanları Asurlular'ın ortadan kaldırılmasına yardım etti. Urartu-Kaldiyanlar'ın sonu onlardan 27 sene sonra, milattan önce 685 yılında geldi ve Persler ve İskitler tarafından yıkıldılar.

10- 1940 yılında başlanan Mtkvari-Araksi tabanındaki İkinci Mezopotamya'da düzenli yapılan arkeolojik kazılar, o zamana kadar Batı'nın bilmediği çok sayıdaki gerçeği ortaya çıkardı. Bilhassa Gürcüstan'da etnolojik ve arkeolojik araştırma merkezlerinden çok sayıda bilim adamının yönlendirdiği düzenli çalışmalar yapıldı. Kazıların ortaya çıkardığı yeni buluntular sürekli bir kültürel gelişmeye yol açtı. Bu buluşlar, Sümer öncesi zamanlar ile ilginç benzerlikler ortaya çıkarttı (Halef, Susa, Ubaid, Jemdet Nasr, Anu, Çatal-Höyük ve diğerleri). Nehir kenarlarında pek çok küçük veya büyük yerleşim birimi, mezarlar ve tapınaklar, "metal ve cam fırınlar"*, altarlar bulundu. Taştan yapılmış iş ve savaş malzemeleri (obsidian),bakır ve bronz seramikler, çeşitli mücevherat yeryüzüne çıkarıldı. İ.Ö. üçüncü, dördüncü ve beşinci bin yıla tarihlenen bu eserler Hyde Clark'ın kazılarındaki illüstrasyonlarını anımsatır.

11- Bu uygarlık, belki de o zamanlar pek sık olan volkanik bir depremle ortadan kalktı. Fakat onun izleri bütün dünyada ve yaşamın her döneminde var oldu. Bu felaketin tarihi (yangının) henüz belirlenemedi, fakat çok uzun zaman, Urartu ve Babil Kardukya'da, Daluge'de ve belki çağdaş akrabaları Sümer-Kaldeler üzerinde bile etkisi görüldü.

12- Ana sonuç: Bildiğim kadarıyla İncil'de "Sezar'ın hakkı'nı Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin" der, yani haydi Kafkas ırkına eskiden olduğu gibi geri dönelim.[10] Uluslararası bir deklarasyon yayınlayarak Eski Cennet'in sınırları içinde, taraf-sız bir bölgeye, Kafkasya'nın her yanında prototipini bulacağımız yani Ziggurat gibi bir yapı ile bir müze yapılmasını arzuluyoruz. Bu yer belki gerçek cennet bahçesi olmazdı fakat büyük devletlerin ve çok sayıda bilim adamının işbirliği ile gerçek bir barış olayına -Pax Internationals'e- dönüştürülebilir.

İngilizce'den Çeviren: Veysel ÇARIKÇIOĞLU

Dipnotlar

1 Bu servet ile, bu hazine'nin sahiplerinden 1000-2000 yıl sonra yaşamış modern ülkeler arasında müşterek hiçbir bağ yoktur.

2 Bu fikir ne yenidir ne de benim orijinal düşüncemdir. Ben yalnızca destekleyici belge temin ettim.

3 Hyde Clark

4 Tüm Taş Devri dönemlerinde (Paleo, Meso, Neo ve Eneolotik) direkler üzerine inşa edilmiş yapı kalıntıları 2. Mezopotamya menşelidir. Seramik, bakır, bronz ve gümüş objeler ve benzerleri, Halaf, Ubaid, Susa, Anu, Jemdet, Nasr ve diğer şehirlere daha yakın medeniyetlerden çıkarıldı.

5 Her ses bir harfe tekabül eder veya tersi. Uzun sesler yoktur. Okunmayan ses yoktur. Diftong veya ayraç işareti yoktur.

6 Kartli tarihçilerine göre Kafkasya'ya oğulları Lekos, Egros ve diğerleri ile gelen insan (farklı Kafkas bölgeleri onun ismini taşıyor) Kart-u-los idi ve Kart-u-li şehrini kurdu. 2500 yıl önce kurulan ve dini bir merkez olan şehrin kalıntıları Mtsheka yakınlarında bulundu.

7 G.Maspero

8 Hint-Avrupalılar Kafkasyalılar'ın diğer halklarla karışmasını temsil eder.

9 Asurlular, Hititler

* Gürcüce metinlerde kullanılmayan bu deyim Fransızcadan çevrildi.

10 İlk olarak, Amerikalılar ve İngilizler "Kafkasyalı'lar" terimini kullanmaya devam ediyorlar ancak kelimeleri değiştirmek gerçekleri değiştirmez. İkincisi Mezopotamya ve Çatal-Höyük'te yeni el yazması eserler bulundu. En önemli olan şey o ırkın ve dünya uygarlığının beşiği oluşudur.

TEŞEKKÜR

Dergimiz yayın hayatına devam edebilmesi ve daha çok okura ulaşmasının sağlanması için Artvin-Borçka ilçesinden "KOTANOĞLU TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ" adına ortak İbrahim Atan 500.000.000 TL. bağışta bulunmuş olup ayrıca her sayı için 250.000.000 TL. yardımda bulunacaklarını bildirmişlerdir.

Kotanoğlu Ticaret Limited Şirketi ortaklarına, dergimize gösterdikleri ilgi ve yardımları için bütün Çveneburi camiası adına teşekkür ederiz.

1995-2000 Yüzey Araştırmalarında Belgelendirilen Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri

*Mine KADİROĞLU LEUBE**

25 Nisan 1944 doğumlu olan Mine Kadiroğlu Leube, Kasım 1999'da doçent oldu, ayrıca Haziran 1998'de kendisine Onursal üyelik ve Onursal profesörlük ünvanı Tbilisi Asya ve Afrika Bilimler Enstitüsü'nce verildi

Bilimsel çalışmalarından bazı örnekleraşağıdadır:

Şubat 1984 "*Oltu ve Çevresindeki Gürcü Kiliseleri*" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Haziran 1989 "*Kuzeydoğu Anadolu'da Gürcü Manasturları, İşhan Manastırı*" (Basılmamış Doktora Tezi)

Yayınlar

1991 *The Architecture of the Georgian Church at İşhan.* Peter Lang Verlag, Frankfurt-am-Main

1996 "Tao-Klardjetie" *Dictionary of Art.* MacMillan Publishers Ltd. Londra, 30. cilt, 305-307

1996 "Early Christian and After". *Dictionary of Art.* MacMillan Publishers Ltd. Londra, 9. cilt, 157-159

1998 "Gürcü Mimarlığı ve Sanatı". *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.* İstanbul, 2.cilt, 731-733

1999 "Untersuchungen an mittelalterlichen Georgischen Baudenkmälern in Nordost-Anatolien" *Georgica* 22, 8-19, Tafel 2-5

2000 "The Georgian Heritage in the Çoruh Valley". *Heritage/Multicultural Attractions and Tourism,* İstanbul, 412-422

2000 "Kuzeydoğu Anadolu Ortaçağ Gürcü Araştırmalarının İlk Beş Yılı" *IV.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri.* Van, 167-171

2000 "Çoruh Havzası Ortaçağ Gürcü Mimarisi Araştırmaları" *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* sayı 1, s.81-86

2001 "1995-2000 Yüzey Araştırmalarında Belgelendiren Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri" *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu* Ankara, 281-294.

M.Karaca ve T.Yazar ile birlikte 1996 "1995 yılı Tao-Klardjetie Yüzey Araştırması" *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 397-421

1998 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1996 yılı Yüzey Araştırması" *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 97-125

1999 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1997 yılı Yüzey Araştırması" *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı.* Kültür Bakanlığı Yayınları, Tarsus, 129-142

2000 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1998 yılı Yüzey Araştırması" *XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 81-94.

Bildiriler

Mayıs 1996 "1995 Yılı Artvin İli Yüzey Araştırma Sonuçları" *XVIII. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu,* Ankara

Ağustos 1996 "The Present Condition of the Georgian Monuments in Tao-Klardjetie in Northeast Anatolia" *XIX. Uluslararası Bizans Araştırmaları Kongresi,* Kopenhag

Mayıs 1997 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1996 yılı Yüzey Araştırması" *XIX Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu,* Ankara

Mayıs 1998 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1997 yılı Yüzey Araştırması" *XX. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu,* Tarsus

Haziran 1998 "Recent Investigations in Tao-Klardjetie", *II. Uluslararası Orientalistler Kongresi,* Kutaisi

Ağustos 1998 "The Georgian Heritage in the Çoruh Valley" *Heritage/Multicultural Attractions and Tourism Conference,* İstanbul

Mayıs 1999 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1998 yılı Yüzey Araştırması" *XXI. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu,* Ankara

Eylül 1999 "Tracing the Itinerary Mentioned in a Tenth Century Georgian Manuscript" konulu poster sunumu. *Congress Internationalis Archaeologie Christianae* Viyana

Nisan 2000 "Kuzeydoğu Anadolu Ortaçağ Gürcü Araştırmalarının İlk Beş Yılı" *IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazılar ve Araştırmaları Sempozyumu,* Van

Nisan 2001 "1995-2000 Yüzey Araştırmalarında Belgelendirilen Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri" *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu,* Ankara

Mayıs 2001 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 2000 yılı Yüzey Araştırması" *XVIII. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu,* Ankara

Konuşmalar

Nisan 1998 "Anadolu Uygarlıklarının Tarihi" *Türk Öğrencileri Okul Aile Birliği Derneği,* Viyana

Haziran 1998 "Tao-Klardjet Ortaçağ Gürcü Araştırmaları ve Sorunları", *Asya-Afrika Bilimler Enstitüsü,* Tbilisi

Mart 2000 "Doğu Karadeniz Bölgesi Ortaçağ Gürcü Uygarlığı", *Ankara Rehberler Derneği Eğitim Sempozyumu,* Ankara

Projeler

1995..... Kuzeydoğu Anadolu Ortaçağ Gürcü Mimarisi Yüzey Araştırması Başkanlığı

* Doç Dr Emekli Öğretim üyesi

Sunulan çalışma 1995-2000 yıllarında altmış-dokuz yerleşim yerinde gerçekleştirilen altı yüzey araştırmasının sonuçlarından yararlanır.[1] Amaç, belgelendirilen Gürcü kiliselerini önce plan tiplerine göre gruplandırmak ardından çıkan sonuçları tartışmaktır. Gruplandırmaya Çoruh Nehri, Oltu ve Tortum Çayı vadilerinde yeralan ve VIII. yüzyıl sonu ile XI. yüzyıl başı arasında tarihlendirilen otuzbeş kilise alınmıştır.[2] Bu sayıya ayrı bir çalışma konusu olan yaklaşık elli şapel dahil değildir.[3] Ayrıca yayınlarda kilise adı ile geçen ancak yüzey araştırmalarından elde edilen verilerle kesin plan tipi saptanamayan sekiz yapı kalıntısı da bu çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.[4] Öte yandan yüzey araştırmaları sırasında günümüze gelemedikleri belirlenen fakat eski yayınlarda kesit, plan ya da fotoğrafları bulunan Bodosgiri, Ekeki, Sohtorot ve Sveti kiliseleri otuzbeş kilise içindedir.[5]

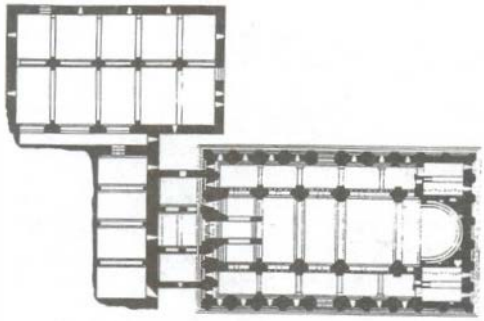

Plan 1. Dört Kilise, Manastır Kilisesi (Takaişvili 1952)

Tao-Klardjeti Gürcü mimarisi ile ilgili araştırmalar, XIX. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Gürcü ve Rus araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş, sonuçlar Rusça, Gürcüce, ender olarak da Ermenice yayınlanmıştır. Geçen yüzyılın ikinci yarısından sonra batılılar Tao-Klardjetie bölgesi ile ilgilenmiş, turistik amaçlı kısa gezi izlenimlerini yayınlamaya başlamışlardır. Son yıllarda, eski yayınlardan alınan plan kesit, çizim hatta yorumlardan, bazen kaynak bile belirtmeden yararlanan batı dillerinde yazılmış yaymların arttığı gözlemlenir.

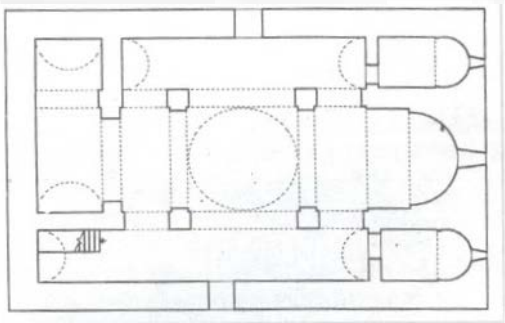

Plan 2. Sinko Kilisesi (Yazar 1998)

Böylece yapılar, başvuru niteliğindeki yabancı dilde yazılmış yayınlarda hep aynı terimler kullanılarak tanıtılır. Örneğin Gürcü mimarisine özgü bazilikal planlı, ortadaki daha geniş, birbirlerinden duvarlarla ayrılan üç nefli, tonoz örtülü plan tipine Gürcüce'den çevirti yapılarak "üç-kiliseli-bazilika" plan tipi denilmektedir.[6] Tao-Klardjetie haç planlı kiliseleri de yabancı araştırmacılara göre içteki haç plan doğrudan dışa yansıyorsa "serbest haç" planlı, "T" biçiminde algılanıyorsa "yarı serbest haç" planlı, bir dikdörtgen içindelerse "kapalı haç" planlıdır.[7] Sunulan bu çalışmada kolaylık sağlamak amacıyla, terimler aynen benimsenmiş ve plan tiplerine verilen adlar dilimize çevrilerek olduğu gibi kullanılmıştır.[8]

Yazılı kaynaklar ya da mimari verilerle yaklaşık ikiyüz yıllık dönem içine tarihlenen otuzbeş kilise plan tiplerine göre bazilikal planlı, haç planlı ve merkezi planlı olarak sınıflandırılabilirler. Bazilikal planlı onikі kilise bu kez de örtü sistemlerine göre tonuzlu ve kubbeli olarak iki grupta toplanabilir. Tonozlu dokuz kilisenin dördü üç (Plan 1), biri iki, diğerleri tek neflidir.[9] Mimari veriler ya da yayınlar yardımıyla "kubbeli bazilika" olarak değerlendirilen Anç, Berta ve Sinkot (Plan 2) kiliselerinin hiç birinde kubbe günümüze gelebilmiş değildir.[10]

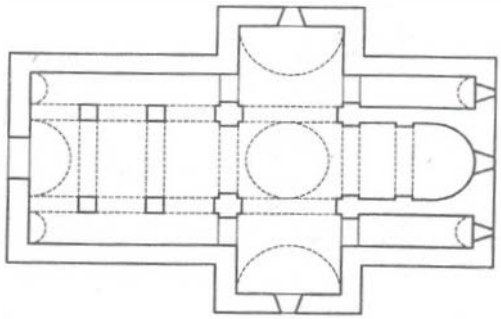

Plan 3. Şatberdi Manastır Kilisesi (Yazar 1998)

Bugüne kadar on serbest haç planlı kilise belgelendirilmiştir (Plan 3). Bu kiliselerden üçünde ku-

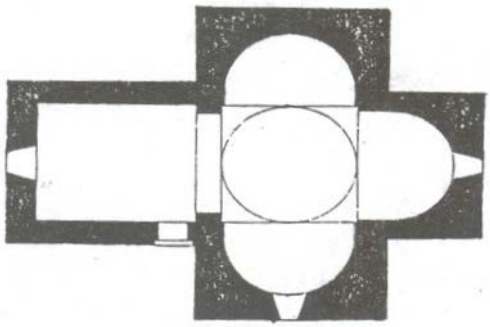

Plan 4. Babçeli Kışla Kilisesi (Takaişvili 1924)

zey-güney-doğu haç kolları eksedralarla genişleyerek trikonchos plan tipi (Plan 4) ortaya çıkar.[11] Yarı serbest haç planlı (Plan 5) kilise sayısı dörttür.[12] Diğer üç kilise ise kapalı haç plan tipine (Plan 6) örnek oluşturur.[13]

Merkezi planlı kiliselerden dördü tetrakonchos ya da dört yapraklı yonca (Plan 7), biri içten altıgen, dıştan onikigen, biri içten sekizgen, dıştan onaltıgen planlıdır.[14] Klaglis-Altı Kilisesi'nin içten altıgen, dıştan onikі cepheli plan tipi Gürcü mimarisinde sadece beş kilisede uygulanmıştır (Plan 8). Bunlardan üçü ülkemiz sınırları içindedir ve diğerlerinden daha erkene tarihlenirler.[15]

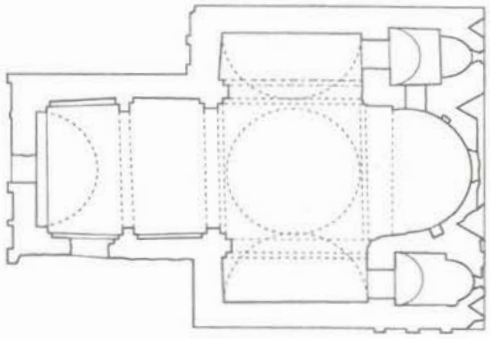

Plan 5. Eski Rabat Kilisesi (Yazar 1998)

Tavusker Kilisesi de içten sekiz, dıştan onaltıgen plan tipi ile (Plan 9) tüm Gürcü mimarisinde

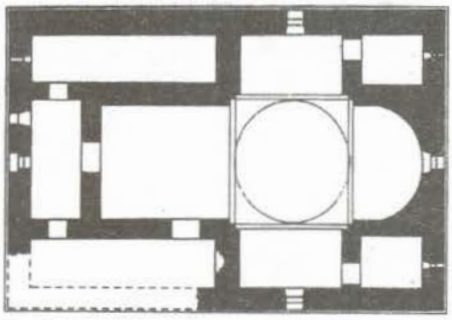

Plan 6. Dolishane Manastır Kilisesi (Djobadze 1992)

tek örnektir.[16] Öte yandan özellikle erken dönemde Gürcüstan'da sık uygulanan "üç-kilisell bazilika" plan tipine altı yüzey araştırması süresinde bölgede hiç rastlanmamış olması da ilginçtir.

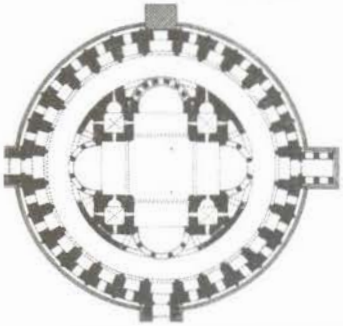

Plan 7. Bana Katedrali (Takaişvili 1909)

Gruplandırma sonuçları, dar bir alanda, küçük bir zaman dilimi içinde inşa edilen, az sayıdaki kilisede onbir farklı plan tipi uygulandığını ortaya koyar. Neredeyse her üç kiliseden biri için yeni ya da farklı bir plan tipi seçimi yapılmış gibi görünmektedir.

Bir kilisede uygulanacak plan tipi öncelikle kilisenin işlevi gözönüne alınarak seçiliyor olmalıdır. Kilisenin yaptırıldığı dönemin eğilimleri, döneme özgü gelenekler, ustaların teknik bilgi düzeyleri, eldeki malzeme, özetle yapım tarihi de kuşkusuz belirleyici etkenler arasındadır. Killiseyi yaptıran kişi-

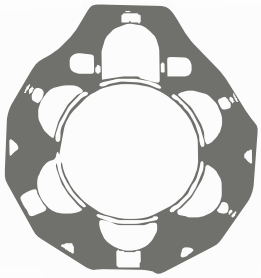

Plan 8. Kiteiis Altı Kilisesi (Takaişvili 1909)

lerin de plan tipi seçiminde etkili oldukları düşünülebilir.

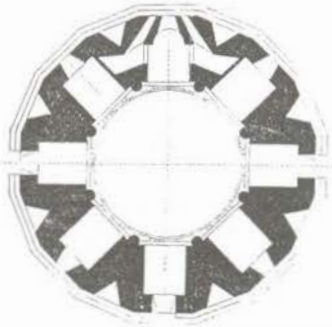

Plan 9. Tavusker Kilisesi (Takaişvili 1924)

Sunulan çalışma kapsamındaki yapı kalıntılarının hiçbiri kilise olarak kullanılmaz. Bu nedenle yüzey araştırmaları sırasında işlev saptamaya yardımcı olabilecek dinsel eşya ya da liturjik ögeler bulunamamıştır. Yayınlar tetrakonchos planlı Bana, yarı serbest haç planlı İşhan ve serbest haç planlı Tbeti kiliselerini katedral olarak tanımlar.[17] Ancak tetrakonchos plan tipi yayınlarda kilise olarak tanıtılan Sveti ve Bobosgiri ile 2000 yılı yüzey araştırmaları sırasında belgelendirilen Kineposi manastır kilisesinde de uygulanmıştır.[18] Bu veri tetrakonchos plan tipinin katedral işlevi ile doğrudan bağlantılı olmadığını ortaya koyar.

Diğer iki katedralin farklı haç plan tipi uygulamaları da işlev ve plan tipi seçimi ilişkisini çözümlemeye yardımcı olacak gibi görünmemektedir. Üstelik İşhan Katedrali aynı zamanda bir manastır kilisesidir.[19] X. yüzyıla tarihlenen elyazmasında manastırkilisesinin yıkık bir "katedralin" yerine Rahip Saba tarafından yaptırıldığı yazılıdır.[20] Bu ifade, son araştırmalar ve mimari veriler aksini kanıtlasa bile, eski yayınları tekrarlayan batılı araştırmacılar tarafından halen geçerli sayılır ve İşhan Kilisesi'nin Gürcü mimarisinde başka örneği bulunmayan arkadlı apsisi VII. yüzyıldan kalan tetrakonchos plan tipinde eski bir yapının doğu eksedrası olarak yorumlanır.[21] Aslında günümüze gelen İşhan Kilisesi X. yüzyıl sonu ve 1027 ile 1032 yıllarında yapılan yenileme ve onarım çalışmalarının ürünüdür. Yapının IX. yüzyıldaki plan tipi hakkında yorum yapabilmemizi sağlayacak yeterli mimari veri yoktur.

TAO KLARDJETI BÖLGESİ 1995-2000 YILI YÜZEY ARAŞTIRMALARINDA BELGELENEN KİLİSELERİN PLAN TİPLERİ

Yapı Adı ve İşlevi	Yapım Tarihi	Bazilikal Planlı	Haç Planlı	Merkezi Planlı
Arıçi Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+		
Bahçeli Kışla Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı		+	
Bana Katedrali	10. yüzyıl ilk yarısı			+
Berta Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+		
Bobosgiri Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı			+
Cimerki Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+		
Dört Kilise Manastır Kilisesi	970 sonrası	+		
Dolishan Manastır Kilisesi	9. yüzyıl sonu-958		+	
Ekeki Manastır Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı		+	
Eni Rabat Kilisesi	10. ve 11. yüzyıl		+	
Esbeki Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+		
Göle Dört Kilise Manastır Kilisesi	9. yüzyıl sonu		+	
Gürcan Kilisesi	10. yüzyıl		+	
Habuli Manastır Kilisesi	970 sonrası		+	
İşhani Katedrali ve Manastır Kilisesi	9 ve 10. yüzyıl, 1027-1032		+	
Kaglis-Altı Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı			+
Kineposi Manastır Kilisesi	10. yüzyıl başı			+
Mamacminda Kilisesi	10. yüzyıl		+	
Mdzuaoori Manastır Kilisesi	9. yüzyıl		+	
Nuka Kilisesi	9. yüzyıl	+		
Opiza Manastır Kilisesi	9. yüzyıl		+	
Öşki Manastır Kilisesi	963-973		+	
Parethi Manastırı Kuzey Kilise	9. yüzyıl	+		
Parethi Manastırı Güney Kilise	10. yüzyıl ilk yarısı	+		
Parhali Manastır Kilisesi	970 sonrası	+		
Porta Manastır Kilisesi	9. yüzyıl -10. yüzyıl başı		+	
Sinkot Kilisesi	10. yüzyıl	+		
Sohtorot Kilisesi	10. yüzyıl	+		
Sveti Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı			+
Şeberdi Manastır Kilisesi	9. yüzyıl - 10. yüzyıl başı		+	
Tavuskari Kilisesi	10. yüzyıl			+
Tbeti Katedrali	918 ve 11. yüzyıl		+	
Tıkarostav Manastır Kilisesi	9. yüzyıl		+	
Vank Manastırı Kuzey Kilise	10 ve 11. yüzyıl		+	
Vank Manastırı Güney Kilise	10. yüzyıl	+		

Benzer sorunlar Tbeti katedrali için de geçerlidir. Meryemana'ya adanan kilisede en az iki yapı dönemi belirlenir. Kilisenin mekanlarında önemli değişikliklere neden olan onarım ve yenileme çalışmaları sonucunda yapının plan tipinin değiştirildiği bile öne sürülür.[22]

TAO KLARDJETI BÖLGESİ 1995-2000 YILI YÜZEY ARAŞTIRMALARINDA BELGELENEN KİLİSELERİN PLAN TİPLERİNE GÖRE GRUPLANDIRILMASI

Bazilikal Planlı Yapılar	Yapım Tarihi	Tonozlu			Kubbeli
		Tek Nefli	İki Nefli	Üç Nefli	
Arıçi Manastır Kilisesi	9. yüzyıl				+
Berta Manastır Kilisesi	9. yüzyıl				+
Cimerki Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+			
Dört Kilise Manastır Kilisesi	970 sonrası			+	
Esbeki Manastır Kilisesi	10. yüzyıl başı			+	
Nuka Kilisesi	9. yüzyıl		+		
Parehi Manastırı Kuzey Kilise	9. yüzyıl başı	+			
Parehi Manastırı Güney Kilise	10. yüzyıl ilk yarısı			+	
Parhali Manastır Kilisesi	970 sonrası			+	
Sinkot Kilisesi	10. yüzyıl				+
Sohtorot Kilisesi	10. yüzyıl	+			
Vank Manastırı Güney Kilise	10. yüzyıl	+			

Haç Planlı Yapılar	Yapım Tarihi	Serbest Haç		Yarı Serbest Haç	Kapalı Haç
		Tek Ekseddali	Üç Ekseddali		
Bahçeli Kışla Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı		+		
Dolishan Manastır Kilisesi	9. yüzyıl sonu-958				+
Ekeki Manastır Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı			+	
Eni Rabat Kilisesi	10. ve 11. yüzyıl			+	
Göle Dört Kilise Manastır Kilisesi	9. yüzyıl sonu		+		
Gürcan Kilisesi	10. yüzyıl	+			
Habuli Manastır Kilisesi	970 sonrası			+	
İşhani Katedrali ve Manastır Kilisesi	9-10. yüzyıl, 1027-1032			+	
Mamacminda Kilisesi	10. yüzyıl	+			
Mdzuaoori Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+			
Opiza Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+			
Öşki Manastır Kilisesi	963-973		+		
Porta Manastır Kilisesi	9. yüzyıl başı				+
Şeberdi Manastır Kilisesi	9. yüzyıl -10. yüzyıl başı	+			
Tbeti Katedrali	918 ve 11. yüzyıl	+			
Tıkarostav Manastır Kilisesi	9. yüzyıl	+			
Vank Manastırı Kuzey Kilise	10 ve 11. yüzyıl				+

Merkezi Planlı Yapılar	Yapım Tarihi	Dört Yaprakh Yonca	Altıgen	Sekizgen
Bana Katedrali	10. yüzyıl ilk yarısı	+		
Bobosgiri Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı	+		
Kinglis-Alı Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı		+	
Kineposi Manastır Kilisesi	10. yüzyıl başı	+		
Sveti Kilisesi	10. yüzyıl ikinci yarısı	+		
Tavuskeri Kilisesi	10. yüzyıl			+

Böylece işlev-plan tipi ilişkisini değerlendirebilmek için öncelikle İşhan ve Tbeti kiliselerinin ilk yapım evresinden itibaren katedral işlevi görmek için planlanıp planlanmadıklarının belirlenmesi, ya da değişiklik ve yenilemelerin ne kadarının doğrudan kiliselerin katedral işlevi ile ilgili olduğunun saptanması gerekir. Ancak ne dönem kaynakları ne de eldeki mimari veriler bu konularda yeterlidir. Bu durumda katedrallerde işlev ve plan tipi seçimi ilişkisi belirsizliğini korumayı sürdürür.

Kaynaklardan onyedi, mimari verilerle beş yapının manastır kilisesi olduğu saptanır. Belgelenen bu yirmiiki manastır kilisesinden sadece Kineposi merkezi planlı bir yapıdır.[23] Diğer manastır kiliselerinin tümü de doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı mekanlara sahiptir. Örneğin, şimdiye kadar belgelendirilen oniki bazilikal planlı yapının dokuzu manastır kilisesidir.[24] Haç planlı on manastır kilisesinin tümünde batı haç kolları diğerlerinden daha derindir. Ilaho ve Porta manastır kiliselerinin batı bölümleri üç nefliklir. Bu veriler, manastır kilisesi olarak planlanan yapılarda doğu-batı doğrultusunda bir mekana yer verildiğini gösterir ve bazilikal plan tipi çeşitlemelerine öncelik tanındığını akla getirir.

Gelinen aşamada Bana Katedrali dışındaki merkezi planlı kiliselerin hiçbirinin işlevi belirlenememiştir. Tümü de düz ve açık alanlarda yer alır. Yakınlarında ya kale ya da gözetleme kuleleri vardır. Çevrede yemekhane, keşiş hücreleri, şapel gibi manastır topluluklarına ait olabilecek başka yapı kalıntısı bulunamadığı için manastır kilesesi olarak değerlendirilemezler. Çevrelerinde mezarlığa rastlanmamış, araştırmaların bu aşamasında kripta ya da başka bir gömü yeri de bulunamamıştır. Bu yüzden merkezi plan tiplerinin mezarlık kilisesi ya da martiryumı işlevi görecek kiliselerde uygulandığı yorumu da yapılamaz.

Eldeki verilerle kiliselerin plan tipi seçimini işlevlerinin doğrudan etkilediği kesinlik kazanamadığına göre bir de yapım dönemi özelliklerini bu açıdan yorumlamak gerekir. Sekiz bazilikal planlı, on haç planlı kilise VIII. yüzyıl sonu, IX. yüzyıl başına, geri kalan onaltı kilise X. yüzyıl ortaları ve sonuna tarihlendirilir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, erken döneme özgün bir plan tipi seçimi, ya da geç dönem özelliği olarak yorumlanabilecek bir plan tipi belirlenememiştir. Örneğin, erken dönem Esbeki ve Parethi manastırı Güney kiliselerinde uygulanan üç nefli bazilikal plan tipi, 970 sonrasına tarihlendirilen Parhal ve Dört Kilise manastır kiliseleri için de seçilmiştir.[25]

İçten altıgen-dıştan oniki cepheli Kaglis-Altı Kilisesi, serbest haç planlı Ekeki manastır kilisesi, üç nefli kubbeli bazilikal planlı Sinkot Kilisesi ya da içten sekizgen dıştan onaltı cepheli Tavusker kilisesi X. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen farklı plan tipleri arasındadır. Böylece tek bir plan tipinin yapım döneminden bağımsız olarak seçilebildiği gibi aynı dönemde çeşitli plan tipi uygulamalarına rastlanabileceği de görülür. Bu durumda yapım döne-

minin de plan tipi seçiminde doğrudan etkili olduğunu kanıtlamak mümkün olamamaktadır.

Çalışmaların bu aşamasında, bir kiliseyi yaptıran kişinin dilekleri ile uygulanacak plan tipi seçimi arasında doğrudan bir ilişki bulunamamıştır. Aslında Tao-Klardjeti Gürcü kiliselerini yaptıran kişiler hakkındaki bilgiler de sınırlıdır. IX. yüzyıla tarihlenen onbeş kilise, rahip Grigol Khandzda'nın (759-861) yaşamını anlatan 951 tarihli elyazmasında adları geçtiği için rahip ve yandaşları tarafından yaptırılmış olarak kabul edilir. Dolishan, Opiza, Öşk ve Tbeti kiliselerindeki günümüze gelebilen taş kabartma tekniğindeki banî portreleri yaptıran kişilerin kimliklerini açıklar. İşhan katedralini onaran rahibin adı portaldeki kitabeden, Dört Kilise, Haho ve Parhal manastır kiliselerini yaptıran yönetici de dönem kaynaklarından öğrenilir.

Farklı kişilerin benzer plan tipi seçebildiklerini bir örnek olarak Opiza'yı yaptıran Kral Aşot ile Dolishan Kilisesi'nin banisi Kuropalat Sumbat verilebilir.[26] Her iki kilisede de baniler ellerinde birbirine benzer kubbeli, haç planlı birer kilise modeli tutar. İki farklı banî aynı plan tipini seçtiği gibi aynı kişinin farklı plan tipleri seçebildiğine de Kuropalat David Bagratid (ölümü 1001) örnek oluşturur. Kurdurduğu dört manastırın kiliselerinden ikisi üç nefli tonozlu bazilika, biri yarı serbest haç planlı, biri de üç eksedralı serbest haç planlıdır.

Özetle araştırmaların geldiği bu aşamada, belgelendirilenotuz beş yapı ile sınırlı kalınmak koşuluyla, onbir farklı plan tipi saptanabilmiştir. Yüzey araştırmalarında elde edilen mimarî veriler, banî portreleri, kitabeler ve dönem kaynaklarının değerlendirilmesi kiliselerin VIII. yüzyılın başından X. yüzyılın sonuna kadar yaptırıldığını, bir kaçının da XI. yüzyılın ilk çeyreğinde onarıldığı ya da yenilendiğini ortaya koyar.

Çalışma kapsamına alınan Esbekî ve Şatberdi manastır kiliseleri ile Gürcan, Mamazminda ve Sinkot kiliseleri ilk kez 1995-1998 yüzey araştırmaları sırasında belgelendirilmiştir. Mimarî verilerle kilise oklukları belirlenen bu beş yapıdan Esbekî ve Şatberdi'nin çevrelerindeki yemekhane, şapel ve diğer yapılara ait kalıntılar yardımıyla manastır kilisesi işlevi gördükleri kesinlik kazanır.[27]

Şatberdi Kilisesi

Diğer kiliselerin işlevleri ile ilgili bilgiler ancak yayınlardakilerle sınırlı kalmış, ilk altı yüzey araştırması, eldeki verileri destekleyen ya da farklı görüşlere olanak tanıyan yeni bulgular verememiştir. Ayrıca yayınlardan kaynaklanan kimlik sorunları da kiliselerin işlevlerini saptamakta güçlükler yaratır. Kimlik sorununa bir örnek birçok araştırmacı tarafından Şatberdi Manastır Kilisesi olarak değerlendirilen Eni-Rabat Kilisesi oluşturur.[28]

Sunulan çalışma sonucunda, Tao-Klardjeti bölgesinde "Geçiş Dönemi" Gürcü mimarisi kapsamındaki otuzbeş kilisenin plan tipi seçiminde işlev, yapım dönemi ya da yaptıran kişilerin etkin olduklarını kesin bir ifade kullanarak söylemenin mümkün olmadığı görülür. Gelecek yıllarda yapılacak yüzey araştırma sonuçlarının plan tipi seçimindeki etkenler ve benzeri sorunlara açıklık getirebileceği, bu nedenle bu konudaki çalışmaların daha yoğun bir biçimde sürdürülmesi gerekliliği kendiliğinden anlaşılır.

---

1 Sunulan planve fotoğraflar 1995-2000 yılları yüzey araştırmaları sırasında yapılan çalışmalara aittir. 1995 yılından bu yana birlikte çalıştığım ekip üyesi meslektaşlarım sayın Dr. Turgay Yazar, sayın Dr. ZaferKaraca, sayın Fahriye Bayram M.A. ve 2000 yılında bize katılan sayınBülent İşler'e katkıları için teşekkür ederim.

2 İlk dört yüzey araştırma sonuçları için bkz. M.Kadrioğlu, Z.Karaca, T.Yazar, "Çoruh VadisiOrtaçağ Gürcü Mimarisi 1998 Yılı Yüzey Araştırması", XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2000, 81-94; "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1996 1997 Yılı Yüzey Araştırması", XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara1999, 129-142; "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1996 Yılı Yüzey Araştırması", XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1998, 97-125; "1995 Yılı Tao-Klardjetie Yüzey Araştırması" XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı. Ankara 1996, 397-421

3 İşlevlere göre gruplandırdığımız kırksekiz şapelin ele alındığı makaledüzeyinde bir çalışmanın kısa süre içinde yayınlanması planlanmıştır

4 Yayınlarda adı geçenBaratevia, Dabe, Devazebi, Ekrek ve Mere manasturları ile Bartuz, Kızılkilise, Kokileti kiliselerinin yerleri saptanabilmiş ancak duvar kalıntıları plan tipi belirlemeye yeterli olamamıştır.

5 Bobosgiri kilisesi için bkz. E.Takaişvili, Album d'Architecture Géorgienne, Tbilisi 1924, çizim 20-21 (plan, boyuna kesit), a.y., Kola-Olisi ve Çangli'de 1907yılındayapılan Arkeolojik Araştırma Gezisi, Paris 1938, 43-45 (Gürcüce); V.Béridzé, Architecture de Tao-Klardjetie, Tbilisi 1981, 139-140, 283-84, çizim95 (plan, kesit)(Rusça ve Fransızca); Ekeki kilisesi için bkz. E.Takaişvili, 1917 Yılında Gürcüstan'ın GüneyindeYapılan Arkeolojik Araştırmalar, Tbilisi 1952, 76-78, çizim 109 (plan, doğu ve güney cephe), resim 110-113 (Rusça), Sobtorotki-lisesi için bkz. Takaişvili, a.g.e. (1952), 79, çizim 114.4 (plan); Svetiki-lisesi için bkz. Pavlinov, "Hıristiyan Yapıları", Kafkasya Arkeolojisine ait Belgeler III (1893), 60-62, Tablo XXV-XXVII (plan, cephe çizim ve kesit) (Rusça); Béridzé, a.g.e. (1981), 170-171, 308-309, çizim 118-119 (plan, cephe çizimi, kesit)

6 Bkz. R. Mepisaschvili-V. Zinzadze, Georgien, Kirchenund Wehrbauten, Leipzig 1987; V. Béridze, "Architecture géorgienne préchrétienne(IV-VII s.)", Corsi Ravenna XX (1973), 63-111, özellikle 77-78; W. Ponomarew, "Georgien", Reallexikon zur byzantinischen Kunst, Band II, Stuttgart 1971, 662-734, özellikle 668.

7 Bkz. Béridzé, a.g.e. (1981), 51-60, 240-249; W. Djobadze, Early Medieval Georgian Monasteries in Historic Tao, Klardjeti, and Šavšeti, Stuttgart 1992, 3, 12, 30, 58, 72, 93, 142, 194, 218

8 Terimler. Ermenice hariç, araştırmaların yayınlandığı özgün dildeki ve batı dillerindeki karşılıkları birlikte dikkate alınarak dilimize çevrilmiştir. Gürcüce terimlerin açıklanmasındaki yardımları için meslektaşımsayın Fahriye Bayram'a teşekkür ederim.

9 Mimarî verilerle, Çimenli, Dört Kilise, Esbekî, Nuka, Parethi Kuzey ve Güney Kiliseleri, Parhal, Sobtorek ve Vank Güney Kilise'nin tonoz ile örtüldüğü saptanır

10 Yayınlarda "kubbeli" olduğu belirtilen Anç ve Berta manastır kiliseleri ile 1998 yılı yüzey araştırmalarında ilk kez belgelendirilen Sinkot kilisesi eldeki mimarî verilerle "kubbeli bazilika" plan tipi içinde değerlendirilebilir. Berta Kilisesi bu yapıda kubbeli bazilikal planlı olarak gösterilmiştir. Bkz. I. Zdanevitch, L'Itinearie géorgien de Rui Gonzalez de Clavijo et les églises aux confins de l. Atabegat, Oxford 1966, 12.

11 Gürcan, Karostav, Mamazminda, Midznavar, Optsa, Şatberdi, Tbetitek apaklı, Babçe tipiyle, Dört Kilise/Cüle ve Öşk üç eksedralı serbest haç plan tipine örnek oluşturur

12 Ekekt, Eni-Rabat, Habo ve İşhan kiliselerinde, apsis ve yan mekanlar doğudan düz bir duvarla sınırlanır. İçteki haç planın doğu-kuzey-güney kolları dışa haç kolları olarak yansımaz.

13 Dolishan, Khandzda/Porta ve Vank Kuzey Kilise dıştan bir dikdörtgen olarak algılanır.

14 Bana, Boboşgiri, Kineposi, Sveti tetrakonchos, Klaglis-Altı içten altıgen-dıştan onaltıgen planlıdır

15 Klaglis-Altı ve günümüze gelemeyen Oktisi, Goguba kiliseleri için bkz. Béridzé, a.g.e. (1981), 64-67, 245-246, çiz. 21 (plan), res. 5 Klaglis-Altı, 39 Goguba

16 Tavusker Kilisesi için bkz. Takaişvili, a.g.e. (1924), çiz. 12-14 (plan, kesit, cephe; Takaişvili, a.g.e. (1938), 67-70; Béridzé, a.g.e. (1981), 173-175, 308-309, çiz. 122 (plan), 123 (kesit), 124 (cephe), res. 37.

17 Bkz. Djobadze, a.g.e.(1992), Bana 78 vd., İşhan 191 vd., Tbeti 218 vd.

18 Bana Katedrali için bkz. E.Takaişvili, "Hristiyan Anıtları, 1902 yılı Araştırma Gezisi", Kafkasya Arkeoloji Sınıfına ait Belgeler XII (1909), 88-115, çiz. 62-71, res. XVII-XX; Takaişvili, a.g.e.(1938), 19-28; R. Edwards, "Medieval Architecture in the Oltu-Penek Valley: A Preliminary Report on the Marchlands of Northeast Turkey", DOP 39 (1985), 15-37, çiz. 38 (plan), Djobadze, a.g.e (1992), 78-85, çiz. 26 (plan) res. 106-118 Kineposi için bkz. Takaişvili, a.g.e. (1924), çiz.22; Takaişvili, a.g.e.(1938), 74-76; Béridzé, a.g.e. (1981) 153-155, 295, çiz. 107 (plan, kesit ve cephe).

19 İşhan Katedrali için bkz. Takaişvili, a.g.e. (1952), 23-43, çiz. 1-4 (plan, kesit ve doğu cephe), res. 5-38; M. Kadiroğlu, The Architecture of the Georgian Church at İşhan, Frankfurt 1991, Djobadze, a.g.e. (1992), 191-208, çiz. 70 (plan), res.271-316. Tbeti Katedrali için bkz. Béridzé, a.g.e. (1981), 175-176, 309-310, çiz.125 (plan), 126 (kesit), res.70-76; Djobadze, a.g.e.(1992), 218-231, çiz.80 (plan), 81 (kesit), res.317-346.

20 Adı geçen 951 tarihli elyazmasının bu çalışmada kullanılan Rusça ve Latince çevirileri için bkz. N. Marr, Grigol Khaodzda'nın Yaşamı. Şavşat ve Klardiket Gezisi Sırasında Tutulan Notlar. Ermeni-Gürcü Filoloji Metinleri, St. Petersbourg 1911 (Gürcüce ve Rusça). İşhan manastırının kurulduğu yer ile ilgili bölüm XXVI, satır 33-35; P.Peeters, "Histoires monastiques géorgiennes. Vie de S. Grégoire Khandzta", Analecta Bollandiana 36-37 (1917-1918), 207-309. İşlan manastırının kurulduğu yer için bkz. 250.

21 Bkz. Djobadze, a.g.e. (1992), 192, 193; Béridzé, a.g.e. (1981), 175-176, 309-310. Gürcü kökenli Amerikalı araştırmacı W. Djobadze'nin mimari verileri değerlendiremediği, elyazmasının İşlan Kilisesi ile ilgili bölümünü kendinden önceki yayınlarda yeralan yorumlarla benimsediği anlaşılır. V. Béridzé, Tao-Klardjeti bölgesini yayınlardan tanıdığı için İşhan Kilisesi'nde anımarı verileri zaten görememiştir

22 Tbeti Katedrali için bkz. Pavlinov, a.g.e. (1893), 71-74, res. XLI-XLVII, çiz.44, Djobadze, a.g.e.(1992), 218-231, res.317-346, çiz.80.

23 Kineposi'nin bir manastır kilisesi olduğu hem yayınlar hem de 2000 yılı yüzey araştırmaları sırasında elde edilen verilerle kesinlik kazanır.

24 1996 yüzey araştırması sırasında belgelendirilen ve 1998, 2000 yıllarında tekrar araştırılan Nuka Sakdari kilisesi ile ilgili sorunlar ekip üyesi meslektaşımız Fahriye Bayram'ın doktora tezi çalışmaları kapsamında açıkğa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Araştırma sonuçlarını en kısa sürede yayınlamasını dilediğimiz meslektaşımızın Nuka Sakdari kilisesinin kimlik sorununa açıklık getireceğini umuyoruz. Ancak elimizdeki sınırlı verilerle ne Nuka Sakdari Kilisesi'ni ne de ilk kez 1999 yılı yüzey araştırmaları sırasında belgelendirilen Sinkot Kilisesi'ni bu çalışma kapsamında manastır kilisesi olarak değerlendirebiliyoruz.

25 Sunulan çalışmanın sadece plan tipi seçimi ile sınırlı olduğu, seçilen bir tipin uygulaması ile ilgili özellikiere bu araştırmada yer verilmediği bir kez daha hatırlatılarak, plan tipi seçiminin bir kilisenin yapıldığı tarih ile doğrudan ilişkili olmadığı yorumu yapılabilmektedir.

26 Opiza Kilisesi'ne ait kabartmadaki Kuropalat Aşot'un kimliği için bkz. Djobadze, a.g.e.(1992), 16

27 Kaynak araştırmalarımız Esbeki Manastırı'nın kimlik sorununa açıklık getirebilecek sonuçlar vermemiştir. Bu konuda bkz. Kadiroğlu, a.g.e. (1999), 129-134. 1995 yılında ilk kez belgelendirilen ve her yüzey araştırması döneminde yeniden incelenen Şarbet Şehri'ndeki manastır kalıntılarını çalışmalarımızın geldiği aşamada Şartberdi Manastırı olarak değerlendirmeeğilimindeyim. Bu konuda bkz. M. Kadiroğlu, "Untersuchungen der georgischen Denkmäler in Nordosten Anatolia", Georgica 22 (1999), 8-19, res. 2-5, çiz. 2 (plan)

28 Eni-Rabat Kilisesi'nin Şatberdi Manastırı olabileceğini düşünen birçok araştırmacıdan biri olan W. Djobadze dikkatli davranmayaçalışmış ve kesin bir dil kullanmaktan kaçınmıştır. Bkz. Djobadze, a.g.e. (1992), 40-44 ve 72.77

GÜRCÜCE RUSCA
İNGİLİZCE NOTER
TASDİKTLİ TERCÜME
YAPILIR. TERCÜMAN
BULUNDURULUR
TEL: (0212) 231 79 28

ÇVENEBURİ DERGİSİNİ
DUZENLİ OKUMAK
İSTİYORSANIZ, ABONE
OLUNUZ. ABONE
BULUNUZ. ABONELİK
İÇİN TEL: (0212) 210 01 10

Türkiye'de Yaşayan Gürcüce ve Çeviri Üzerine Birkaç Söz

Hüseyin UYGUN

Sarp Kapısı ilk açıldığında, yüzotuzküsür yıllık özlemin tozu dumanı içerisinde Gürcüce'yi kimin nasıl konuştuğuna pek aldıran olmamıştı. Anlaşıyorduk ya Sarp'ın öte yakasından gelenlerle, önemli ve sevindirici olan buydu.

Karşılıklı ziyaretlerden sonra akrabalar bulundu, dostluklar kuruldu. Derken sohbetlerin konusu sosyal hayata, sanata, siyasete, ticarete.... geldi. O zaman anladık ki, dilimiz yetersiz. Peki neden? Genç kuşaklar, özellikle büyük kentlerde yaşayanlar Gürcüce'yi unutmuşlardı. Ama yaşlı kuşakların konuştuğu Gürcüce'deki farklılaşmanın nedeni nasıl açıklanmalı? Şöyle: Dil gelişen, değişen bir varlıktır ve Sarp'ın iki yakasındaki doğal macresında böyle şekillenmiş. Gürcüstan'da günlük konuşma diline Rusça sözcüklerin çokça girmiş olduğu dikkate alındığında, Türkiye'de konuşulan Gürcüce yine de çok iyi durumda.

Birçoğumuzun Gürcü Alfabesi ile tanışması bu yıllarda oldu. İlgi duyanlar kısa sürede bu alfabeyi söktü, kitaplar edindi, okumaya başladık, anlamını bilmediğimiz sözcüklerin altını çizdik. Baktık ki, anlamını bilmediğimiz sözcükler daha çok. Yılmayanlar geliştirdi bu dili. Şimdi dergide çevirileri yayımlananların ortak macerası böyle sanırım.

ÇEVİRİLER

Gürcü edebiyatı, özellikle Gürcü şiiri dünya edebiyat çevrelerince ilgiyle izleniyor. Önemli yapıtların tümü birçok dile çevrilmiştir. Buna rağmen Türkçe'ye çevrilen eserlerin sayısı oldukça azdır. Son zamanlarda bu alanda önemli gelişmeler var. Profesyonel ve amatör düzeyde çeviri etkinliğine katılanları, uzun süre boş kalan bir tarlayı işleyen imeceye benzetiyorum. Gürcüce'den Türkçe'ye, Türkçe'den Gürcüce'ye henüz çevrilmemiş birçok değerli yapıt bu insanları bekliyor.

UNUTULMAYA YÜZ TUTMUŞ SÖZLÜ YAZIN ÖRNEKLERİ

ÇVENEBURİ'de zaman zaman Gürcü halk hikayeleri, maniler ve fıkralar yayımlanıyor. Bunu çok önemli buluyorum. Çünkü, yazıya geçmemiş sözlü edebiyat ürünleri olarak kalırlarsa kaybolup gidecekler. Bu dergide yayımlanması, bu değerlerin yok olmasını önleyecek ve gelecek kuşakların araştırmacılarına kaynak olacaktır.

Ben de kendi yöremden (Fatsa) birkaç örnek aktaracağım.İlki, bir türkü. Benden yaşlı kuşaklar da ne zaman ortaya çıktığını bilmiyor.

ANNEM BANA FİSTAN DİKTİ (NENEM KABA ŞİMİKERA)	ნენემ კაბა შემიკერა
Annem bana fistan dikti	
Üstüne düğmeler taktı	ნენემ კაბა შემიკერა
Evlenmekten söz açınca	ზედ კოკჭები დამიკერა
Bütün dişlerimi döktü	გამოხოვა რომ ვამოვკაბე კბილები ჩამოტეხა
Annembana fistandiktı	ნინემ კაბა შემიკერა
Kemersıkıyor belimi	წელზე მამოჭირებული
Vereceksen verkocaya	თუ მათხოვებ გამათხოვე
Dardayım anla halimi	ქალია ვარ გაჭირებული
Gazel hemen alevlenir	ეწერს ცეცხლი ალიდება
Meşe hanı hanı yanar	მუხას ებრიალება
Ben bir güzel istiyorum	მე ლამაზი ბიჭი მინდა
Senin meramında ne var	შენ რა გეპრიანება

Kimi dörtlükler hayatta kalmayı başarmış, arzuhal niteliği taşıdıklarından olsa gerek.

Ağır usul Memedim	თინჭილ თინჭილ მეგდი
Damın ardına geleyim	სახლის უკან გეცდი
Ver şu kızını bana	შენი გოგო მოგეცი
Sana damat olayım	შენი სიძე ვიქნები

Kaynağı belli, öyküllü maniler de var. Konuşurken kafiyeler kurmayı seven rahmetli Kasım Amcamız, gençlik yıllarında bahçede çalışırken, yoldan komşu köylü kızlar geçer, kıkırdayarak ve yaptığı işi ona yakıştıramayan bir eda ile. Kızlar anladılar mı bilmiyoruz ama amcamız şu manıyı dizer peşlerinden:

Ne gülersiniz kızlar	რას იცინით გოგოებო
Bahçeye çit yaparım	ღობეს ვლობავ სანიორეს
Attırmayın kafamı	არ მაშაბრაზოთ თუ არა
İkinizi de öperim	ხან ერთს გაკოცებთ ხან მეორეს

Yine başka bir yaşlı amcamız büyük şehre gidip minik eteklileri görünce, şaşkınlık ve esef duygularını şöyle ifade eder.

Ben yiğitken evvelce	მე რომ ვიყავი ხალვაში
Kaçar saklanırlardı	კისერს იტეხდნენ მალვაში
Ben altına edince	მე რომ ქვეხი შარვალში
Herşey meydanda şimdi	დადებული აქვს ოვალში.

Kimi örnekler biraz müstehcen ama belleklerde daha çok bunlar kalıyor. Belleklerimizi zorlayarak daha çok, daha özgün örnekler derlemek dileği ile.

Gürcüstan'da Türkçe'nin Yabancı Dil Olarak Okutulması

Nunu GURGENİDZE

Ben Türkiye Cumhuriyeti'nin kuzey-doğu komşusu olan Gürcüstan'dan gelmekteyim.

Bilindiği üzere Türkiye ile Gürcüstan arasındaki politik, ekonomik ve kültürel ilişkiler yüzyıllardır devam etmektedir. Dolayısıyla ülkemizde Türk Dili öğrenimine karşı duyulan büyük ilgi normal karşılanmaktadır. 18. yüzyılda bile Gürcüstan'da Türkçe-Gürcüce Ders Kitabı olduğu bilinmektedir.

Gürcüstan'da Türk Dili 1918 yılından beri öğretilmektedir. Bu konuya büyük bir önem veren Tiflis Devlet Üniversitesi'nin Kurucuları üniversitenin ilk mezunlarından olan sayın Sergi Cikia'yı 1928 yılında İstanbul Üniversitesi'ne göndermişlerdir. Sonradan Gürcü Türkoloji Ekolü'nün kurucusu ve baş temsilcilerinden biri olarak akademisyen Sergi Cikia İstanbul'a geldiğinde Türk Dili ve Edebiyatı üzerine çalışan ünlü Türk bilim adamı Mehmet Fuat Köprülü'nün sınıfında eğitim görmüştür.

Gürcüstan'da Türkçe eğitimi yaygın olarak 1945 yılında Tiflis Devlet Üniversitesi içerisinde Doğu Bilimleri Fakültesi'nin açılmasından sonra başladı. Bu fakültede yetişen bir kaç kuşak Türkolog Gürcüstan Bilimler Akademisi bünyesinde Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsü'nü kurdu. 1990 yılında sözedilen enstitü kendi bünyesinde Asya ve Afrika Enstitüsünü oluşturup kısa süre sonra Doğu Dilleri Eğitim Merkezine dönüştü. Burada başarıyla faaliyetini sürdüren Türkoloji bölümünde Türk Dili ikinci yabancı dil değil, esas yabancı dil olarak öğretilmektedir. Gürcüstan'daki Türkiye Büyükelçiliği Türkçe eğitimi konusunda önemli bir katkıda bulunmaktadır. Onlara saygıyla minnet ve şükranlarımızı sunmayı borç biliriz. Ama yine de öğretmen ve öğrencilerimizin staj yapmak için Türkiye'ye gönderilmesinin önemli ve çok gerekli olduğuna inanıyoruz. Bu konuda sizlerin ve Büyükelçilik Eğitim Müşavirliği'nin destek ve yardımına ihtiyaç duymaktayız.

Eğitimi programlarımızda Türkiye, Gürcistan, Rusya ve Almanya'da yayımlanmış ders kitapları kullanılmaktadır. Bunun dışında akademisyen Sergi Cikia tarafından hazırlanmış bir kitap ve Tiflis Devlet Üniversitesi'nin eğitim üyelerince düzenlenen "Okuma Kitabı"da vardır. Ama eskiden hazırlanmış bu tür ders kitaplarımızda klasik edebiyat yazarlarına yer verilmiştir. Şimdi ise çağdaş yazarların eserlerinden yararlanarak hazırlanacak yeni bir ders kitabı üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir.

Her türlü dersin kendi eğitim ve bilim değeri olduğuna inanarak Gürcü öğretmenler Türkçe öğretirken Gürcü Dilinin özelliklerini de göz önüne alarak ders vermektedirler. Gürcüce'nin Acara ve Gurla lehçelerinde Türk dilinden ya da Türkiye yoluyla girmiş olan çok sayıda alıntı kelime bulunmaktadır. Bunun nedeni Gürcüstan'da Acara ve Gurla bölgelerinin Türkiye ile yakın coğrafya konumuna sahip olmasıdır.

Türk ve Gürcü Dilleri tamamen farklı dil ailelerine girmelerine rağmen dilbilimsel bakımından çok sayıda kelimede ilginç olaylar görünmektedir

Son yıllarda dünyadaki hızlı değişim bütün ülkelerin birbirleriyle daha da yakınlaşmasını sağlayarak kültür alışverişini hızlandırmıştır. Bu değişimin kültürün önemli bir öğesi olan dile yansıması sonucunda bütün dillerin yabancı dil olarak öğretilmesi konusu daha çok önem kazanmıştır. Bunu göz önünde bulundurarak Milli Eğitim Bakanlığı Ankara'da 24-28.10.2001 tarihinde "Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi" sempozyumunu düzenlemiştir Sempozyuma Batı ve Doğu Avrupa'nın hemen hemen tüm ülkelerinin üniversitelerinden Türkologlar, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu Dil Politikası Birimi'nden temsilciler, eski Sovyetlerden ise Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Gürcüstan, Moldova, Azerbaycan Cumhuriyetlerindeki Üniversite Türkoloji Bölümlerinden uzmanlar katılmıştır.

Sempozyumda Avrupa dilleri bağlamında Türkçe'nin rolü; Türkçe öğretiminde ders kitapları, çeşitli Avrupa ülkelerinde Türkçe öğretimi, Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar, Türkçe öğretiminde çağdaş yöntem, teknikler ve bazı uygulamalar, Avrupa'da dil çeşitliliği ve kültür, Türkçe öğretiminde çağdaş yaklaşımlar, Avrupa'da Türkçe öğretimi ve genel değerlendirme gibi konularda çok sayıda oldukça ilgi çekici ve düşündürücü bildiriler okunmuştur.

Macar Bilimler Akademisi'nden Prof. Dr. György Hazai, Rusya Devlet Beşeri Üniversitesi'nden Prof. Dr. Dimitri Vasiliyev, Varşova Üniversitesi'nden Prof. Dr. Dadeusz Majda, Priştine Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Zagreb Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ekrem Causevic gibi ünlü Türkologların ve aynı zamanda Avrupa Diller yılı Türkiye Ulusal Koordinatörü Prof. Dr. Özcan Demirel, Avrupa Konseyi temsilcisi Alida Matkovic, Avrupa komisyonu dil politikası biriminden Cornelia Grosser gibi uzmanların sempozyuma katılmaları ve tebliğlerin sunulması sempozyumun ne kadar önemli, verimli ve yararlı olduğunu göstermektedir.

Gürcüstan'dan Ankara'ya davet edilen Doç. Dr. Nunu Gurgenidze Tbilisi Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsü bünyesinde açılan Asya ve Afrika Enstitüsü Türkoloji Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Gürcüstan'da Türkçe'nin öğretimi uzun bir geçmişe dayanır. Tbilisi Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'ndeki ve G. Tzereteli Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsüne bağlı Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü'ndeki Türkooloji Bölümlerinde Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminin yanı sıra Türkiye'nin tarihi, coğrafyası, ekonomisi, edebiyatı ve kültürüne yönelik eğitim verilmektedir. Sempozyum çalışma sırasında Gürcüstan'da Türkoloji Ekolunun kurucusu ve ilk Gürcü Türkologu, Bilimler Akademisi üyesi sayın Sergi Cikia'dan birkaç kere bahsedilmesinden gurur duymaktayım. Ukrayna'da komünist rejiminde kesintiye uğrayan Türkoloji çalışmalarını 1992 yılından itibaren tekrar başlatanlardan biri olan, sempozyuma Kiev Taras Shevchenko Üniversitesinden katılan Prof. Dr. Hryhoriy Khaiymonenko, 1960 lı yıllarda Tbilisi'ye geldiğini ve sayın Sergi Cikia'nın sınıfında Türkçe eğitimi gördüğünü övgü ile belirtmiştir.

Gürcü Türkoloji Ekolü'nü temsil eden Doç. Dr. Nunu Gurgenidze, Tbilisi Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'nin Türkoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra (1965) G. Tsereteli Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsü'nde araştırmacı olarak Türk ve Gürcü Dillerinin ilişkileri üzerine çalışmaya başlamıştır. Gürcüstan'ın Acara ve Gurla lehçelerine Türk Dili yoluyla giren alıntılar üzerine doktora tezi yazan (1973) Gurgenidze tarafından Gürcüstan'ın dağ lehçelerine Türkçe'den girmiş alıntılar, Gürcüstan'da tasdik edilmiş TürkAntroponimleri gibi konularda birçok makale yayınlanmıştır. Yukarıda sözedilen Araştırma Enstitüsü Türkoloji Bölümü'nün tecrübeli temsilcilerinden olan Nunu Gurgenidze aynı zamanda İstanbul'da yeni basılan "Türkçe-Gürcüce Sözlük'ü" hazırlayanlardan biridir.

Türk Dili öğretiminin bugün bulunduğu durum ve yapılması gereken çalışmalardan söz edilen sayın Nunu Hanım'ın bildirisi oldukça ilgi ve beğeni toplamıştır. Tebliğde Gürcüce ile karşılaştırmalı bir Türkçe eğitimine dayanan yöntemler tanıtılmaktadır.

Nana Kaçarava

Örnekler:

1. Ses Bilgisi:

Türk dilinde telâffuz edilmeyen çeşitli pozisyonlarda bazen yarım sesli harf olarak sayılan ünlü, sızmalı, katı, damak sesdeşi olan tarihsel yumuşak 'ğ' Gürcü Dilinde esas sestir. Bu harf Türk Dilinden veya Türkiye'deki farklı lehçeler üzerine geçerek Gürcüce'de yerleşip alıntı kelimelerde tamamen kalmıştır.

Örneğin: Türk. kağıt --> Gürc. kağaldi,

Türk. Kurgan --> Gürc. Korğani vs.

Osmanlıca'da kabul edilmiş olan 'güvercin'--> Gürc. lehçelerine 'gogarçini' şekliyle girip kalmıştır.

Bütün Türk Dilleri için tarihsel seskompleksi olan (ng, ng) 'sağır ' ya da 'sağır Kâf', Türk Dili'nde kelimelerin orta ve son pozisyonlarında tamamen değişmiştir. lehçelerde değişme süreci henüz bitmemiş ve hala devam etmektedir. Ama tamamen farklı bir dil sisteminde yer alan Gürcü Dilinde ve lehçelerinde Türkçe'den girmiş alıntı kelimelerde de aynı sürecin olduğunu ve Osmanlıca'da kabul edilmiş durumun korunmasını görmekteyiz.

Örneğin: a) Türk. çene --> Osmanl. (çenge) -->Gürc. çenge

b) Türk. Ben--> Osmanl. (beng)--> Gürc. bengi

c) Türk yanlış -->Osmanl. Gürc. yanğlişi veya yağlişi -->vs.

2. Fiillere gelince:

Bilindiği gibi Türkçe'de fiil soneklerle yapılmaktadır. Avrupa ve Türk Dillerinde kaynak olan infinitif ise Gürcücede yoktur. Onun yerine fiilden oluşan isim-mastar geçmiştir. Gürcücede fiilin her türlü şekli 18 sıra içerisine dizilmiştir. Türkçede fiilin her şekli ise bu 18 sıra içine alınmıştır. Bundan dolayı Türk fiili güçlük çekmeden öğretilir. lehçelerimizde ise Türkçe'den girmiş alıntı sözlerden Gürcüce'ye özgü olan önek ve soneklerle fiil türemesi gibi ilginç olaylar görülmektedir. Örneğin:

a) Türk. hazırlamak--> Gürc. gahazireba

b) Türk. dilim--> dilimlemek-->Gürc. dadilimeba

Çatı türetiminde de durum aynıdır.

Bu durumunda eğitim verildiğinde tasviri (tarifi) metod uygulanmasına ihtiyaç alınmaktadır.

3. Dikkatinizi bir ilginç noktaya çekmek isterim. Deyimlerin, bir dilden diğer bir dile aynı şekilde geçmesi dillerin birbirlerini etkilediğinin bir göstergesidir. Gürcü lehçelerine Türkçe'den geçmiş birçok örnek görülmektedir. Örneğin:

a) Türkçe --> İki gözden kör

Gürcüce --> Ori tvalitbrma

b) Türkçe --> Kurttan korkuyor.

Gürcüce --> Mgliidan eşinia.

c) Türkçe --> Kızdan utanıyorum.

Gürcüce --> gogodan mrtskhvenia vs.

Gürcü lehçesine girmiş bu deyimlerin her kelimesi Gürcüce'ye çevrilmiştir, ama tam Türkçe gramerine göre yapılmıştır.

Türk Dili öğretiminde bu tür sorunlara ağırlık verilerek lisans ve yüksek lisans öğrencilerimizin mezuniyet ve diploma tezleri olarak sıkça Gürcü Diline veya lehçelerine Türkçe'den girmiş alıntılar, onların sesbilgisi, morfoloji açıdan analizi gibi konular üzerinde durulmaktadır.

Bunun dışında bazı ilk okul, orta okul ve liselerde bile seçmeli olarak Türkçe dersi verilmektedir.

Pridon Halvaşi'den Şiirler

(Yüreğinin ocağında dünyayı ısıtmaya çalışan çağdaş bir ozan)

Hüseyin UYGUN

Şiirlerini severek, büyük bir beğeniyle okuduğum Pridon Halvaşi'yi bu yaz Batum'da tanıma mutluluğuna eriştim. Ak saçlı, sevecen, yaşına göre oldukça dinç bir ihtiyar delikanlı. Sohbeti de dizeleri gibi sarıyor insanı. Yaşam öyküsünden kesitler, şiir, Türkiye'deki dostlar... uzayıp gidiyor söyleşiniz.

1925 yılında Batum'un Keda kasabasında dünyaya gelmiş. Genç yaşta yerel edebiyat dergilerinde yayımlanan şiirleriyle dikkati çekmiş. Moskova'da edebiyat öğrenimi görmüş. 25 yıl Acara Yazarlar Birliği başkanlığı yapmış. Bu süre içinde Aziz Nesin, Fakir Baykurt ve daha birçok Türkiyeli edebiyatçılarla yakın dostluklar kurmuş. Bu dostları Türkiye'de yaşayan yakın akrabalarını bulmakta ona yardımcı olmuşlar. Moskova'daki öğrencilik yıllarında Nazım Hikmet'le tanışarak arkadaş olmuşlar. Nazım bu Batum'lu genç üniversite öğrencisine büyük yakınlık göstermiş. Pridon Halvaşi, üç cilitte topladığı yapıtlarında (şiirler, öyküler ve romanlar, anılar) Nazım'la ilgili anılarına geniş yer vermiştir.

Bu yıl 76 yaşında olan şair, Keda kasabasındaki köyünde yaşıyor. Gürcüstan bağımsızlığına kavuştuktan sonra iki dönem merkezi parlamentoya milletvekili seçilmiş. Şimdi aktif politikadan uzak, Acara Parlamentosunda kültür komisyonu üyeliğini sürdürüyor sadece.

"Köyümde doğayla içiçe yaşıyorum. Meyvelerim, sebzelerim, süt ürünlerim bol. Mısır ekmeği ve lobyo da öyle. Şarabımı kendim üretiyorum. Konuklarıma kapım herzaman açık." diyor şair.

Asıl adı Hamit'tir. Geleneğe göre düzenlenen genç şairlerin ustalığa kabul töreninde, ulusal Gürcü kahramanı Pridon'un adı ona şair adı olarak verilir. Gerçek adı da öyle kalır.

Şiirlerinde lirik, pastoral ve epik ögelerle birlikte, ulusal tavrı belirgindir. Buna rağmen üçyüz yıl Osmanlı egemenliğinde yaşayan Acara'da harmanlanan, Hristiyan-Müslüman, Gürcü-Türk kültürlerinin izlerini tarihi bir olgu olarak benimser. Gürcüce'yi kullanmadaki yetkinliğinin yanında, Acara dilektini ayrı bir tad olarak yapıtlarında başarıyla kullanıyor.

H. Uygun – P. Halvaşi

"Şair, doğup büyüdüğü toparğa kök salan ağaç gibidir. Dalları tomurcuklanır, çiçek açar; çiçekleri meyveye dönüşür. Meyvelerin tümü şairin istediği olgunluğa erişmez doğal olarak. Sevgili okur! Olgunlaştığın sandığım meyveleri sepete dizer gibi dizdim kitabıma, sana sunuyorum." Kitabının önsözünde böyle diyor şair. Ben de şairin olgun meyvelerinden birkaçını Türkçe'ye çevirdim, birlikte tadalım diye.

ŞAİRİN SEVDASI

Yazgı kılmışı başıma
senin sevdan uzakları
Gönlümdeki bir şair var ya,
sana şimdi o sevdalı.

O, herzaman delikanlı,
ve o benden daha güzel.
Başka hiçbirşey düşünmez,
güzellikten, iyilikten.

O hep doğruluktan yana,
benden daha güvenilir.
Korkusuz, sözünün eri,
yalpalamaz benim gibi.

Can adamak gerekirse,
eyvallahı yok ölüme.
Ben yalnızca toprağım,
göğüyüm onun sadece.

Ben hep onun yağmuruyum,
kimi zaman kuraklığı.
Yanında, o benim işte!
Hep sev onu, ben ölsem de.

XXX

Düşüme girdiniz dün gece,
dün gece düşüme girdiniz.
Sen çocukluğum,
fukura evim,
bir de sen anne.
Düşüme girdin,
yatsı namazında,
yere diz çökmüş.

Ellerin havada,
-Tanrım diyordun,
yaradan tanrım,
sana yakarışım,
çocuklar için,
sen onlara ver,
dualarımla
ne dilediysem.

Düşüme girdiniz.
Tatlı çocukluğum,
fukara evim,
sıcak şömine.
Annem namazda,
yer diz çökmüş,
kaybolan herşeyim
geri gelmeyen.

XXX

Zaman üzerime çöker,
Ben inadına büyürüm
Namertliğe, ihanete,
Doğrulmuş mavzer olurum

Doğrulmuş mavzer olurum
Yiğitlenen yüreksize.
Bunca kitap yazılıyor,
Kitap okumuyor kimse.

Dizeye bulunçsüzeyim,
Sağrıyı sağaltsın diye.
Kardeşin seni tanımaz,
Tutsaklığı reddedince.

İyiyi özler dururum,
Üşüşürdüşler üstüme.
Herzaman her kötülüğe,
Doğrulmuş mavzer olurum

Gönen'in Gürcü Köylerinde Mani Atışma – 1

Kevser RUHİ

Koçbayır'dır köyümüz
Zemzem akar suyumuz..

Ülkemizde hemen hemen her yörenin o yöreye has türküleri, manileri, oyunları vardır. Kimi unutulmuş, kimi unutulmaya yüz tutmuş, kimi de günümüzde halen söylenmekte, oynanmaktadır. Balıkesir ili Gönen ilçesi gürcü köylerinde akordeonla gürcü oyunları oynanmasının yanı sıra karşılıklı mani atışmaları da düğün ve benzeri eğlencelerin vazgeçilmez bölümünü oluşturur.

Genç kızlar ve delikanlılar bir halka oluşturur, birbirlerine karşılıklı maniler söyler, her iki grup da üstün gelme çabası içinde o anki duruma uygun en çarpıcı sözlerle biten maniyi bulup söylemeye uğraşır. Bu, mani atışmalı oyunların içinde "Cilveloy Nanayda"nın hep özel bir yeri olmuş, uyandırdığı heyecan bir başka olmuştur.

Bizim köyde, Koçbayır'da 70'li yıllarda kızlar ve delikanlıların mani atışarak birbirini mat etmeye çalışmaları o kadar ileri boyuttaydı ki; biz kızlar inek gütmeye dağa bayıra gittiğimizde yanımıza mutlaka bir kalem kağıt alır olmuştuk. "Nasıl bir mani söylesek de akşamki düğünde delikanlıları mat etsek?" diye dağlarda maniler uydurduğumuzu bilirim. Aynı şeyi karşı taraf da yaparmış, sonradan öğrenirdik.

"Erti viri evkvane
Yumurtalan gevkvane
Tkvenisaven biçebi
Sakatmeşi şevkvane" o dağlardan kalmadır.

Mani dağarcığımızı geliştirir, var olanları iyice ezberler, birkaç da yeni mani çıkartır öyle dönerdik köye.. Gürcüce manilerimizin bazıları ise o anda "Cilveloy" oynanırken uydurulu vermiş (?) manilerdir. Mani düzme konusunda hemşehrimiz, değerli ağabeylerimizden Fevzi Bahar'ın eline kimse su dökemezdi. Fevzi Ağabeyimiz halen bizlere bu konuda kaynaklık etmektedir.

Bu manilerimizde Koçbayır köyünün bir çok coğrafi özellikleri var; bu manilerde Havzi Kari var (Soğuk Su dediğimiz piknik yerimiz), bu manilerde eteklerinde köyümüzün kurulu olduğu Yumurtalan Tepesi var, Kocayatak'tan gelen soğuk su var, Emacuglis Kana (Emecik Mevkii Tarlaları) var, var oğlu var.. Mutlaka ve mutlaka kara lahana var. Köyümüzün yaşam biçimiyle ilgili olarak bir dönemin tanıklığı var. Sevdalar, ayrılıklar, barışmalar, arkadaşlıklar, dostluklar var. Gençler arasındaki arkadaşlıkların, kardeşliklerin ve dostlukların çağdaş bir biçimde yaşanıldığı, insanlarımız arasında kaçgöç olayının olmadığı bir yaşam tarzının kanıtı var manilerde. Gençlerin birbirine duygu ve düşüncelerini rahatça ifade ettiği, meramını anlatmakta ustaca benzetmeler kullandığı bir iletişim biçimi manilerimiz.

Karşılıklı mani atışma geleneği halen, aşağıda verdiğimiz örneklerde olduğu gibi aynı coşku ile devam etmektedir.

-Türkçe söyleneniler içerisinde ilk sırayı aşağıdaki mani alır:

"Koçbayır'dır köyümüz,
Zemzem akar suyumuz.
Sevip sevip ayrılmak,
Yoktur öyle huyumuz."

şeklinde söylenen mani bazen karşı tarafa kızılmış ise:

"Sevip sevip ayrılmak

En birinci huyumuz." diye söylenerek gözdağı verilir.

Gürcüce-Türkçe kelimelerin birbirine karıştığı bu manilerde bazı dil yanlışlıklarının hoş görülmesini ümit ederek bu atışmalardan da örnekler verelim.

Ğele ğele evlyare
Ğele talahlyani
Erti bıçi devnahe
Koçi talahlyani
Çiti prinavshavaze
Kverslıl davde tavazc
Çveni soplis gogvebi
Metl arlan geveze

Salılisukan tkemali
Kuncul kuncul kidlya
Mels bıçi armında
Ratom gadamkidlya
Simindi gimirçeviyan
Tvali digirçebiyan
İmsoy pasuhl getvit
Gulşi digirçebiyan

Lahana zor shella
Gigiçivdon bıçebo
Ra didi hma gakvanan
Çegisivdnon bıçebo
Sabzeli avavsevit
Gapeçil kargat bzeta
Rogor simğera ar isit
Mogikvanot Scmenta (*)

Yumurtalan kanaşı
Ar shvenian tu halğşı
Rom simğera ar izit
Ratom gamohvelit şvaşi

(*) "Size Tatlı Cadı Sementa'yı getirelimde yardım etsin"

TRT'de bir vakitler "Tatlı Cadı" diye bir dizi vardı. Başrolideki Tatlı Cadı Sementa'nın burnunu bir oynattı mı yapamayacağı şey yoktu. Bu bile girmiş bizim manilere.

Havzi kari karia
Teyli çveni arian
Koçbayiris gogvebi
Teyli marcvi ariyan
Sira sira sahlebi
Amosulan bahlebi
Çven biçebze vithovot
Gağma sopiis gogvebi

Gençler önce birbirlerini kızdıracak manileri söylerler, daha sonra da övgü dolu, gönül alıcı manilerle bu fasılı kapatarak işi tatlıya bağlamış olurlar. Burada önemli olan, en çarpıcı en güzel maniyi bulup söylemek ve hoşça vakit geçirmektir. Gençlerin birbirlerini az gördüğü, konuşma fırsatını az bulduğu dönemlerdeki manilerin işlevi "meram anlatma" olarak görülmektedir. Örnekse, içinde sevda geçen manilerimiz aşağıdaolduğu gibi;

Havzi karis gzaze
Sira sira heebi
İmdeni gogvebis şigan
Ert gogosa devebi

Lahana avaduğe
Helşi makva laperi
Erti gogo devnahe
Meti çemi saperi

Mokaluli tencereşi
Zarinell davanızade
Meti gabrazebuli var
Aşlği gavamzavre

Her konuda mani söylenir, işte bir meydan okuma hem de yıllar öncesinden "milyon lira"ların para olduğu yıllardan kalma:

Furuni gadeyara
Çiteli kamiyoni
Çemi tavi tu ginda
Daharce milliyoni

"Beninnile evlenmek istiyorsan bir milyon lira harca da görelim" diyen genç kıza delikanlı ne der? İşte gelen yanıt; bu üstelik "altın lira" gibi enflasyona meydan okuyan bir para birimi ile..

Sadğobeli şevdğobe
Erbo davde seraze
Şeni baboy davacerav
Samas altun liraze

Bu bölümü de mani söyleyenin ne kadar kararlı olduğunun espirili bir şekilde altını çizen bir başka mani ile kapatalım:

Simindiani kanaşi
Amosula akiro
Me şentan çamovdena
Şeni baboyna vakviro

(Devam edecek)

Gönen'e döndüğümüzde, kocakarı ilaçları konusunda neredeyse Gönen çapında bir uzman olan Asiye Ninem, benim çıbanı anlatınca, koştu gitti bahçeden bir ot yolup getirdi. "Bu derdun ilacı aha bu molazarğva'dur" diyerek elinde tuttuğu yaprakları damarlı bir otu gösterdiydi. O damarlı otu görürüm bazen çimenlerin arasında, hala türkçe adını bilmem.

Çocukluğumun Gölcük'ünden bir Hayriye Nine'yi çok net anımsarım. Benim Asiye Nineme de çok benzeyen özellikleri olduğu için aklımda kalmış olmalı. Hayriye ninenin ineği anlatılırdı. İneğini çok sevdiğini söylerlerdi. Köyden Gölcük'e taşındıklarında ineğini köyde bırakmaya gönlü elvermemiş, onu da yanında getirmişti. O zamanlar her yer beton yığını değil, ineğe de barınacak bir yer bulunmuş evin yan tarafında. Aradan geçen yıllar akrabalık ilişkilerini zayıflatmış olsa da o günlere ait bazı fotoğraflar aklımın bir köşesinde kalmış. Bizim Asiye Ninemiz, Gönen'deki bütün gürcülerin Asiye Dinene'si idi. Dinene nedir diyecek olursanız; Didi Nene yani Büyük anne'nin çocuk dilinde kısaltılmışıdır. Biz nineye "dinene" deriz.

Bizim Asiye Dinene ile Hayriye Dinene'nin kardeş çocukları olmalarından olacak, eski alışkanlıklarından vazgeçmeme konusunda benzerlikleri vardı. Belki de Hayriye Dinene'nin bu kadar çok aklımda kalmasının nedeni bu. Bizim Asiye Dinene de Suçıktı Köyünden Gönen'e taşınınca, evdeki elektrikli lambaya güvenmemiş, köyden gelirken gaz lambasını da getirmişti yanında. Tavanda ampül yanarken yanında gaz lambasını da yakar, öyle otururel işi yapardı. "Ben ona güvenmiyorum" derdi yukarıda asılı lambayı işaret ederek. Sonraları elektriğe güvendi. Heryenilliğede bizlerden önce ayak uydurdu. "Zaman sana uymazsa, sen zamana uyacaksın" onun sözüdür.

Geçmiş zamanlara dalıp gidince asıl anlatmak istediğimi unuttum. Bu bizim Didi Nene'leri anlatmayı bir başka bölüme bırakıyorum. Anlatmakla bitmez çünkü.

Ne diyorduk? İznik'ten gelen akrabalarımızdan bize kalan oyunlardandır "Hey Hey". Maniyi başlatan kimse önce bir "hey hey" der, maninin ilk iki dizesini söyler, halka olmuş grup bunu tekrar eder. Sonra asıl anlatılmak istenenin anlatıldığı, maninin vurucu ve can alıcı bölümü olan son iki dizeyi söyler. Grup bunu da tekrar eder. Ardından başka biri maniye başlar. "Hey Hey" diye girişini yapar. Grup da onu izler. Maniler birbirinin ardı sıra devam eder gider. Bu hey hey'in ilk başlangıç manisi şu olur;

Tek kişi : -Hey hey!
Hey hey demeğe geldim de
Kaymak yemeğe geldim
Grup: -Hey hey demeye geldim de
Kaymak yemeye geldim
Tek kişi :-Kaymak değil merağım da
Yari görmeye geldim
Grup :-Kaymak değil merağım da
Yari görmeye geldim

Ama mutlaka ve mutlaka ikinci mani de şu olurdu:

İzmit'ten terlik aldım
Yeni çıktı bu moda
Gürcüce söyliyeyim
Çemi yari armovida

Yine İzmit'li akrabalarımızdan kalan bir diğer oyun da "Hey Aman" idi. Yukarıda anlatılan 'Hey Hey'e çok benzer. Sadece makam değişiktir. Tek kişi mani söyler, grup da 2. ve 4. dizeleri tekrar eder. Yine aynı maniyi ele alırsak şöyle bir söyleyiş sırası çıkar ortaya:

Tek kişi - İzmit'ten terlik aldım
Yeni çıktı bu moda
Grup - Hey aman hey aman
Yeni çıktı bu moda
Tek Kişi-Gürcüce söyliyeyim
Çemi yari ar movida
Grup- Hey aman hey aman
Çemi yari ar movida

Sonradan tazelenen akrabalıklar iki yöre arasında oyun ve manileri etkilemesinin ötesinde her iki taraftaki akrabaların çocuklarına koyulan isimleri de etkilemişlerdi. Gönen'den Gölcük'e giden akrabalarımızdan biri orada duyup beğendiği ismi doğacak çocuğuna koymayı düşünerek bir tarafa not ederdi. Örneğin bir "Nevcihan" ismi vardır bizlerde, Gölcük'ten mi bize geldi, bizden mi Gölcük'e gitti bilemiyorum. İki akraba taraf arasında çocuklarına aynı ismi vermek bir saygı, sevgi, bağlılık ifadesi; belki de bu bağların daha uzun yıllar sürüp gitmesini dilemek adına yapılan naif davranışlardı..

Günümüzde yollar yapıldı. Uzaklar yakın oldu. En hızlı ve en çabuk ulaşım araçları her yere yolcu getirir götürür oldu. Ama bu akrabalık ilişkileri, yakınlaşan yollara inat tavsadı. Kardeş çocukları, onların çocukları, torunları birbirlerini eskisi kadar aramaz sormaz oldular. Yüreklerinin bir yerlerinde sıcacık duygularla için için tüten bir özlem ateşini hala saklasalar bile..

Çeli çağmaşi
Çveni sahlebi
Mokebian zvelebi
Darçebian ahlebi

93 Harbi Batum muhacirleri olan atalarımız, Kaf Dağı'nın masal ülkesinden bin bir zorlukla gelip yurt tuttukları yerlerde yeni yaşamlar kurdular. Köklerini arayan, soran onlarla olan bağlarını tüm Türkiye düzeyinde canlı tutmaya çalışan, macera ruhlu birilerinin yüzü suyu hürmetine bu akrabalıklar bir süre devam etti. Herkesin kendi köyü, kasabası veya yakın çevresi ile sınırlı olan kültür alışverişleri ya da kültürün devam ettirilmesi çabaları tıkanır gibi olunca, artık hemşehrilerimizin kurduğu, görev aldığı, bin bir fedakarlıklarla varlıklarını devam ettirmeye çalıştırdıkları dernekler, vakıflar bu görevi üstlendi. Bu arada Dergimiz Çveneburi'nin de adını anmadan geçmek olmaz. Derneklerimizin ve dergimiz Çveneburi'nin daha uzuuun yıllar ayakta kalmaları dileği ile...

(Devam edecek)

Nâzım Hikmet'in 100. Doğum Yılı Anısına

Fahrettin ÇİLOĞLU

"...Batum'u düşündüm, Batum'u anladım, Batum'u hayal ettim."*

Benim gördüğüm ilk devrimci kent Batum, Sovyet Cumhuriyeti Acara Cumhuriyeti'dir. İlk köylüyü ve ilk işçiyi burada tanıdım. İlk Bolşeviğin elini burada sıktım. Halkların mücadelesinin ne anlama geldiğini ilk kez burada anladım.

İlk Marksizim dersini ben Batum'un duvarlarına asılmış afişlerden aldım.

Batum gençliğin, canlı yeşilliğin, yeni gençliğin, yeni umutların kenti.

O zamanlar, kendi ülkemde, hapishane hücresinde yapayalnızken birçok kez Batum'u düşündüm, Batum'u anladım, Batum'u hayal ettim.

Moskova'ya Batum'a gittim.

Şimdi Batum'da bir kitabım yayımlanıyor.

Batum tiyatrosu bir oyunumu sahneye koydu.

Geçen yıl Batum'u ikinci kez gördüm. Sokaklarında, parklarında, plajında, bahçelerinde gençliğimi aradım. Zaman zaman rastladım ona, evet bazen hiçbir yerde bulamadım.

Kent değişmiş, genişlemiş, ama yağmur gene inatla yağıyor, yeşili evet mütiiş ve canlı.

Bu kitabı okuyacak olanlardan bir isteğim var. Burada Batum üzerine tek bir şiirim bile olmadığı için beni kınamasınlar, gerçeği söylemek gerekirse İstanbul üzerine de ayrı bir şiir yazmadım.

Bu iki kenti öylesine seviyorum ki, ne zaman kalemi elime alsam, onlar için bir şeyler yazsam, bu sevgi için düşündüğüm dizeler farklı görünüyor, bundan dolayı kalemi bırakıyorum.

Okuyuculardan bir isteğim daha var.

Biliyorum bu kitapta yer alan şiirlerin bir bölümünü beğenmeyecekler. Eksikliği çeviride aramasınlar. Eksik şiirin kendisindedir.

Çevirmenlerime içten teşekkür ediyorum.

Nâzım Hikmet, Mayıs 1956

Nâzım Hikmet bu yazıyı, Leksebi (1956: "Şiirler") adıyla Gürcüce yayımlanan şiir kitabına önsöz olarak yazmıştır.

* Yazılar (1937-1962). Nâzım Hikmet. Yazılar 5. 1992. İstanbul. Adam Yayınları'ndan alınmıştır

Basklar'da ve Gürcüler'de Bazı Geleneklerin Etnografik Ve Dilbilimsel Analizi

Greta ÇANTLADZE

Akdeniz kıyılarında bir ülke var ki, bizim atalarımız hep merak etmişler, hep iletişim aramışlar ve bulmuşlar da. Bilindiği gibi Gürcüstan'ın eski adı İberya idi, Pireney adasının adı bugün de eskiden de İberya adası idi. Bu terim şöyle iktiye bölünmüştü: 'Batı İberya' ve 'Doğu İberya. Eski Gürcü yazılarında da İspanyollara 'Batı Gürcüler' ismi verilmişti. Nereden kaynaklanıyor bu? 8.9. Yüzyılın yazılı belgelerinde 'Batı İberyalılar' adı geçiyor. Bu yazı Basili Kesarieli'n (329-379) 'Altı Gün' adlı eserinin tercümesidir ve Arapçadan 11. Yüzyılda Giorgi Mtatsmindeli tarafından çevirilmiştir. Çevirmede 'Batı İberyalı' terimi 'Batılı Gürcüler' –terimi olarak yer değiştiriyor. Sonradan Gürcü çevirmenler İspanyol İberya'sını 'Batılı Gürcüler' olarak adlandırıyorlardı, çünkü eski Gürcü çevirmenlerce Pireney adasında oturan halk 'Batılı Gürcüler' olarak biliniyordu, yani bir de 'Doğulu Gürcülerin' varoluşu doğaldı ve tabii ki yakınlık ve benzerlik de doğal olacaktı.

12. yüzyılın Gürcü tarihi kaynaklarında Batı ve Doğu İberler'in ilişkilerini yansıtan ender bilgilere rastlanır. 15. ve 16. Yüzyılların kesiminı kaspayan bir olay çok ilginçtir: Kaheti kralı Konstantine elçi Mama Korneli vasıtası ile İspanya kraliçesi olan İsabel'e bir sürü hediye ve selam göndermiş, mektupta kral Pireney adasından müslümanları kovmasından dolayı kraliçeyi tebrik ediyor ve Osmanlı'ya karşı işbirliği teklifinde bulunuyor. Mektubun tarihi 1496 yılıdır, sonradan ise kral 1. Simon da İspanyol güçlü kralı olan Filipe'ye mektup yazarak işbirliği önermiş.

Ünlü fransız araştırmacı Jan Şarden Gürcüstan'a gelmeden önce Kafkasya'daki İberler ve İspanya'daki İberler hakkında bilgi sahibi idi. Şarden ilginç bir olayı anlatıyor: Şarden'i Kral Telmuraz davet etmiş, vedalaşırken de 'benim değerli akrabama İspanyol kralına benden selam söyleyin' demiş ve kralın şerefine özel kadeh kaldırmış (Şota Dzidziguri: 'Basklar ve Gürcüler').

Sonra 18. yüzyılın ünlü araştırmacısı T. Gabaşvili yazıyor: 've zordurumdayken gürcü kral ve kraliçe Spanya'ya (İspanya) gitmişler ki, onlar bizim akrabamızdırlar'. T. Gabaşvili'nin ufak bir yanlışı var, tabii ki İspanyol ve Gürcü milletlerin genetik akrabalığı söz konusu olamaz, çünkü İspanyollar Roman kökenli, Gürcüler ise İberya-Kafkasya kökenlidirler. Gerçek olay ise şudur: Preney Adasında oturan Bask milleti ile Gürcü milletinin olası akrabalığının 2000 yıldan fazla tarihi vardır ve bundan dolayı bu örnek tüm İspanyol halkı için düşünülmüş olabilir ve bu hipotez bilim adamlarını ve araştırmacıları yalnışa sürüklüyordu. Bizim konumuz İspanya-Gürcüstan ilişkileri olduğundan sadece bizle ilgili olaylara değineceğiz. Fransız bilim adamı Bardimoni'ye göre ('Baskların Tarihi', 1867) 'Batılı İberyalılar (yani Basklar) Kafkasya'dan Pireney'aya mecburi yerleşmişler ve yeni vatana da İberya demişler'. Bu tez saysız taraftara sahiptir, kanıt olarak ise İtalyan ve Grek yazarlar nievcuttur.

Sonradan bilimde kıyaslama ve araştırma metodu geldikten sonra bu tez yeni taraftarlar buldu, çok sayıdaki bilim adamına göre ise az inanılır olarak nitelendirildi. 20. Yüzyılın başında ünlü araştırmacı Niko Marr, Bask ve Gürcü milletlerinin akrabalık olasılığını kabul etti.

Fransız araştırmacı Rene Lafon şöyle yazıyor: 'Akdeniz dil grubunun Kafkasya'dan Pireney adasına kadar yerleşmiş Kafkas birdille akrabalığının az bir olasılığı var. Eğer Hint-Avrupa dilleri güçlendikten sonra kafkas dili yok olmuşsa, bunun izleri kalmalı idi, bu iki dilin akrabalığı şüphelil.' Lafon bu konuda çok araştırma yaptı ve her zaman çok ihtiyatlı yaklaşmıştı, Niko Marr kadar kesin konuşmamıştır. Yine de Lafon'e ait bir düşünce bu: 'Bask diline en yakın Gürcü dilidir' diyor.

Ünlü Rus bilim adamı, Baskoloji'nin temelini atan Prof. Yuri Zitsar Bask dilinin İberyal-Kafkas dil grubunun 4. dili olduğu kanaatındadır (Gürcü, Svan, Çan dillerinden sonra). Bu tez bu dillerdeki değişik harf harmonilerine dayanmaktadır, maalesef tam malzeme bulamadığımız için her şey açığa kavuşamıyor. Bizce bu akrabalık kesin ispatlanır bir akrabalıktır, fakat şartlar ve zamanlama biraz uygun değil, çünkü bir sürü arkeolojik araştırma ve gezi çalışmaları gerekli, o döneme ait mezarlıklar ve tarih iyi öğrenilmeli, bugünkü şartlar elverişli değil. Bu konuyu Prof. O. Çaparidze araştırıyordu ve bu araştırmalar sonucunda Avrupalı arkeolog ve antropologlar bu akrabalığı red ve inkar edemiyorlardı ve de Akdeniz ile Kafkasya arasındaki genetik "genezis ve rassa" tarihleri yakın ilişkilerdedir. Bu rassa ve genetik yapının sahiplerinin hangi dili konuştukları ise ayrı bir ilgi konusudur.

Bask ve Gürcü akrabalığını öğrenme yolunda bir çok engel var, ilk önce coğrafik uzaklık ve etnos uzaklığı. Tarihte, dilbilimde ve etnografide daha çok şey araştırılmalı. Bu konuyla Alman bilim adamları da çok yakından ilgilenliyorlar. Bask-Gürcü akrabalık tezine şüphe ile yaklaşan da olmuştur fakat aynı zamanda taraftarları da dünyanın her köşesinde var. Egzotik olaylar her zaman daha romantik bilim adamlarını çekiyor, işe amatörce yaklaşım bu konuya ancak zarar verebilir. Artık güçlü bir temel oluşmuştur ve güçlü bir yapı beklenmekte. Ünlü bilim adamı Arnold Çikobava şöyle diyor: 'Buz çözüldü ve şimdi akış zamanı'. Çikobava da ilk başta konuya şüphe ile yaklaşmıştı, o dönem Franko'nun dönemi idi ve her türlü özel ilettişimi kurmak çok zordu, sonradan Arnold Bey antropologlarla, dilbilginleri ile tanıştı, yakınlaştı, Bask dil kültüründe araştırmalar yaptı ve Gürcü-İspanyol ilişkilerinin çok önemli ve popüler olacağını kestirdi. Doğru sonuç için çok, akılıca ve bilime dayanan çalışmaların yapılması gerekir. Ya bu yönde çalışılacak ya da gerçek dışı olarak nitelendirilip nokta konulacak. 30 yıl önce İngiliz bilim adamı Herbet Hugton 'Basklar'ın ve Gürcüler'in akrabalık konusu zaten bilimle alâkalı değil ve araştırılmak için pek neden yok' – diye yazmıştı.

Geçen yıl Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde yapılan seminerde, Gelati Bilim Akademisi'ne üye olarak seçilen Polonya'lı ünlü Baskolog Yan Braun çok ciddi bir açıklama yaptı. Ona göre Bask dili dağların Kafkasyal-İberyal grubun dördüncü bir dilidir (Gürcüce, Svanca ve Çanca dillerinden sonra). Yan Braun bunu söyleme hakkına sahiptir, hem Bask, hem Gürcü kültürünü iyi tanıyor: dil, tarih ve etnografik konuları iyi araştırmış, Avrupa kültürünü çok iyi bilir ve altı dil konuşuyor. Biz onun müthiş açıklamalarına katılıyoruz ve gurur duyuyoruz, fakat bu konuda Bask, Gürcü, Avrupalı ve Amerikalı bilim adamlarıyla beraber daha çok mesafeleri katedeceğiz.

Bask ve Gürcü kültürleri arasındaki benzerlikleri daha iyi anlamak için geleneklerin temellerini oluşturan düğün ve cenaze gömme geleneklerine göz atalım. Tabii ki bu analizler tipolojik olacak. Basklarda cenaze gömme geleneği hakkında ünlü Baskolog olan Salome Gabunia başarılı bir tez yazdı. Salome, 1980-82-84-87 yıllarında İspanyol ve Bask topraklarını gezdi, araştırmalar yaptı ve gerçek materyala dayanarak tarihsel karşılaştırma metoduna göre konuyu öğrendi. Tabii ki elde edilen materyal çerçevesinde halk geleneklerini ve adetlerini kıyasladı. Baskların kendi dilinde yazılı eski eserlerin olmadığı artık gün gibi aşikardır. Salome Gabunia 'Bask ve Gürcü Etnografik Paraleller' adında çok satılan bir kitap çıkarttı. Kitabın konusu cenaze gömme geleneklerini ele alıyor ve bu kitap hem Gürcüstan'da, hem Basklar ve hem de Fransızlar arasında çok beğeni topladı.

Baskların cenaze gömme geleneklerinde Gürcülere çok tanıdık gelen bir çok unsur var. İlk önce bir adet: evladı ölen bir anne yas dönemi boyunca çok basit, alt tarafı dikiş atılmamış bir elbise giyiyor ve bu elbisenin sonundaki düzensiz ip ve bez parçacıkları annenin büyük kederi ve yasını simgeleyip gösteriyor. Bu olay büyülü bir anlam taşıyor bilindiği gibi Gürcüstan'da da bu durumlarda aynı tarz elbise giyiliyor.

Basklarda kişinin vefatından kırk gün sonra yakınları tavanı delip, ruhunu serbest bırakıyorlar, bunun adı da 'tavan açma'dır. Gürcüstan'da aynı hareket kişinin vefatından bir yıl sonra yapılmaktadır. Gürcüler 'tavan açma'yı şarkı söyleyerek gerçekleştiriyorlar, Basklar ise direkt tavanı delerek ruhu serbest bırakıyorlar.

Baskların düğün geleneklerine gelince bilim edebiyatında çok az bilgi bulunuyor. Bizim dayandığımız materyal değişik zamanlarında dialektolojik ve folklor gezilerinde elde ettiklerimizdir. İlk defa 1975'te ünlü Fransız baskologlar Rene Lafon ve Jak Alyar'ın yönetimi ile bu bilgilere ulaştım, sonra 1986 yılında Fransadaki Bask bölgesinde cenaze gömme ve düğün törenlerine şahsen katılmıştım. Değişik yaş grupları ile konuştum, dil açısından ilginç bir çok fonetik prosesi kaydettim, ağlama ve yas sırasında kullanılan tekstleri kaydettim, müzikal açıdan da tekstleri kaydettim, mümkün olduğunca Bask giyim tarzını kaydetmeye çalıştım, oyun ve dans hareketlerini öğrendim ve hepsini Gürcüstan'dakilerle kıyasladım. Öğrencilik yıllarımda ben Gurda ve Tskaltubo'da dialektolojik ve floklor çalışmaları yapmıştım. Prof. Pramaoz Ertelişvili bize etnografik materyali sunmuştu, ayrıca biz Salome Gabunia'nın bilim çalışmalarını kullandık, D. Glorgadze'nin, Al. Oçiauri'nin, Natela Baliauri'nin, C. Ruhadze'nin, İ. Tabağua'nın, Ş. Dzidzigeri'nin çalışmalarını karıştırdık ve ancak bundan sonra kendimce düşüncelerim oluşuverdi.

Bask düğünü çok renkli ve ilginç bir olaydır. Eskiden düğün kilisede sabah 6'da sabah duasını okuyarak başlıyordu, düğün günü olarak Perşembe günü kabul ediliyordu. Bu geleneğin kaynağı Hristiyan dinidir ki Basklar Perşembe gününün yüceliğini ve kutsallığını hala yaşatmaktadırlar. Yaşlı Basklar için düğünün her ayrıntısı önem taşımaktadır. İlk önce gençler birbirleri ile tanışıp, birbirlerini eş olarak seçiyorlar, sonra bu seçimi ana-babalar onaylıyor ya da onaylamıyorlar, ana-baba onaylamazsa gençler evden kaçarak evleniyorlar, düğün tarihi belirleniyor, iki gün önce 'de yüre' düğün yapılıyor, iki gün sonra 'de fakto'. Perşembe'den Cumartesi'ye kadar eğlence sürüyor. Damat Cumartesi günü geline sahip olabiliyor. Düğün gününün ismi 'Hatuka' (mobilya ve çeyiz), ya da 'Eçe Sartse'dir. Bu Cumartesi gününe Fransa'daki Bask bölgesinde 'Neşkaegun' deniliyor (kız günü), damada ise 'Gisonge' deniliyor.

Baskla da tüm Avrupa'daki gibi bakireliğin hiç önemi yoktur, tek istenmeyen durum gelinin hamile oluşu, eğre durum böyleyse düğün daha az eğleneli oluyor. Düğün ayrıntıları Basklarda bölgelere göre bile değişebiliyor, fakat gelenekler yine de hissediliyor. Bask düğünlerinde Katolik dinin etkisi çok güçlüdür, boşanmak tüm Katolik dünyasındaki gibi çok zordur, bundan dolayı çoğunluk nikah olayına önem vermez. Fransa'daki Bask bölgesinde düğün olayı İspanya ve Fransa'daki fiestaların yanında en önemli olaydır. 'Düğün günü, güzel havanın bir sonraki günüdür'–diye bir atasözü bile var.

Bugüne kadar Bask'lı kadın veya erkeklere başka milletten kişi ile evlenmek yasaklanmaktadır. Başkan böyle hareket eden bir kişiyi cemiyetten uzaklaştırır. Bu geleneğin adı 'Baskların Puero'sudur ve ne İspanyol ne de Fransız hükümeti bunu değiştirebiliyor ve her zaman saygı duyuyorlar. Düğün tamadası muhakkak aileninen yakın yaşça büyük kişisidir, Basklar'da yaşlılara saygılı davranılıyor. Tamada'ya 'Mal Buru' (masa başı) denilir. Tamada ilk kadehi barış için kaldırıyor, ikincisini yuvanın yıkılmaması için ve üçüncüsünü gelin-damat için.

Baskların giysisi şüphe uyandırıcı ve rengareng Bask bayrağının renklerini içeriyor, bir Gürcü insanı için tanıdık ve çarpıcı olan sadece pabuç (kalamani) ve 32 düğmeli giysidir (ahaluhi). Bu giysiyi çalışırken giyiyorlar ve bu tarz hakkında pek bilgi veremiyoruz. Bask tarzı, Akdeniz halklarının genel tarzıyla uyuşmaktadır.

Düğün masasında çok sesli şarkılar söyleniyor, bu şarkılar tıpatıp Gürcüstan'daki 'Hasanbegura'ya ve 'Şavi Şaşvi Çioda'ya benzemektedirler.

Böylece bizim ele aldığımız konu, birbirleriyle anlamsal olarak tam karşıt olan iki geleneği, cenaze gömme ve düğün geleneği oldu. Basklarda ve Gürcülerde araştırma gösterdi ki bu geleneklerde tipolojik olarak benzeyen tarafları var, fakat aynı zamanda fark da mevcut. Bazı gelenekler hem Gürcü hem de Bask halkı için fazlasıyla kendileriyle bağlantılı ve özeldir. Bu ise bize bu iki halk arasındaki tarihsel-etnografik ve dilbilgisel araştırmalar için ayrı bir dayanaktır ve kamçılayan bir sebebtir.

Gelecekte Kafkas İberya ve Akdeniz İberya'yı araştıran gezilerin gerçekleşeceğini ümit ediyoruz ve böylece var olan gerçekler daha keskinleşir ve ortaya çıkar. Bask-Gürcü ilişkilerini duman içinde kaybettirmek isteyen sahte bilim adamları böylece eli boş kalırlar. Baskoloji alanının yeniden ciddiyet kazanması zamanı geldi.

Çeviren: Osman Nuri Mercan

Gürcüler'de Halk Dansları – 5

Oğuz MEDETOĞLU

(Geçen sayıdan devam)

"Moheuri" dansında "Mtiuluri"den farklı olarak parmak ucu ve diz üstü hareketleri gibi özgünlüklerdaha azdır. Daha çok keskin ve karışık "çakvra"ların değişik varyasyonları vardır.

Şunuda belirtmek gerekir ki 1967 yılında Devlet Amatör Sanatçılar Festivalinde Kazbegi bölgesi "Moheuri" dansının özel bir varyasyonu icra edildi. Dansı iki çift kadın-erkek atışmalarla icra ediyordu. Bazen birbirlerine maniler atıyorlar, bazen de birbirlerine olan sevdalarını dansla gösteriyorlardı.

Gürcüstan'ın bazı bölgelerinde olduğu gibi "Moheve"lilerde de kadın dansları ve kadın eğlencelerine rastlıyoruz. Bunu kanıtlamak için 1967 yılında Mtcta'da "Lomisa Cvari" bayramında gördüğümüz ve kayda aldığımız "Moheve" kadınlar eğlencesini örnek verinemiz yeterlidir.

Aniden alkış sesleri ve neşeli çağlıklar duyuldu. Hemen dikkatimizi çekti. Orta yaşlı Moheve'li kadınlar şarkı söylüyorlardı, dans ve oyunlara susanmışlardı ve eğlence düzenlemişlerdi. Herkes daireye dizilmiştir. Alkışla tempo tutuyorlardı (Müzik enstrümanları yoktu sadece alkış temposuyla dans ediyorlardı). daireden bir kadın çıktı, erkeksi tavırla dans ederek dairede döndü ve bir kadını dansa davetetti. Önce bir kadınla dans etti, sonra diğeriyle, üçüncüyle ve yorulduğu zaman, arkadaşlarından olan bir kadından kendisiyle yer değiştirmesini ve erkek rolünü üstlenmesini istedi. Şimdi yerini alan kadın, erkek rolünü üstlendi ve birkaç kadınla dans etti. Kadın ve erkek rolünü üstlenen dansçılar bu şekilde birkaç kez yer değiştirdiler ve herkes dansta birkaç kez rol alarak dansı bitirdiler.

Bu eğlenceye engel olmamak için erkekler uzakta kalarak seyrettiler.

DANSIN ADIM ADLARI

A: Topuk döndürerek öne gidiş,

B: İki adım ekleyerek diz üstü yürüyüşü,

C: "Moheuri Rtula" figürü,

D: "Moheuri Krtala" figürü,

E: Topuk vurarak geri gidiş,

F: "Hlartuli Çakvra" (karışık vurma)

G: Kesik vurma,

H: Ayak tabanıyla vurarak parmak ucunda durma,

I: Parmak ucunu vurarak çapraz yana yürüyüş.

"PARİKAOBA" (Kılıç Dansı)

"Parikaoba" ("PARİ" Kalkan demek olup, "PARİKAOBA" Kılıç-Kalkan anlamına gelmektedir) dansının temeli, kılıç ile antrenman özelliğini taşıyan ve de Ilevsureti yöresine ait olan "Keçnaoba"dır. Bunun dışında "parikaoba" dansında, iki karşıt grup arasındaki savaş özelliğini de görmekteyiz. Bu dansta Hevsureti'li erkeğin doğasındaki cengaverliği, kahramanlığı, yiğitliği, kadına olan derin saygısı, Gürcüstan yaşamında ve savaşlarında hep var olan o çok eski, zengin ve kahramanca gelenekleri sunulmaktadır.

"Parikaoba" dansındaki iki karşıt grubun savaşının nedeni genellikle iki erkeğin bir kadına duyduğu aşktır. Dans, genellikle şöyle başlamaktadır. Dans meydanına erkek ile buluşmak üzere kadın çıkar. Kısa süre içinde erkek de sahneye gelir. Sevinçli olan kadın ve erkek birlikte eğlenir ve dans ederler. Beklenmedik bir şekilde meydana, kadını seven ikinci erkek girer ve ilk erkeği kılıca davet eder. Hayrete düşen ve korkuya kapılan kadın, meydanı terkeder. Sonra meydana iki erkek grubu girer. İlk giren grup ilk erkeğin, diğer grup ise diğer erkeğin taraftarlarıdır. İki grup arasında savaş başlar. Sonra, ayrı ayrı çiftler, birbirleriyle mücadele ederler. Sonunda ilk ve ikinci erkek ölüm-kalım kavgasına tutuşur ve yeniden gruplar savaşına dönüşür. Dansın sonunda kadın ya da bir grup kadın, savaşçıların arasına girip başörtülerini yere bırakır. Dansda böylece bitmiş olur.

Şunu da belirtmemiz gerekir ki Ilevsureti'de kadına saygı öylesine büyüktü ki kadının başörtüsünün görülmesi, savaşçıların arasına başörtüsünün atılması, mutlaka kavganın kesilmesi anlamına gelirdi. Aslında, bu sırada kavga bir süreliğine duruyordu, barış ile bitmiyordu (Bir sonraki karşılaşmalarda kavga yeniden alevleniyordu) ama kadının başörtüsünün bu gücü, Hevsureti'de kadına duyulan saygıyı açıklıyor (öyle ki erkeğin kadına olan saygılı ve terbiyeli davranışları eski bir Gürcü geleneğidir).

Madem ki eski geleneklere değindik "Parikaoba" dansında bulunan bir geleneğe de kısaca değinelim. Örneğin: "Keçnaoba" sırasında (ki bu dans yarışma özelliği taşır) savaşçılar kılıç ve kalkanı birlikte tutarlar (Kalkan önde, kılıç ise arkadadır. Bazen bir diz üzerine bazen de diğeri üzerine çökerler). Bu durumda "Keçnaoba" sırasında hafif yaralananlar olabilir. "Keçnaoba" kurallarını ihlal etmek, olayı kavgaya dönüştürmek ve kılıcı karşı tarafa ciddi zarar göreceği şekilde sallamak yani onu ağır yaralayacak şekilde sallamak mümkün değildir. Bu tür kazaları önlemek amacıyla Hevsureti'de bir kural bulunmaktadır. Bu kurala göre "Keçnaoba" kurallarını ihlal eden kişi, açıdan yaraya girebilecek sayıdaki buğday taneleri kadar koyun ya da inek vermekle cezalandırılıyor.

Yukarıda sözünü ettiğimiz "Parikaoba"nın, "Keçnaoba"dan farkı "Parikaoba" da direkt savaşın sözkonusu olmasıdır. Bu durumda rakibi yenmek amacıyla her türlü imkanı kullanmak mümkündür. Ancak burada da ataların koyduğu kesin geleneksel kurallar vardır. Örneğin; Savaş mutlaka eşit silah gücüyle olmalıdır. Silahsız rakibe kılıç çalınmaz. Aynı şekilde sırtı dönük rakibe de gizlice mızrak saplanmak mümkün değildir (Kurala göre bu durumda saldıran kişi rakibe seslenir ve kendisine doğru dönmesini sağladıktan sonra eşit silahlarla onunla savaşmaya devam eder). Düşen birisine de kılıç sallamak yasaktır.

Sözünü ettiğimiz cengaver Gürcü ruhunun ve yiğitlik geleneğinin (iki kişi arasındaki mücadelelerde herzaman mevcut olan) "Parikaoba2 dansının icrası sırasında da dikkate alınmaması mümkün değildir.

Hevsureti'de dans pek gelişmiş değildi ve bu yüzden de "Parikaoba" dansında, "Mtiuluri" de bulunan dans adımları kullanılmaktadır.

"GANDAGANA"

"Gandagana" dansı Acara bölgesine ait Gürcü danslarındandır. Bu dans, Gürcü halk koreografik yaratıcılığında oldukça popülerdir.

"Gandagana" dansı bir sevda dansıdır. Kadınların dansı "Taranino", "Mharuli" ("Kolsarma") dansı ve "Saşairo" ("Cahtanana") gibi danslar "Gandagana" dansının temellerini oluşturmaktadır.

"Taranino" kadınların şarkısı olup bu şarkı eşliğinde kadınlar "Kolsarma"nın ağır temposunu oynarlar. "Kolsarma", bazı yerlerde ise "Kolsarma", kolların sarılması ya da kolların dansı anlamına gelen bir sözdür. Acara'nın bazı bölgelerinde "Topalion"da denmektedir. "Topalion" ayak eklemlerindeki kırılma anlamına gelmektedir ("Topalion", bazı kişilerin belirttiğine göre topal birisinin yaptığı "Kolsarma" dansıdır). "Cahtanana" ya gelence, bir manının kahramanının ismidir.

"Gandagana" dansı temelde iki bölümden oluşmaktadır. Birincisi yavaş bölüm, "Taranino" bölümünü kapsamaktadır. Diğeri ise hızlı, "Mharuli"yi içermektedir. "Gandagana" dansının icrası, icracının kıvraklığını, aheriklilliğini gerçekleştirmektedir. dansın temelinde kadın ile erkek arasındaki atışmalar bulunmaktadır. Espiride ve düşünce pratikliğinde yarışmak özelliğini taşımaktadır.

"Gandagana" dansı, kadın-erkek dansı olarak ilk kez 1946 yılında sahneye konmuştur. Dans, çiftin yanı sıra bir grup dansçı ve tüm topluluk tarafından da icra edilmektedir.

"Gandagana" dansı, adımları ve icrası bakımından diğer Gürcü danslarından çok farklıdır. Yine de özellikleri ve özgünlüğü bakımından Gürcü danslarına benzemektedir. En belirgin geleneksel kural olan cengaverlik ruhu ve kadına karşı saygılı davranış, "Gandagana" dansında olması gereken bir kuraldır. Bu nedenle dansın icrası sırasında abartılı hareketler (yapmacılık, kırıtmak, v.s.) yapılmamalıdır. Bu dansta her figür net, özlü ve saf olmalıdır.

DANSIN ADIM ADLARI

A: Dayanarak yürüyüş,

B: Gandagana usulü diz yürüyüşü,

C: Terk çapraz yürüyüş,

D: Gandagana usulü karışmalı (örülmeli) vurma (çekme),

E: Tek ayak sürtmesi,

F: Diz atarak ve topuk sürterek vurma (çekme),

G: Parmak vurarak ve ayak atarak vurma (çekme),

H: Topukla öne yürüyüş,

I: Çapraz yana yürüyüş,

J: Diz değiştirme,

K: Üç vuruşlu dönüş.

(Devamı edecek)

Bir Gürcü Köyü: Hacıalipınar Mahallesi (KİREMİTHANE)

Fatma KORKUNT

Hacıalipınar Mahallesi Samsun İlinin şirin İlçesi Ladik'in tanınmış Batumi göçmenlerinin yaşadığı mahallesidir. Hacıalipınar Mahallesi'ni Batumi'nin Maçaheli bölgesinin Çhutuneti köyünden miladi 1877-1878 (Hicri 1293) yılında göçeden 15 hanenin kurduğu söylenir.

Hacıalipınar Mahallesi Ladik İlçesine 1 km. uzaklıkta olup doğu tarafı çarşı, batı tarafı ise köyü andırmaktadır. Bunun yanında bir de altı km. güneydoğusunda yer alan Gürcü yaylaları da vardır. Yaylacılık nesilden nesile günümüze kadar süre gelmiştir. Her yıl soğukların bitmesi ve otların yeşermesi ile yaylaya çıkılır. Yeşilliğin kuruması ile yaylacılık sona erer.

Coğrafi Konumu: Doğusunda Ladik ilçesi ve Şehreküstü Mahallesi, güneyinde Tüfekçidere, batısında Kızılsini (Çerkes) Mahallesi, kuzeybatısında İhsaniye (Papaklı), tam kuzeyinde ise Ladik Çimento Fabrikası yer alır.

Hacıalipınar Mahallesi ismini bol ve berrak akan pınardan almıştır. Mahallemizin tam ortasında bulunan Osmanlı zamanında vakıf olarak Batumi'li Gürcü Ömer Bayraktar tarafından yeniden yaptırılan pınar bulunmaktadır. Bu pınarın Hicri 1327 yılında yaptırıldığı üzerindeki Osmanlıca yazı ve tarihinden anlaşılmaktadır. Hacıalipınar Mahallesi'ne Batumi'li muhacirlerin 13 Temmuz 1878'de geldikleri bazı resmi kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Gerek 1. Dünya Savaşı'nda ve gerekse Kurtuluş Savaşı'nda bu vatanın uğruna canlarını seve seve veren bir çok şehit dedelerimiz ve yakınlarımız vardır. Onların ve tüm şehitlerimizin ruhları şad olsun. Hacıalipınar Mahallesi geçmişte bir çok gencini şehit vermesine rağmen bu gün 60 haneyi aşan hane sayısı ile nüfusu yaklaşık 270 kadardır. 1960'lardan sonra Hacıalipınar Mahallesi çok göç vermiştir. Ladik'te en sivrilmiş yer Gürcülerin Hacıalipınar Mahallesidir. Ve bu mahalle Gürcü Mahallesi diye tanınır. Bunun yanında Batumi'nin Maçaheli bölgesinin Sagureti köyünden gelenlerin oturduğu Ayvalı Sokağı da Gürcü yerleşim yeridir. Ayrıca Acaralı dedikleri Aslantaş Köyü'nde de çok az sayıda ve Ladik'le Kızoğlu köyü arası Namazgah denilen yerlerde dilini unutmuş Gürcüler vardır.

Kültür: Mahalle halkı kültür değerlerinin bir çoğunu kaybetmesine rağmen bu gün halen bazı hanelerde Gürcü kültürü yaşamaktadır. Eski memleketlerindeki yaylalarını sanki Ladik'in Akdağ eteklerine getirmişler. Çam tahtasından yapılan tek odalı ahşap evli yaylalar üzerine kiremit ve kiremitler uçmasın diye aralarına beyaz taşların konması, yaşam içinyapılan hayvancılık veküçükçapta bahçe tarımı kendi özkültürüne olan ilgilerini sergilemektedir. Ayrıca yaylada yapılan gençler arası oyun-eğlence bir de bunun yanında tahteravalli (saçrıyala) yaylacılığın eğlenceli yanı. Gençlerin oynadıkları oyunlar ise fiilz (subera), yakartop, can can (değnek oyunu), çelik çomak vb. gibi oyunlar gerek yaylada gerekse mahallemizde oynanan oyunlar arasındadır.

İnanışları:

1- Gece yılandan bahsedilmez, düşmanların dilediklerine inanılır.

2- Gece ev süpürülmez, gecedışarı çöp atılmaz.

3- Gece ateşe su serpip söndürülmesini iyi saymazlar.

4- Elbise giyilmiş vaziyette dikilmez. Ya çıkarılır öyle dikilir veya ağzına ip gibi bir şeyler alınarak dikilir ve diktirilir.

5- Sünnet olna çocuğun annesi çocuğu sünnet olduğu an ya birderede veya su akıntısında yalınayak gezer oyalatır.

6- Bir kişi öldüğü zaman onun peşine fazla zaman geçmeden bir kişi daha ölürse önceki ölenin sonrakini götürdüğüne inanılır.

7- Eve kelebek geldiği zaman ölünün ruhunun evi ziyarete geldiğine inanılır.

8- Ocakta ateş yanarken kıvılcım çıtırdayıp sıçradığı zaman birisinin o ev halkı ile kavga veya münakaşa yapacağına inanılır.

9- Yeni yürümeye başlayacak olan bebeklerin ayakları iple hafifçe bağlanarak cuma günü cuma namazından ilk çıkana ayaklarına bağlı olan ipi makasla kestirilir ve kesen kimseye bir haşlanmış yumurta gelenek usulü verilir.

10- Rüyada birinden sabun almak iyi değildir, rüyada dayak yemek kuvvet almak, dayak atmak kuvvetini o kişiye verdiğine inanılır. Ayrıca, rüyada kan görmek rüyanın bozukluğuna işarettir.

Yemekler:

Lahana (phali), Phali lobia, Malahto, Tabusuni (lepsi), Kerçho, Çumur, Mısır ekmeği (çadi), Kedlyani puri, Hasuta, Hoşmer, Kuymak

Sülale Adları: Hacıalipınar Mahallesi altmış hane olup onaltı sülaleden müteşekkildir. Bunlar:

1- Sulubey, 2- Çavuş, 3- Çavuşoğlu, 4- Ergül (Hocişan), 5- Kantar (Kavtaroğlu), 6- Yuvuzer (Telli-oğlu), 7- Ustaoğlu (Ustasanoğlu), 8- Bayraktar, 9- Özdamar (Kibaroğlu), 10- Aker, 11- Kiper, 12- Ertan (Cakeoğlu), 13- Şahinler, 14- Peker (Selmoğlu), 15- Korkut (Kokotoğlu), 16- K. Bayraktar

gibi onaltı lakapta sülale olmasına rağmen kimi sülalelerin eski lakapları bilinmemektedir.

Mahallemizin Ladik ilçesine çok yakın olması nedeni ile eğitim seviyesi yüksektir. % 95'i ilkokul mezunudur. Eğer öğrenci kabiliyetli ise mutlaka liseden mezun edilinceye kadar okutulur. Eski gelenek ve kültür gün geçtikte unutulmaktadır. Bunun yerine yeni kültürler yeralmaktadır. Bugünyeni kuşak Gürcüce'den birkaç sözcük dışında birşey bilmemektedir. Gürcüce'yi en son 1969'un kuşağı bilir ancak konuşamaz.

Maniler:

1- Memedali daldali
Erti kvershi çavpali
Amevğe rom dampali

2- Marlobav marlobav
Şen nenem tzevda
Şenas guprindi

Dualar:

1- Tiredi movda
Upto unupto çamovda
Çarçhşi çurçhşi
Eveli uhelo da upeho da
Gadavklape ukorhoto
Katsma deytsa
Çarçma şeyhsna
Ravay şeyhsna
İse ipray geyhsna

2- Dges davri akiro
Dges geyhara
Dyges meyshna
Evei uhelo
Çamvei upeho
Şevtzvi utsetshlo
Şevçame uklblio
Me mlotsavi ğmerto
Şvelebiili

Bazı deyimler ve Beddualar:

1- Ğmertma gagasuptos

2- Ğmertma açarls tkeepşi pehşişvelay gaçenos

3- Nakavs nakavs skali nakavs (Bir konuda devamlı aynı şeyleri ısrarla konuşanlar için söylenir.

4- Mamalı mamiuçi dedali dediuçi

5- Akva, cakvaşlu meykvanet avati gahta (Bilmece: Eve getirdik hasta oldu.).

6- Takaş tukaş makara çemma şişa dakara.

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 20

İbrya ÖZKAN

08 ARTVİN (Geçen sayıdan devam)

Artvin, Yusufeli'de Köy ve Yer Adları

VANISHEV (KÜPLÜCE) KÖYÜ

Eski ve yeni adı:	*Bağlı olduğu köy:*
Vank mh. *(Damlacık)*	Yüncüler
Varmet mz. *(Çağlar)*	Dereiçi
Vasilet mh. *(Çamyeli)*	Demirdöven
Vasiat mh. *(Çatalelma)*	Öğdem

VAŞKAN (DAĞETEĞİ) KÖYÜ

Köye yerleşimin 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı öncesi Oltu ve Narman'dan gelen 7 hane ile başlandığı belirtilir. Bugün 50 hanesi olan köyde Atmik, Hizasor, Yanık ve Eskiköy adlarıyla 4 mezrası vardır.

Eski ve yeni adı:	*Bağlı olduğu köy:*
Vecanget mh. *(Hasanağa)*	Yusufeli Merkez
Vecangil mh.	Sebzeciler
Vehlan mh. *(Yerköprü)*	D.döven
Vehlan mz.	Dokumacılar
Velgil mh.	Sebzeciler
Velthev mz.	Bıçakçılar
Vernep mh.	Esendal
Veyselgil mz.*(Üzümcü)*	Yüncüler
Viks mh. *(Karagöz)*	Esendal
Vilizoya.	Yaylalar
Vink mh. *(Kabayonca)*	Morkaya
Vurvanet mz.	Esenyaka
Yac mz. *(Beleucik)*	Demirkent
Yagunget mh. *(Kayabaşı)*	Yaylalar

(Devam edecek)

Gürcü İnternet Siteleri – 4

Derleyen: Erdal ALTIN

(Geçen sayıdan devam)

Artvin sayfaları

Artvin http://alf.zfn.uni-bremen.de/ ~ interart/index.html
Arhavi http://www.arhavi.org
Şavşat http://www.savsat.com/
Livaneliler http://www.livaneliler.com/
Hopalılar derneği
http://clubs.yahoo.com/clubs/hopalilardernegi?s
İmerhevi Artvin Gürcü kültürü
http://www.imerhev.cjb.net
Ekolojik örnek Arhavi http://arhavi.homepage.com
Artvin http://artvin.4mg.com
Hopa www.hopam.com

Karadeniz kültürü, kişisel

Colchis
http://www.geocities.com/Tokyo/Fuji/8160/Pontos
http://members.nbci.com/_XMCM/pontians/index.html
Hamsi http://www.hamsi.org/
Ender Bekar http://www.enderbekar.cjb.net
Pontos org http://www.pontos.org/
Leigh Cleine Pontian
music pageshttp://www.pan.com/scimitar/pontos
Batı Karadeniz yeşeyne http://www.batikaradeniz.geu.tr/
Müzik dostları http://muzikdostlari.virtualave.net/
fındık sitesi http://www.findik.com/kapak.htm
Karadeniz toplist
http://newtopsitelists.com/start/karadeniz/topsites.html
Pontlaka
http://www.gre.ac.uk/ ~ L.Filippidis/Pontlaka/Pontlakahtml
Fındık kokarası (fındığa dadanan zararlı böcek)
http://www.findikkokarasi.4t.com
Kişisel 1 http://www.ozgurOrhan.cjb.net/
Kişisel http://armelit.virtualave.net
Lazca müzik http://www.lazcamuzik.com
YaşarBabalık Karikatür
http://www.geocities.com/eybabalik/
Çaykara http://agaoglualptekin.sitemynet.com/
Sümela http://www.sumela.org
Kaçkar bal www.kackarbal.com
Kolchis.de http://www.kolchis.de/
Karadeniz foto http://www.karadenizfoto.8m.com
Espiyeli mübadil Salasidis ailesihttp://www.salasidis.gr

Laz sayfaları
Lazebura http://www.lazebura.com/

Rize sayfaları

Hemşin http://www.ibrahimmurat.8m.com
Fındıklı ilçesi Beydere köyü
http://www.geocities.com/beyderekoyu
Rize Pazar ilçesi http://www.rizepazar.com/
Ardeşen http://www.ardesen.8m.com
Rize Fındıklı http://www.geocities.com/findikli_2000.com
Ancalılar http://ancalilar.homepage.cpm/
İkizdere http://ikizdere.8k.com/
Fındıklı
http://www.geocities.com/seyfettingundogan/index.html
Cennet Rize http://cennetrize.8m.com/
Yeşil Rize http://geocities.com/rizeden/
Fındıklı İlçesi
http://members.nbci.com/_XMCM/findikliksd/untitled-2.htm
Ardeşen http://www.geocities.com/cbernu/index.html
Rize Pazar haberkanalı
http://www.pazar53.com/index_frame.htm
Rize sayfası http://www.rizesayfasi.com
Kaçkar Dağcılık Rafting Klubü
http://www.kdrk.8m.com
Sincap http://sincap.domainvalet.com/
Çayeli Raşot köyü http://www.rasot.8m.com
Ardeşen Öce köyü http://www.oceliler.tr.cx/
Dutxe http://www.dutxe.com

Trabzon Sayfaları

Sürmene http://www.surmene.net
Sürmenem http://www.surmenem.com
Dernekpazarı ilçesi http://www.dernekpazari.com/
Sümela http://www.sumela.net
Trabzon rehberi http://www.trabzonrehberi.com/
Trabzon Maçka ilçesi http://www.mackaonline.cjb.net/
Dernek pazarı Vişir köyü
http://www.gulenkoyu.iwarp.com
Sürmene http://www.geocities.com/surmene2001
Sürmene http://www.surmene.cjb.net
Trabzon Çamburnu beldesi http://www.camburnu.com/
Trabzon kısa tarih , fotoğraflar
http://www.karadeniz.itgo.com/
Trabzonspor amatörsite 1
http://www.utfp.com/frame/trabzonspor/main.htm
Trabzonspor amatör site 2 trabzonspor.8k.com
Trabzonspor amatör site 2 http://www.members.tripod.com/bordomavi
Trabzon Şalpazarı Geyikli köyü
http://www.geyikli.org/
Trapezounta(Trabzonlu Rumlar)
http://www.trapezounta.com/
Trabzon http://www.trabzon.tc
Trabzonlular http://www.trabzonlular.8k.com/
Trabzonspor1967 http://www.trabzonspor1967.com
Hasan Turan http://www.hasanturan.8k.com
Sürmene http://www.gim.com.tr/surmene/surmenewlev.html
Trabzon yerel http://www.trabzonyerel.com
Sürmene Aksu köyü http://www.aksukoyu.4t.com/
Sürmene Aso köyü http://carabula.kolayweb.com

Bir Gezi – İki Yorum

120 Yıl sonra.....
Gürcüstan'da İzmit Folkloru

Mevlüt ARTVİNLİ

Türkiye ile Gürcüstan arasındaki ilişkiler, gün geçtikçe büyümekte. İki ülkenin dostluğu, kardeş şehirler ve kardeş okullar arasında geliştl. Buna benzer dostluklardan biri de Ünye ve Mtskheta kardeş şehirleri arasında mevcuttur. Ünye'deki okullar ve resmi kuruluşlar, Gürcüstan'daki okullara birçok yardımlarda bulunmuştur ve bu yardımlar halen devam etmektedir. Böylesi ilişkiler iki ülke yöneticilerine iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için zemin hazırlamaktadır.

İzmit Gürcü Derneği'nin Folklor Ekibi Gürcüstan Gezisinde

10 yıldır faaliyet gösteren İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği, Gürcü ve Kafkasyalı diğer halkları kültür çatısı altında toplamakta, çalışmaları sonucunda geliştirdikleri güzellikleri tüm İzmit halkı ile paylaşmaktadır. Derneğin bu dönem başkanlığını yürüten Sn. Ertuğrul Kazancı'ya böyle bir organizasyon için teşekkür ederiz.

Ayrıca derneğe her zaman sonsuz yardımlarını esirgemeyen, İzmit Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Sefa Sirmen'e, Gürcistan halkı teşükkürlerini sunar.

Grubun Batumi Gezisinden Bir Anı (Prof. Şuşana Putkaradze'nin Konuşmasını M. Artvinli Sunarken)

Başkan Yardımcısı; Kerim Vardoğan

Yönetim Kurulu Üyeleri; Metin Demirer, Aydın Sarıoğlu, Kerimen Yayman, Nesrin Karabulut, Mehmet Mut

Halk Dansları Grubu: Sibel Şentürk, Seyhan Zorlu, Mihrimah Yıldırım, Asiye Vardoğan, Sevinç Osman, Çiğdem Yetişiroğulları, Aslı Sevinç, Advİye Hüşan, Tamar Zorlu, Abdullah Zorlu (Grubun çalıştırıcısı ve koreoğrafi), Kerim Vardoğan, Ferit Baskın, Gökhan Sevinç, Serdar Dizdar, Serkan Doğan

Müzisyenler: Eşref Şentürk, Zafer Demirer (Dernek HalkDansları Komisyon Başkanı) ve Mustafa Uzun'dan oluşan İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği Halk Dansları Grubu, 01 Kasım 2001'de ilk gösterisini Batum Konservatuarı'nda, 02 Kasım 2001'de Kutaisi Tiyatro Sahnesi'nde, 03 Kasım 2001'de Gori Şehir Tiyatrosu sahnesinde tamamladıktan sonra, Stalin müzesini gezerek hayatı hakkında detaylı bilgi aldı. Daha sonra Tbilisi Rustaveli Tiyatro sahnesi'nde 04 Kasım 2001'de mükemmel bir gösteri sunarak, üst düzey katılımcılara duygulu anlar yaşattı. Bu gösteriyi Gürcüstan Devlet Bakanı ve Türkiye Tbilisi Büyükelçisi Sn. Burak Gürsel'de izledi. Büyükelçi Burak Gürsel gösteri sonrası sahneye çıkıp Halk Dansları Grubunu yürekten kutlayarak "Bizi gururlandıran gösteriniz nedeniyle hepinizi yürekten kutluyorum. Belki farkında olmadan iki ülkenin dostluğunu bir kez daha sağlamlaştırdınız. İki ülke bunu hiçbir zaman unutmayacaktır" dedi ve grupla birlikte unutulmaz fotoğraflar çektirdi.

Gürcü halkı, beklemediği bu güzel gösteri karşısında grubu bağrına basıp, gözyaşları içinde alkışladı. Gösteri sonrası grup Tbilisi şehrini gezdi. Daha sonra Gürcüstan Devlet Bakan Yardımcısı Sn. Tedo İsakadze gruba akşam yemeği vererek, yemeğe katılan Gürcistan Milli Eğitim Bakanı Sn. Aleko Kartozia ile birlikte iki ülke dostluğunu kutsayarak misafirlere teşekkür etti ve grubu yolcu etti.

Misafir grup dönüş yolculuğuna tarihi başkentimiz Mtskheta'yı ve Svetishoveli'yi ziyaret ederek başladı.

Başarıyla tamamlanan bu organizasyonu gerçekleştiren T.C. Başbakanlığı, T.C. Kültür Bakanlığı, Gürcüstan Devlet Bakanlığı, İzmit Büyük Şehir Belediye Başkanlığı, Ankara Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı ve İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği'ne her iki ülke halkları adına sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

125 Yıldır Gürcüstan'dan Ayrı Uzakta

Mihell GELAŞVİLİ

Türkiye Kültür Bakanlığının ve Gürcistan Ankara Büyükelçiliğinin destekleri ve TÜGÜDAV'ın organizatörlüğünde 31 Ekim 7 Kasım 2001 tarihleri arasında İznik Batumlular Kafkas Derneği Halk Oyunları topluluğunun gösterileri ile ses sanatçısı Bayar Şahin'in konserlerinden oluşan bir faaliyet Gürcüstan'ın dörtşehrinde icra edildi.

Grubun Tbilisi Gezisi

Konser ve folklor gösterileri Batumi, Kutaisi, Gori ve Tbilisi şehirlerinde yapıldı ve çok büyük ilgi ile karşılandı. Tbilisi'deki gösteri Rustaveli tiyatrosunda yapıldı. Gösteriye katılan Türkiye Büyükelçisi Burak Gürsel, Gürcüstan Kültür Bakan Yardımcısı, Başbakan Yardımcısı, Eğitim Bakanı ve Yardımcısı, Prof. Marika Cikia ve diğer üst düzey misafirlerle birlikte Tbilisliler salonu doldurdular. Konserden sonra Büyükelçimiz grubumuzu tebrik ederek bu gösteri ileTürkiye'nin tanıtımına ve iki ülke arasındaki dostluk ve dayanışmaya çok büyük katkı yaratıldığını ifade ettiler. Akşamleyin Cumhurbaşkanı E. Şevardnadze'nin talimatı ile yukarıda belirtilen üst düzey kişiler de tamadalı Gürcü masasının doyumsuz keyfini yaşadı.

Dönüşte Batumluların ve Batum Başkonsolosumuz Hüseyin Avni Karslıoğlu'nun istekleri üzerine gösterinin tekrarı yapıldı. Büyük bir coşku içinde tekrar edilen konsere başta Prof. Şuşana Putkaradze olmak üzere Acara Bakanları dahil Batumlular çok büyük ilgili gösterdiler. Bu gösteriler 125 yıldır Gürcüstan'dan ayrı uzakta yaşayan Türkiye'deki Gürcülerin bu zaman içinde müziklerini, folklorunu ve dillerini kaybetmediklerini göstermesi açısından çok anlamlı ve ilgi çekici bulunmuştur.

Türkçe - Gürcüce Sözlük Tanıtımı Yapıldı.

Lela DADİANİ

21 Aralık 2001 yılında G. Tzereteli Doğu Bilimleri Enstitüs'ünde; Enstitü çalışanları, Gürcüstan-Türkiye Bilimsel-Kültürel İlişkiler Derneği üyeleri ve davetli misafirlerin bulunduğu bir toplantı gerçekleşti. Davetlilerin arasında; Türkiye Cumhuriyeti Gürcüstan büyük elçisi Sayın Burak Gürsel, Türk elçiliği askeri ataşesi, Türk elçiliğinin diğer çalışanları, "TIKA"nın Gürcüstan temsilcisi sayın Cengiz Orun, Gürcüstan Cumhurbaşkanı'nın kültür ve bilim dalı danışmanı sayın Koba İmedaşvili ve Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı Türkiye departmanı çalışanları yerlerini aldılar.

Toplantıyı akademisyen Tamaz Gamkrelidze açtı. Konukları selamladı, toplantının amaçlarını kısaca anlattı ve sözü Türkçe-Gürcüce sözlüğün baş redaktörü sayın Lia Çiaidze'ye bıraktı. Lia Hanım, sözlüğün önemi ile oluşturulmasındaki prensiplerle ilgili konuştu ve, sözlüğün finansörleri olan; sayın Ergün Atabay, Ali İhsan Abiskalıoğlu ve Anzor Abesadze'ye ayrıca sözlüğün İstanbul'dan Tbilisi'ye götürülmesini sağlayan Sayın Şemsettin İyem'e ve beş yıl süren bu büyük ve ağır çalışmaya katkıda bulunan herkese teşekkürlerini sundu.

Daha sonra konuklar söz aldılar. Türkiye Büyükelçisi sayın Burak Gürsel sözlüğü son derece değerli buldu. Sözlüğü Türkiye Gürcüstan arasındaki

bir köprü olarak değerlendirdi ve bu köprünün kurulmasını sağlayan herkese teşekkür etti.

Profesörler; Grigol Baradze, Tsisana Abuladze ve İnga Kaladze, sözlüğün büyük önemini, bilimsel değerini belirttiler ve sözlüğü oluşturanların çalışmalarını çok değerli buldular.

Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı Türkiye departmanı çalışanı sayın Zaur Mçedlişvili "Bu sözlük hazırlanırken malesef Tbilisi'de değildim ve çalışmalara katılamadım. Böylesine güzel bir sözlük için sayın Lia Çiaidze'yi kutluyorum" dedi.

Son olarak sayın Koba İmedaşvili söz istedi ve sayın Lia Hanıma böylesine güzel bir sözlük oluşturdukları için Cumhurbaşkanı'nın tebriklerini iletti.

SÖZLÜK ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი *(Geçen sayıdan devam)*

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზური	მეგრული	ქართული	თურქული
მსქვა	სქვამი	ლამაზი	güzel
მსქვერი	ირემი	ირემი	geyik
მსქიბუ,ქარძატე	წისქვილი	წისქვილი	değirmen
მტერი	ტერი	მტერი	düşman
მტვერი	ტვერი	მტვერი	toz
მტინერი	რტებული, ყაჩაღი	ყაჩაღი	firar

(Devam edecek)

Bulbulis Yubile - 5

(Geçen sayıdan devam)

ბულბული მიუგებს ვასუხად: ,,დიდებულო მეფევ! მე არ გახლავარ მეომარი და სისხლის მღვრელი. რაში გამოიმადგება, ეგ რომ შევიძინო? მაშინ, რაც ღირსება მაქვს, დავკარგავ და აღარც ვიქნები ბულბული. მოსისხლე სული და გული ველარ გამოსცემს იმ ხმებს, რისთვისაც მემადლიერებიან ეველანი. თუნდაც ესეც არ იყოს, ჩემი გალობა ვისთვის რა საშიში უნდა იყოს?! თქვენი დიდებულების ჭკუა-გონება ამას ძალიან კარგად მიჰხვდება. თქვენ რაც ისურვეთ ჩემთვის, დიაღაც კარგია, მაგრამ...“

ბულბული გაჩუმდა და თავი დაბლა დაჰკიდა... ფრინველთ, რასაკვირველია, „ვაშას“ მახილით დაადასტურეს ბულბულის სიტყვა. ხოლო არწივმა ბღვერით გადაუნათა თვალები; ამავე თვალებით თითქო ისიც ეთანხმებოდა ბულბულს, თუმც მისდამი სიბრალული კი გამოხატა. არწივი გაბრუნდა გვერდზე. ამით გზა გაუხსნა ფრინველებს, რათა ბულბულს რიგრიგობით წარსდგომოდნენ და გამოეცხადებინათ მისთვის თანაგრძნობა.

(Devam edecek)

HABERLER

Hopa'dan Batumi'ye Anlamlı Yardım

Hopa Kaymakamlığı ve Ticaret Odası Batumi'deki 200 Yoksul Aileye Yardım Etti.

Hopa Kaymakamlığı ve Ticaret ve Sanayi Odasından Batumi'li 200 yoksul aileye anlamlı yardım yapıldı. T.C. Batumi Başkonsolosluğu tarafından organizeedilen yardım kampanyasına destek veren Hopa Kaymakamı Mustafa Çiçek ve TSO Başkanı Sinan Altunsoy, Acaristan Özerk Bölgesin Yüksek Şura başkanı Aslan Abaşidze'nin eşi Makuli Ladina Abaşidze'nin başkanlık yaptığı Gürcüstan Kadınları Barış ve Dostluk Derneği'nin tesbit ettiği ailelere dağıtılmak üzere 200 koli gönderdi.

(Hayati AKBAŞ)

Batumi Başkonsolosluğu'na Atanan Karslıoğlu Göreve Başladı

T.C. Batumi Başkonsolosu Hasan Aygün'ün Cidde'ye atanması ardından bu göreve atanan Oslo Büyükelçiliği Müsteşarı Hüseyin Avni Karslıoğlu Batumi'yea gelerek görevine başladı. Hüseyin Avni Karslıoğlu T.C. Oslo Büyükelçiliği müsteşarı olarak görev yaptıktan sonra Ekim ayında T.C. Batumi Başkonosolosluğu'na Başkonsolos olarak atandı. Hüseyin Avni Karslıoğlu İngilizce ve Almanca biliyor, evli ve iki çocuk babası olan Karslıoğlu Batumi'de görevine başladı.

(Hayati AKBAŞ)

Mihail Çumburidze Piyano Resitali Aksanat'ta

Sanat hayatına beş yaşında annesiyle birlikte piyano çalarak başlayan ünlü Gürcü piyanist Almanya, Rusya, Çin, Azerbaycan ve Macaristan dahil birçok ülkede resitaller vermiştir. 16 Ekim 2001 tarihinde İstanbul-Beyoğlu Aksanat'ta resital veren sanatçı Beethoven, Liszt, Chopin ve Rahmanlof'tan eserler icra etmiştir.

Hayri Hayrioğlu'na Şeref Madalyası

Dergimiz yazarlarından ve çevirmenlerinden Hayri Hayrioğlu (Vahtang Malakmadze) Gürcüstan Cumhurbaşkanı Eduvard Şevardnadze tarafından şeref madalyası ile ödüllendirilmiştir. Gürcüstan Cumhurbaşkanının 12 Ekim 2001 tarih ve 1057 sayılı talimatnameleri ile verilen bu ödül, Hayri Hayrioğlu'nun hastalığı nedeniyle kendisine henüz teslim edilmemiştir.

Gürcüstan tarihi ve kültürünü Türk okuyucularına tanıtmak, Türkiye ile Gürcüstan arasında dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin kurulmasında olumlu katkılarda bulunmak, Türkiye'de yaşayan Gürcü toplumunu aydınlatıcı, yüksek edebi eserlerin profesyonel baskı tekniğiyle yayınlanmasını sağlamak, İstanbul'da yayınlanan "ÇVENEBURİ" kültürel dergisini kurarak yayın hayatına sokmak gibi başarılı hizmetlerinden dolayı Sosyolog Hayri Hayrioğlu (Vahtang Malakmadze) şeref madalyası ve belgesi ile ödüllendirilmesi uygun görülmüştür.

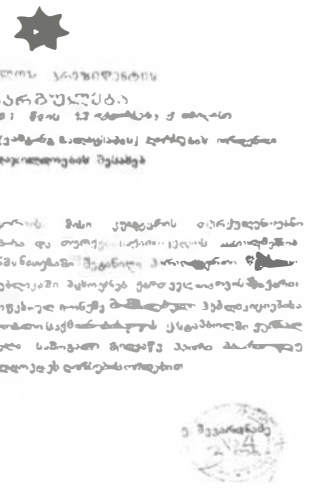

Kablo Yayınında Gürcü Kanalı İsteği

Eduvard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı tarafından başlatılan kampanya ile ilgili bir duyuru yazı yayınlandı. Aşağıda örneği verilen yazı ile Kablo yayınlarına herhangi bir Gürcü TV kanalının da dahil edilmesi istenmektedir.

Örnek Yazı

Sayı: 032-2201 20.12.01

Konu: Kablo Yayınında Gürcü kanalı isteği

Türk Telekom Genel Müdürlüğüne

Aydınlıkevler ANKARA

İzleyicilerde çok olumlu izlenim bırakan Azerbaycan kanalının kablo yayınına alınmasından sonra Gürcüstan kanallarından birinin de kablo yayınına alınması hakkında Vakfımıza müracaatlar gittikçe çoğalmaktadır.

Türkiye'de önemli sayıda yaşayan Gürcüce bilen Türk vatandaşları böyle bir yayının başlatılmasını büyük bir istekle kurumunuzdan beklemektedirler.

Bu isteğin gerçekleşmesi için Vakfımızın, Gürcüstan Ankara Büyükelçiliği ve Gürcüstan Devleti

ile koordinasyona hazır olduğunu ifade eder, gereğini tensiplerinize arz ederim.

Saygılarımla

Refaiddin ŞAHİN

Vakıf Başkanı

"Abhazya'da Savaşa Hayır!" İlanı

Türkiye'deki çeşitli Kafkas dernekleri ve vakıfları ile bunlara üye bazı kişiler tarafından hazırlanan ve finanse edilerek Radikal Gazetesi'nin 11 Kasım 2001 tarihli sayısında tam sayfa yayınlanan ilan dikkatleri çekti.

Gerek Türk hükümetini ve gerekse Gürcü hükümetini eleştiren bu ilân ile Abhazya'da Ekim 2001 ayında yaşanan olaylar tek taraflı olarak değerlendirilip Türkiye-Gürcüstan yakınlaşması kınanmaktadır

"Gürcü Köyleri" Kitabı Çıktı

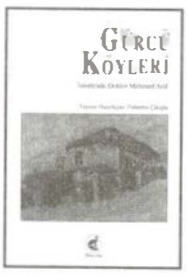

Mehmet Arif günümüzden yaklaşık yüz on yıl önce İstanbul'dan Samsun'un Çarşamba ilçesine giderek oradaki Gürcü köylerini görmüş, yöredeki Gürcüler'in yaşantıları ve gelenekleri üzerine gözlemlerde bulunmuş, izlenimlerini kaleme alarak önce Tarik gazitesinde tefrika etmiş, 1893'te de Maarif Nezareti'nin "ruhsatnamesiyle" kitap olarak yayınlamıştır. Kitabın önemi, göçlerden hemen sonra yöredeki Gürcüler üzerine bilgi vermesinden gelir. Gürcüler 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında göç etmişlerdir ve bu göç uzun bir zaman dilimine yayılmıştır. Mehmet Arif bu kitabı, göçten en çok on beş yıl sonra, belki de daha bir kısa zaman dilimi sayılabilecek bir süre içinde Müslüman Gürcülerin önemli bir değişim geçirmemiş olduklarını varsayarsak, yazarın izlenimleriyle Müslüman Gürcüler'in göç öncesi yaşamı üzerine de bilgi edinmiş oluruz

Eşref Yılmaz'ın "Yürek Rengi" Çıktı

Dergimiz yazarlarından Eşref YILMAZ Maharaşvili'nin 2. kitabı "YÜREK RENGİ" yayınlandı.

İlk kitabı "ÇOCUKLAR DA YAZAR" derleme çahşmasıydı. İkinci kitabı "YÜREK RENGİ" şiir kitabıdır.

Bu kitaptaki şiirlerden birini aşağıda yayınlıyoruz.

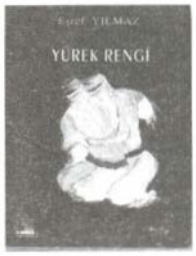

YAĞMUR

Yağmur temizler mi
İstanbul gecelerini?
Ya Ankara'yı?.
Ne olur
Bir kez
Övünebileyim
Güzel yurdumla!..

Kasım 1999, İstanbul

GÜNİZİ Yayıncılık tarafından yayınlanan yazarımızın kitaplarından edinmek isteyen okurlarımız şu telefonlardan yararlanabilir:

Cep: (0536) 319 19 38, Ev: (0212) 254 62 88

GÜNİZİ Yay.: (0212) 512 42 19

"Yusufelili Aşık Pervani" Adlı Kitap Yayınlandı

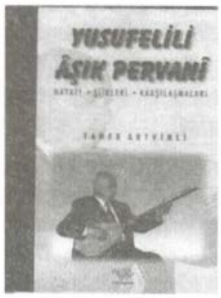

Dergimiz yazarlarımızdan ve kendisi de Artvin-Yusufelili olan Taner Artvinli'nin hazırladığı "Yusufelili Aşık Pervani" adlı şiir kitabı yayınlandı.

Daha önce hazırladığı ve yayanladığı "Yusufeli" adlı çalışmasıyla Yusufeli ve köyleri hakkında çok geniş yazı ve fotograf derleyen Taner Artvinli bu kezde hemşehrilisi Aşık Pervani'nin şiirlerini yayınlayarak alanında ikinci kez bir ilki gerçekleştirdi.

Şiir kitabında ilginizi çeken bir şiiri aşağıda yayınlıyoruz.

Gürcü Kızı

Biz hayran olmuşuz Gürcü kızına
Bu güzelden başka yârî neylersin?
Doyamadım sohbetine, sözüne
Dünyada devleti varı neylersin?

Sevdiğimin şöhreti var şanı var
Sağ yanakta bir sıralı beni var
Tarif edilmeyen beyaz teni var
Şu dağlarda beyaz karı neylersin?

Pervani der benim yârim kıymetli
Gülüşü cilveli, gayet şefkatli
Bir ceylan bakışlı tatlı sohbetli
Bağdaki ayvayı, narı neylersin?

İlgilenenler gerek "Yusufeli" ve gerekse "Yusufelili Aşık Pervani" kitaplarını aşağıdaki telefonlardan temin edebilirler.

Taner Artvinli: 0542 – 346 26 62 Cep

0432 – 612 35 31 Ev

0432 – 612 20 22 / 612 20 19 İş

ŞAMİL "Elveda Kafkas Dağları" Kitabı Yayınlandı

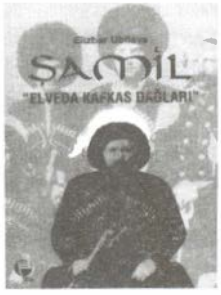

Gürcü yazarı Elizbar Ubilava tarafından yazılan ve Hacer İyem tarafından türkçeleştirilen Şamil romanı Belge Yayınları'nca yayınlandı.

Gürcü yazarı Elizbar Ubilava, yeni romanı Şamil'de Kafkasya'nın efsanevi direniş lideri Şeyh Şamil'in dramatik yaşamını ele alıyor. Şeyh Şamil klasik Rus edebiyatının sık sık konu aldığı bir kişilliktir. Ubilava, romanında Şamil'in özgürlükçü yanı yanında, yenilgisine yol açan tutucu yanlarını da işliyor. Bu yaklaşımıyla günümüz Kafkasya'sında varolan tıkanmalara da bir yerde işaret etmiş oluyor.

Şamil'in Yazım Öyküsü:

Şamil'in savaşla ilgili yaşamını anlatan geniş düzyazı yapıtları oluşturmak için uzun süredir hazırlanıyordum. Şamil ve genelde Kafkasya savaşlarıyla ilgili önemli yapıtları incelemeyi ve Dağıstan'ın tarihi yerlerini görmeyi romanı yazmaya başlamak için yeterli görmedim. Dağlıların yaşam gerçeklerini, müritlerin savaş arzularını henüz tam olarak anlayamadığımı hissediyorumdum.

Kimden yardım isteyecektim? Sonunda Lev Tolstoy'u seçtim. Seçkin bir yazar olan Tolstoy, Kafkasya âşığı ve Kafkasya savaşlarında bulunmuş biriydi. Rus ve diğer Hıristiyan uluslara karşı başkaldıran Müslüman dağlıların baskınlarının her ayrıntısını büyük bir sanatsal ustalıkla anlatmıştır. Tarihi gerçekleri, sanatsal doğrulukla anlatmanın eşsiz bir örneği olan Lev Tolstoy'un Hacı Murat'ı bugün de bizi hayretler içinde bırakmaktadır.

Böylece, Hacı Murat'ı ve Lev Tolstoy'un diğer öykülerini Gürcüce'ye çevirmek düşüncesi oluştu bende. Bu düşünce, bu büyük yazarın öğrencisi ve onun harika dünyasının kiracısı olmamı sağladı.

Bu tarihi roman Şamil'in dünyaca bilinen savaşlarının son beş yılını kapsamaktadır. Olay, Kırım kampanyası zamanında 1854 yılının yaz aylarında Şamil'in on bin müritten oluşan ordusunun Kaheti'ye saldırması, Tzinandali'yi talan etmesi ve kalabalık esir grubu ve büyük ganimetlerle Dağıstan'a dönmesiyle başlıyor; eserin son sahneleri 1859 yılında General Bariatinski başkanlığında, Şamil'in Gunibi köyündeesir alınarak uzaklara, Kaluga'ya götürülmesidir

Ertesi gün, esir Şamil'in bulunduğu dağ köyü, Keherdağ'da askeri resmi geçit töreni düzenlendi. Biraltanski, Kafkas savaşlarını zaferle sonuçlanması nedeniyle onları kutladı ve Şamil'in esir alınmasında aktif görev aldıkları için onlara, başyöneticiliğin belirlediği on bin manatlık ödülü dağıttı.

Şamil T'lemirhanşura'ya, Grigol Orbeliani'nin eski konağına götürdüler. Şamil burada hastalandı ve onu on gün yattığı hastaneye götürdüler.

Hasta olduğu sırada beyaz formalı Rus bir hemşire Şamil'in başından ayrılmıyordu. Hastaneden çıkacağı sırada Şamil'e bu hemşirenin, bir süre önce ölen oğlu Cemaleddin'in nişanlısı Ala Korşunova olduğunu söylediler!

Şamil, tahlilsiz oğlunu hatırlayınca gözleri doldu. Korşunova'ya acıyarak baktı ama hiç bir şey söylemedi. Sessiz ve başı eğik bir halde, Korşunova'nın önünde uzunsüredurdu.

Kısa süre sonra Şamil, Korşunova'ya da, oğlunun hayaline de, anavatanına da veda etti.

Hoşçakalın Kafkas dağları!

Bu Rusya'ya giden Şamil'in son haykırışıydı.

Gürcüce yayınlanan roman, iki kez büyük tirajlarla basıldı ve her iki kez de çıkar çıkmaz tükendi. Yakın zamanda Rusça olarak da yayımlanacaktır. Roman bazı okulların 8. sınıf Gürcü dili ve edebiyatı ders programına da girmiştir (Tbilisi 1992)*.

Kitap 0212 – 517 44 53 – 638 34 58 tel/faks'tan istenebilir.

Pridon Halvaşi'nin Şiirleri "Cumhuriyet Kitap"ta

Ünlü Gürcü ozanı ve devlet adamı Pridon Halvaşi'nin altı şiiri Hüseyin Uygun tarafından Türkçeye çevrilerek 06.12.2001 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin "Kitap" ekinde yayınlandı. Dergimiz bu sayısında da şiirleri çevrilen ozan hakkında ayrıntılı bilgi verilen bu çalışmada yayınlanan "Abhazya Savaşı" şiirini aşağıda yayınlıyoruz.

ABHAZYA SAVAŞI

Sorsalar:
Neden savaştılar diye,
Nedeni bilmiyor kimse.
Kimler üzülmedi, kimler yanmadı!
Neye yaradı
geride kalan bu yıkıntılar
ve nefretin durulmayan hırçın dalgaları.
Yenen yok bu savaşta!
Yenilen? – Evey.
– Var.
Hepimiz.

ა შ ხ ა ზ ე თ ი ს ო ვ ი

ითქვიან:
რად ჰქნის ომი ისეთი,
არავინ იცის ამის მიზეზი,
ვინ არ იჯაბრა, ვინ არ ინანა,
რაც რამედ ღირდა,
დარჩა იავარ
და სიძულვილის ულევი ღელვა.
გამარჯვებული არავინაა!
დამარცხებული? – კი,
არის, -
ყველა.

SİMA Dergisi 3. Sayısı Yayınlandı.

Merkezi İzmit'te bulunan Sima-Doğu Karadenizliler Hizmet Vakfı yayın organı olan Sima Dergisi'nin 3 sayısı yayınlandı.

Dergide ilgi çeken yazılar arasında aşağıdaki yazılar özellikle değerlendirilmelidir:

– Lazlar Belgesell Çalışmaları Başladı,

– İki Dünyalı Köy: Sarp ve Sarpi

– Laz Halkı İnançları Üzerine Araştırma

– Lazca'da Ön Ekler ve Son Ekler

İlgilenenler Sima Dergisi'ni 0262 – 332 29 53 nolu tel ve 0262 – 321 76 64 nolu fakstan temin edebilirler.

Yeni Kafkasya Gazetesi Yayın Hayatına Yeniden Başladı.

Dokuz yıldan beri aralıklarla yayınlanmakta olan Yeni Kafkasya Gazetesi yeniden yayın hayatına adımını attı. Genel yayın yönetmenliğine Ali İhsan Aksamaz'ın getirilmesinden sonra çıkan 36. ve 37. sayılar içerik olarak daha zengin şekilde okurlara sunulmaktadır.

Gazeteye abone olmak istiyenler

0212 – 551 23 90 / 551 23 44 nolu telefonlardan bilgi alabilirler.

Sarp Kafkas Haber Gazetesi 158. ve 159. Sayıları Yayınlandı.

Genelde Doğu Karadeniz, özelde ise Artvin ile ilgili güncel haberler veren ve iki haftada bir yayınlanan Sarp Kafkas Haber Gazetesi'nin son iki sayısında ilgi çeken bazı yazılar şöyle:

– Artvin ve Meydancık Belediyelerine Yardım Geldi

– Tema'dan Maçahiell'ye Destek

– Doğu Karadeniz Bölgesinde Kivi Üretimi Önemli Boyutlara Ulaştı

– Hopa Köprüler Kenti Oldu

– Ankara'da Yaşayan Artvin Güzelliği

– Artvin Yatırımlarına Sahip Çıkıyor

– Artvinli İşadamları: "Biz Üvey Evlatmıyız"

Gazete ile ilgilenenlerin 0466 – 351 20 21 / 351 38 38 nolu telefonlara müracaatları gerekmektedir.

Hopa Dergisi Yayınlandı

Hopa Ticaret ve Sanayi Odası Yayın Organı olan Hopa Dergisinin 16. sayısı (Kasım – Aralık 2001) yayınlandı.

Dergide yer alan yazılar arasında özellikle aşağıdakiler ilgi çekmektedir:

– HTSO Gürcüsıan Raporu
– Batumi'ye Anlamlı Yardım
– Borçka Belediye Başkanı ile Söyleşi
– Arıcılara Tema'dan Panel
– Hopa'da Kültür-Sanat
– Artvin'in Tarihi, Coğrafyası, Ekonomisi

Dergiyi 0466 – 351 42 17 – 351 64 17 nolu telefonlardan edinebilirsiniz.

BASINDAN

Gürcüstan'ın Stratejik Önemi

Emin GÜRSES

Avrasya hattının Karadeniz'e açılan önemli bir kapısı özelliğini koruyan Gürcüstan coğrafyasında Tbilisi'nin etki alanından çıkmak isteyen ayrılıkçı çabalar sürmektedir. 1992-1993 yıllarında meydana gelen Abhaz-Gürcü çatışmasından sonra Moskova'nın araya girmesiyle 1994'te bir ateşkese varılmıştı. Moskova o dönem Abhazya'nın Doğu Karadeniz'deki konumu nedeniyle Abhaz ayrılıkçılarına destek vererek Tbilisi'nin kendisinden uzaklaşmasını engellemeyi hesaplamıştı. Bölgede küçük çapta da olsa çatışmaların yeniden yaşanmış olması, ertelenmiş sorunların kışkırtmaya açık olduğunu göstermektedir.

Moskova bir süredir Tbilisi'tyl, Çeçenistan'da çatışmalara katıldıktan sonra Gürcüstan topraklarına kaçan teröristleri teslim etmemekle suçlamaktaydı. Tbilisi yönetimi ise Moskova'nın Gürcüstan'da etkinliğini arttırarak gelişmeleri bir bahane olarak kullanabileceğin açıklamıştı. 12 Ekim'deki açıklamasında Gürcü-Abhaz anlaşmazlığına karışmayacaklarını belirten Putin, Gürcüstan'daki siyasi sorunların bir komşu ülke olması nedeniyle Moskova'yı ilgilendirdiğini ifade etmişti. 15 Ekim'de Putin'e görüşme çağrısı yapan Şevardnadze ise Abhazya konusunun ikili ilişkilerde ve işbirliğinde merkezi olduğunu vurgulamaktaydı.

Moskova'nın Sovyetler Birliği'nden kalma Gudauta'daki askeri üssü Abhazya topraklarında bulunmaktadır. Tbilis, buradaki Rus askerlerinin Abhaz ayrılıkçılarına destek verdiğini öne sürerek üssün kapatılmasını talep etmişti. Moskova Gudauta'dan 1 Temmuz 2001'de çekilecekti, fakat bu taahhüde uymadı. Moskova bu üssün Tbilisi'e devredilmesi durumunda Şevardnadze'nin 2005'e kadar NATO'ya girme çabasını göz önünde bulundurarak buranın, NATO'nun kullanımına geçebileceği kuşkusunu taşımaktadır.

Abhaz ayrılıkçılar Rus askeri birliğinin çekilmesi halinde Abhazya'da çatışmalar öncesi çoğunluğu oluşturan ve çatışmalarla bölgeden kovulan on binlerce Gürcünün bölgeye geri döneceği korkusunu taşıyor. Moskova, Karabağ sorununda olduğu gibi, Abhazya konusunda da benzer bir tutum takınmış bölgede etkinliğini sürdürebilmek için.Tbilisi'de Moskova yanlısı bir yönetimin bulunması ile Almanya-Rusya arasında kurulan hattın İran ile tamamlanması önündeki engel kaldırılmış olacak. Moskova ve Berlin bu bağlantıyla bölgedeki petrol ve doğalgaz kaynaklarının hem Avrupa'ya hem de İran üzerinden Körfez'e ve Hint Okyanusu'na uzatılabileceği hesaplarını yapıyor. Bu sağlanırsa Washington'ın bölgedeki enerji kaynakları üzerinde yaptığı hesapların bozulacağı açıktır.

Şevardnadze, Kafkasya'dan Rusya'yı dışlama çabasına taraf olmuştu. Moskova'yı bölgeden dışlama çabası 11 Eylül sonrası daha da zora girince Tbilisi eski anlaşmazlıklarla yeniden karşılaşmıştır. Bu anlaşmazlıklar Gürcüstan'ın Batıcı çizgiden uzaklaştırılması hesaplarıyla bağlantılıdır. Mayıs 2000'de Rus Savunma Bakanlığı'ndan General Leonid Ivaşov'un, NATO'nun Soçi'ye kadar gelmesine karşı duracaklarını açıklaması, G. E. Fuller'ın Rus yayılmasını engellemenin ABD'nin ulusal çıkarı olduğunu belirtmesi, Rusya Dışişleri Bakanı Ivanov'un ise Hazar-Karadeniz hattını Rusya'nın ekonomik çıkar alanı olarak tanımlanmış olması bölgede etkinlik sağlama çabalarının sona ermediğini, 11 Eylül sonrası ise yeniden biçimler alacağını göstermektedir.

Uluslararası ekonomik dinamiğin Batı'dan Doğu'ya doğru kaydığı bir süreçte Avrasya'nın merkezinde yer alan Kafkasya-Hazar hattının kesilmemesi için Ankara'nın temkinli davranması gerekir. Atatürk'ün "Biz Türkiyeliler Asyalı bir milletiz" sözünden yola çıkarak hazırlanan Teori dergisinin "Asyalıyız" başlıklı Eylül 2001 sayısı ve "Asya'nın Yeniden Yükselişi" başlıklı Ekim 2001 sayısı bu açıdan yararlı. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (ASAM) yayınlarından biri olan "Avrasya Dosyası"nın Azerbaycan özel sayısı da (İlkbahar 2001) önemli bir katkı. Almanya-Rusya-İran bağlantısının tamamlanması önündeki Tbilisi engelinin kaldırılması için gösterilen çabalara dikkat edilmelidir.

Ankara, bölgede izleyeceği politikasında geçmişteki tutumunun maliyetinin Azerbaycan'a ve dolayısıyla kendisine fatura edildiğini unutmamalıdır. Bölge ülkelerini de içeren bir politikaya öncelik vererek Gürcüstan'ın Avrasya hattında stratejik önemde olduğunu göz önünde bulundurması ve bu hattın güvenliği için Moskova ile işbirliğini göz ardı etmemesi Ankara'nın yararına olacaktır.

Cumhuriyet, 20/10/2001

Gürcüstan'ı Rahatlatan Gürültü

Feral TUNÇ

Dikkatlerin Afganistan'a odaklandığı sırada, Kafkasya kaynıyor.

Putin'in Washington ile terörizme karşı ittifakının ardından ABD ile Rusya arasında yaşanan bahar havası, Gürcüstan nedeniyle bulutlandı.

ABD, üç gün önce Rusya'yı, "Gürcüstan'ın toprak bütünlüğü konusunda hassasız" diye uyardı.

İttifak sonrası ilk pürüz.

Gürcüstan ile Abhazya arasındaki bölgede çıkan çatışmalar üzerinde Rusya'nın "güçlendirme" gerekçesiyle Gürcüstan sınırına asker göndermesi alarm zillerini çaldırdı.

Gürcü birliklerinin Abhazya'daki Gürcü köylerini korumak üzere harekete geçmeleriyle de gerilim tırmanışa geçti.

Türkiye, yine bir krizle karşı karşıya.

Ortam alevlenince Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Gürcüstan Dışişleri Bakanı İrakli Menagarişvili'yi cuma günü İstanbul'a davet etti. Türkiye Gürcüs-

tan'a askeri, ekonomik ve siyasi destek konusunda güvence verdi, ama bin Ladin ile ilişkileri olabilecek Çeçen savaşçıları da topraklarından temizlemesini istedi.

Görüşme fırsatı bulduğum Gürcü Bakan'a, bölgedeki olayları izleyenlerin aklından geçen soruyu yönelttim:

"Kafkasya'da gelişmeler, Afganistan operasyonu için gerekli ittifakı tehdit ediyor mu?"

Bakan, Türkiye'den aldığı mesajların ve Washington'un tutumunun bu tırmanışı engelleyebileceği umudunda "ABD ve Türkiye'den güvence aldık. Bu bizi rahatlattı. ABD ekonomik ve siyasi desteğin yanı sıra güvenlik desteğini de artıracak" diyen bakan, Türkiye, Gürcüstan ve ABD arasında anlaşmaya varılan güvenlik işbirliğinin hayata geçeceği garantisini aldığını ve bundan memnun kaldığını söyledi.

"Böylece, Gürcüstan'a güçlü bir mesaj ile dönüyorum" dedi.

İşbirliği çerçevesinde, Gürcüstan'a birkaç hafta önce Türkiye'nin verdiği iki helikoptere ilaveten önümüzdeki günlerde Türkiye'den altı, ABD'den sekiz helikopter Gürcüstan'a gönderilecek. Gürcü pilotlar, Amerikalı ve Türk pilotlar tarafından Türkiye'de eğitim görecekler.

Bakanın içi rahat etmiş. Gürcüstan'ın gözden çıkartılamayacağı mesajlarını inandırıcı bulmuş.

Menagarişvili'ye göre, gerginliğin Afganistan operasyonu başlar başlamaz tırmanması tesadüfi değil.

"7 Ekim'de, Abhazlar ile uzun zamandır sürdürülen barış görüşmelerimiz çerçevesinde bir toplantımız vardı. Anlden iptal ettiler. 8'inde bir BM helikopteri düşürüldü. 9'unda Rus uçakları Gürcüstan topraklarını bombaladı. Bizce kriz bilinçli olarak tırmandırıldı. Eski Başbakan Yardımcısı Boris Nemtsov, 'Eğer ABD Afganistan'a saldırırsa, Çeçen teröristleri barındırdığı için Rusya'ya da Gürcüstan'a saldırma hakkı doğar' demişti. Biz, bu bölgede bir şeyler olabileceği konusunda eylül sonunda herkesi uyarmıştık."

Onlar uyardı ama kimsenin umurunda olmadı. Oysa umursanmalı. Gürcüstan'dan dün de gelen çatışma haberleri dikkatle izlenmeli. Bin Ladin, ya da onun gibi karanlık güç odaklarının, uluslararası ittifakın zayıf noktalarına mayın döşemelerine izin verilmemeli.

Hürriyet, 14/10/2001

Gürcüstan İçin İşbirliği

Fikret BİLA

Afganistan olayının gölgesinde kalan Rusya-Gürcüstan gerginliği Ankara'nın kaygılarını giderek artırdı.

Gürcüstan sınırına asker yığan Rusya'nın, ABD'nin Afganistan'a müdahalesinde gerekçe gösterdiği "terörist barındırma" iddiasını belli belirsiz gündeme getirmesi Kafkasya'da tansiyonu yükseltti.

Gürcüstan Dışişleri Bakanı, Menagarişvili'nin Rusya'nın Afganistan Operasyonuyla birlikte gerginliği tırmandırmasına dikkat çekmesi gözlerin Rusya ve Gürcüstan'a çevrilmesine neden oldu.

Moskova'daki hava, Afganistan'ın Usame bin Ladin'i barındırıp koruması gibi, Gürcüstan'ın da Çeçen teröristleri barındırıp koruduğu yönünde. Ve Rusya, ABD'nin kullandığı müdahale gerekçesini Gürcüstan için kullanabileceği izlenimi veren bir çizgiye gelmesi Kafkasya'daki ısınmayı ön plana çıkardı.

Bu gelişmeler üzerine Gürcüstan Dışişleri Bakanı Menagarişvili'yi Türkiye'ye davet eden Dışişleri Bakanı İsmail Cem, konuk bakanla görüşmesinden sonra konuyu Başbakan Ecevit'lede masaya yatırdı.

Gürcüstan'daki gelişmelerden kaygılı olduğunu söyleyen Başbakan Ecevit, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'le uzun bir görüşme yaptı.

Cem-Menagarişvili ve Ecevit-Cem görüşmeleri ve ABD ile yapılan temaslar sonrasında Ankara'da Gürcüstan'ı destekleme ve güvenlik açısından korumak üzere iki karar alındığını söyleyebiliriz:

1- Güvenlik boyutunu da içirmek üzere Türkiye-ABD-Gürcüstan arasında üçlü işbirliği.

2- Aynı nitelikte Türkiye-Azerbaycan-Gürcüstan arasında üçlü işbirliği.

Türkiye-Azerbaycan-Gürcüstan üçlüsünün güvenlik işbirliği, Bakü-Ceyhan boru hattının güvenliği ve korunmasıyla ilgili ve sınırlı değil.

Gürcüstan Dışişleri Bakanı Menagarişvili, Ankara'da oluşan işbirliği zincirleri ve ABD'nin verdiği güvenceden memnun olarak Türkiye'den ayrıldı.

Bu arada, Ankara'nın, Gürcüstan Dışişleri Bakanı'na, ülkesinin "teröristleri barındırıp, koruduğu" izlenimi verecek hareketlerden kaçınmaları tavsiyesinde bulunduğunu da söyleyebiliriz. Böyle bir izlenimin Rusya'nın tepkisine ve girişebileceği hareketlerin gerekçesi olarak göstermeye yönelebileceği konusunda Gürcüstan'ın dikkatli davranması gerektiği Ankara'nın uyarıları arasında.

Afganistan başta olmak üzere Orta Asya ve Kafkasya'daki sorunlara karşı ABD ve Türkiye'nin birlikte hareket etmelerine dönük olarak Dışişleri Bakanı İsmail Cem'le, ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Albright arasında varılan anlaşmaya uygun hareket edildiği söylenebilir. Son olarak Gürcüstan'a destek olunması ve güvenliğinin sağlanması konusunda da Ankara ve Washington aynı yönde hareket ederek iki ayrı üçlü işbirliği kurulmasını kararlaştırmış görünüyorlar.

Aynı eksende hareket etmek üzere Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, Pakistan da dahil olmak üzere Orta Asya ülkelerini kapsayan bir geziye çıkması da ilke olarak karar altına alınmış durumda.

Ankara, hem Afganistan hem de Gürcüstan konusunda ABD'yle birlikte devrede görülüyor.

Başbakan Ecevit ve hükümetin beklentisi, ekonomi cephesinde Türkiye'nin rahatlatılması. Bu ko-

nuda beklenti ABD ve G-7'lerin kendiliğinden harekete geçmeleri ve Türkiye'yi, terörlü mücadelede pazarlık eden bir konuma itmemeleri.

Afganistan sorununda G-7'lerle birlikte her zemine davetedilen Türkiye'ye hem kısa hem de uzun vadede duyulan ihtiyaç ortadayken, hem ekonomik kriz hem de terörle mücadelede yalnız bırakılmaması gerektiği düşüncesi Ankara'da sık sık dile getirilmeye başladı. ABD ve G-7'lerin bu gerçeği görmeleri ve Türkiye'ye katkı konusunda topu birbirlerine ve sonuçta IMF'ye atmalarının yanlışlığı üzerinde duruluyor.

Milliyet, 15/10/2001

Gürcüstan'da Ne Oluyor?

Mustafa BALBAY

Bütün gözler Afganistan ve çevresine dikilmişken Gürcüstan'dan gelen bir haber, önümüzdeki dönemde 11 Eylül'ün ötekî coğrafyalara nasıl yansıyabileceğine ilişkin ipuçları verdi:

"Abhazya Özerk Cumhuriyeti sınırındaki Kodori Geçidi bölgesinde çatışmalar oluyor. Ardından savaş uçakları bölgeyi bombalıyor!"

Bu iki tümcelik olay, Abhazlara göre şöyle oldu:

Saldırılar Gürcüler tarafından gerçekleştirildi. Uçaklar da onlarında.

Gürcüstan yönetimine göre şöyle oldu:

Saldırılar Rusya'nın işi. Rusya, Gürcüstan'ın içini karıştırıp, etkisi altına almak istiyor.

Rusya'ya göre şöyle oldu:

Saldırı Çeçen militanların işi. Gürcüstan, sınırına hâkim olamıyor. Çeçen militanlar, zaman zaman Gürcülerle bir olup Abhazlara saldırı düzenliyor. Gürcüstan sınırından lojistik destek alan Çeçenler, Rusya içindeki eylemleri için de güç toplıyor.

Bu üç farklı bakışı toplayınca, şu çıkıyor:

Birileri, hazır bütün gözler Orta Asya'da iken, Kafkaslar'ı karıştırıp, yarım kalan hesaplarını bitireyim, diyor.

Bölgeden gelen bu karışık haberleri netleştirme masasına koyup, duruma biraz daha geniş bakalım... Gürcüstan Devlet Bakanı Eduard Şevardnadze hafta başında ABD'de şunu söylemişti:

"Gürcüstan, Rusya'nın güneyi değil, Türkiye'nin ve NATO'nun kuzeyidir."

Bölgeden gelen çatışma-bombalama haberlerinin bu demeçten sonra duyulması da ayrıca ilginç.

Gürcüstan'ın Türkiye açısından taşıdığı önemi ve bu çerçevede atılan adımları satırbaşlarıyla duyuralım:

– Türkiye'nin Orta Asya'ya güvenli açılan tek karayolu bu ülke topraklarında. Türkiye'nin Azerbaycan'la kara-demiryolu bağlantısı bu ülke üzerinden sağlanıyor.

– Gerçekleşmesi halinde Bakü-Ceyhan boru hattının geçeceği tek 3. ülke. Bu hattın resmi adı da Bakü-Tbilisi-Ceyhan.

– Türkiye'nin askeri alanı da kapsayan stratejik işbirliği anlaşması imzaladığı 28 ülkeden biri. Gürcüstan'daki bir Rus üssünü geçen aylarda Türk Silahlı Kuvvetleri kullanıma hazır hale getirip, anlaşmalar çerçevesinde hizmete soktu.

ÜÇ ANAHTAR

Batum'daki kimi telefonlar Artvin koduyla çalışıyor. Gürcüler, bu bağlantıyla hem Türkiye'deki hem ötekî ülkelerdeki ilişkilerini daha kolay sürdürdüklerini söylüyorlar. Karadeniz bölgesinin dağlık yapısı, Artvin ve çevresine havaalanı yapılmasını engelliyor. Önümüzdeki dönemde Batum Havaalanı'nın Türkiye iç hat seferlerine açılması ve Doğu Karadeniz'e yönelik hava taşımacılığının bu yolla yapılması gündemde...

Buna benzer iki ülke ilişkilerindeki kaynaşmaya yönelik pek çok örnek verilebilir. Türkiye'nin Gürcüstan'la ilişkilerini daha ileriye götürmesi, bugünkü yönetim anlayışının ve bağımsızlığın sürmesine bağlı. Orada olup bitenlere kayıtsız kalmaması gerekiyor. Gürcüstan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarivişili'nin dün apar topar Türkiye'ye gelişinin altında yatan da şüphesiz bu bağlar.

Türkiye, Kafkaslar'da barış ve istikrarın sağlanması için Türkiye-Gürcüstan-Azerbaycan hattını gündeme getirdiğinde, Moskova: hemen Rusya, Ermenistan, Gürcüstan, Azerbaycan'ı kapsayan Kafkasya Dörtlüsü'nü masaya getirmişti. Her iki girişim de kâğıt üzerindeki canlılığını sürdürüyor!

Türkiye'nin Orta Asya politikası üretebilmesi, Kafkaslar'daki ağırlığına ve istikrara bağlı. Burada kilit ülke Gürcüstan. Kilit üç anahtarlı; biri Gürcüstan'la, biri Rusya'yla, biri de Kafkaslar'daki ötekî uluslarla denge.

Hüner, üçünü birden açabilmekte...

Cumhuriyet, 13/10/2001

Rusya, Abhazya Sınırına Asker Yığdı

Rusya, gerginliğin devam ettiği Gürcüstan'ın Abhazya Cumhuriyeti sınırına silah ve asker takviyesi yaptı. Rusya'nın Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti'ne, 50'nin üzerinde zırhlı araç ve asker gönderildiği belirtildi. Gürcüstan ise Rusya'dan, Abhazya'daki güçlerini üç ay içinde çekmesini istedi. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Kaha Siharulidze, düzenlediği basın toplantısında, "Rus barış gücü askerlerinin görev süresinin dolduğunu ve bu yüzden çekilmeleri gerektiğini" söyledi.

Dünya, 13.10.2001

Gürcistan, Abhazya ile Savaşın Eşiğinde

Gürcüstan'da hafta başında başlayan gerginlik gederek tırmanıyor. Gürcüstan, Abhazya içinde bulunan Kodori Geçidi'ne askergönderme kararı alırken, Savunma Bakanı David Tevzadze, bölgedeki sivillerin korunması amacıyla Kodori Geçidi'ne asker sevketmekte olduklarını söyledi. Tek yanlı bağımsızlık ilan eden Abhazya ise, bu açıklamayı, kendilerine karşı savaş ilanı olarak kabul ettiğini

bildirdi. Abhazya'nın Devlet Başkanlığı Danışmanı Astamur Tania, "Asker gönderme kararı, Gürcistan ile savaşın yeniden başladığı anlamına geliyor" dedi.

Bölgeye Gürcistan'ın askeri güç takviyesi yaptığını belirten Kupalba, Gürcü güçlerle çalışmadıklarını kaydetti.

Diğer yandan Gürcistan hükümeti önceki gün ülkesine hava bombardımanı düzenlediği gerekçesiyle Rusya'ya bir protesto notası verdi.

İnterfaks'ın haberine göre, notada, ülke egemenliğini ihlal eden bombardımanın, Abhazya'daki sorunun çözümünü engellemek isteyen belirli güçlerin çabası olduğu savunuldu.

Bu arada Gürcistan Parlamentosu, Rus güçlerinin Abhazya'dan en kısa sürede çekilmesini isteyen bir karar tasarısını onayladı.

Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'den bu kararın uygulanması için gerekli tüm önlemi almasını isteyen Parlamento, BM'den de "bölgeye uluslararası barış gücü gönderilmesi ihtimalini değerlendirmesini" talep etti.

Abhazya'da 1994'ten beri yaklaşık 2 bin Rus askeri görev yapıyor.

Milliyet, 11 Ekim, Cumhuriyet, 12 Ekim,

Radikal, 13 Ekim, T.D.News, 15 Ekim, 2001.

Abhazya'da Çatışmalar

Abhazya'da Abhaz güçleriyle Gürcü ve Çeçen savaşçılar arasındaki çatışmalar sürüyor. Önceki gece boyu devam eden ve dün sabah da kesilmeyen silah seslerinin, Abhazya'nın başkenti Sohumi'nin 15 kilometre uzağındaki Kodori Geçidi'nde yankılandığı belirtildi. Gürcü ve Çeçen savaşçılarının geçen hafta baskın düzenlediği bölgeye Gürcistan tarafı da önceki gece takviye birlikler yolladı, ancak Gürcü askerleri çatışmalara katılmadı.

Cumhuriyet, 14.10.2001

Gürcistan'ı Tek Başına Bırakmayın

"Gürcistan'daki durum beni ve hükümetimizi kaygılandırıyor. Mutlaka orada bir kalıcı uzlaşı bulmak zorundayız. Gürcülerin, Abhazlarla ilgili sorunları var ama bunlar aşılamayacak sorunlar değil. Bu, Rusya'nın Batı'yla ilişkilerini de etkileyecek bir durum. Bizim için Gürcistan'ın özel bir önemi var; onun için bu ülkeyi kendi başına bırakamayız. Mutlaka buna çözüm bulunmasına katkıda bulunmamız gerekiyor. Bunu Bakanlar Kurulu'nda görüşeceğiz." B. Ecevit.

Hürriyet, 15.10.2001

Gürcistan'ın Toprak Bütünlüğü Türkiye'nin Çıkarındadır

Emekli Tümgeneral Küçükoğlu, Gürcistan ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının, Türkiye'nin stratejik çıkarları gereği olduğunu söyledi.

ABD'nin küresel terörizmle mücadele çerçevesinde Afganistan'a yönelik Ebedi Özgürlük Harekatı sürerken, Gürcistan ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının Türkiye'nin stratejik çıkarı gereği olduğu bildirildi.

Emekli Tümgeneral Rıza Küçükoğlu, Finansal Forum'a yaptığı açıklamada, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunmaması halinde Ahıska ve Ahılkelek'te yerleşik 200 bin Ermeni'nin Ermenistan'ın uzantısı olarak Karadeniz'e ulaşacağı, bu durumun Rusya'nın, SSCB dönemindeki gibi Türkiye ile sınır ülke olması anlamına geleceğini vurguladı.

Finansal Forum, 16.10.2001

Kartal'a Gürcü Golcü

İspanya'da Real Sociedad'ın forvet oyuncusu Georgi Demedradze'nin önümüzdeki günlerde Beşiktaş ile sözleşme imzalayacağı bildirildi. Gürcistan Milli Takımı'nda da forma giyen Demedradze'nin bir yıllığına kiralanacağı, beğenilmesi halinde de bonservisinin İspanyol kulübünden alınacağı ifade edildi. Sırasıyla Dinamo Tbilisi, Feyenoord, Dinamo Kiev ve Real Sociedad'da forma giyen futbolcu, Rus, Gürcistan ve Ukrayna liglerinde de gol krallığına ulaştı.

Takvim, 11.10.2001

Hürriyet, 14.10.2001

Ruslar, Abhazları Tekrar Kışkırtıp

Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduvard Şevardnadze'nin BM'i ziyareti sırasında ABD Başkanı Bush'a yaptığı açıklamada, Rusya'nın Çeçen gerillaları bahane ederek Abhazya'ya kuvvet göndererek, yeni kışkırtmalara başlayacağını belirtti. Son zamanlarda Abhazya bölgesinde Rusya'nın askeri faaliyetlerini arttırdığını ve Afganistan olaylarını bahane ederek Abhazya'da bulunduğunu ileri sürdüğü Çeçen gerillaları yakalamak amacıyla bölgeyi yeniden kışkırtacağı konusunda Gürcistan tüm dünyayı uyarmaktadır.

Gürcistan Savunma Bakanlığı, 17 Ekim 2001 tarihinde iki adet Rus 50-25 tipi askeri uçağın Abhazya üzerinde uçarak Gürcistan hava sabasını ihlal ettiğini ve bundan cesaret alan Abhaz ayrımcılarında Rusya'dan sağladıkları dört adet MI-24 helikopteri ile Abhazya'daki Gürcü kuvvetlerine bomba attığını bildirdi.

Bu arada Abhaz ayrımcılar içinde dokuz kişinin bulunduğu BM'e ait bir helikopteri uçuş sırasında düşürerek ölümlerine neden oldular.

Şevardnadze, AGİT delagasyonuna yaptığı açıklamada ise Gürcistan'ın, Abbazya'da Rus Barış Gücü askerleri yerine uluslararası bir gücü tercih edeceğini bildirdi.

Gürcistan Savunma Bakanlığı yetkilileri, Rusya'nın yeniden 4 savaş uçağı ile Gürcistan hava sabasını ihlal ettiğini bildirdiler.

Rusya'nın Abhazları kışkırtarak Gürcistan'ı tekrar karıştırma planlarını konuşmak üzere Gürcistan Dışişleri Bakanı İraklı Menageraşvili Türkiye'yi ziyaret etti.

Turbish Daily News, 9.11.15.17.18.19 Ekim 2001

Ruslar, Gürcüstan'ın Toprak Bütünlüğü'ne Göz Dikti

Toprakları Rus uçaklarınca bombalanan Gürcüstan, Rusya'ya nota verdi. Moskova'da misilleme olarak Gürcü sınırına asker yığdı. Gürcüstan Savunma Bakanlığı bir açıklama yaparak Kodori Geçidinde bulunan sivilleri korumak için bölgeye asker göndereceğini bildirdi. Gürcüstan, Rusya'nın son bir aydır Gürcüstan'ın Abhazya bölgesinde karışıklıklar çıkarttığını ve Abhazları Gürcistan'a karşı kışkırttığını açıkladı.

NY Times yazarı W. Safire, Başkan Bush'u uyararak, Rusya'nın Afganistan olaylarını bahane ederek Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünü zedeleyen faaliyetlerini durdurması için ABD'nin devrede olmasını bildirdi.

Milliyet, 11.11.2001, Radikal, 12.11.2001, Hürriyet, 19.11.2001

Gürcüstan'la İlişkiler Derinleşecek

Gürcüstan Dışişleri Bakanı Irakli Menageraşvili, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in konuğu olarak bugün Ankara'ya gelecek. Rusya ile Gürcüstan arasında önemli sorunların yaşandığı dönemde gerçekleştirilecek ziyaretsırasında Ankara'nın, Tbilisi yönetimine verdiği desteği yinelemesi bekleniyor. Diplomatik kaynaklar, Rusya ile Gürcüstan arasındaki sorunun bir an önce barışçı yollaral çözümlenmesi gerektiğini kaydediyorlar.

Dünyada uluslararası terörizmle mücadele kapsammda başlatılan geniş kampanyayı özellikle Çeçenistan amaçları için kullanmaya çalışan Rusya'nın Gürcüstan üzerindeki baskıyı arttırması Türkiye'de de kaygı yaratıyor. Rusya, geçen günlerde Gürcüstan'ı, teröristleri sınırlarında barındırarak kendi çıkarları için kullanmakla suçlarken, Gürcüstan, Rus silahlı kuvvetlerinin topraklarını bombaladığını bildirmişti. Sınıra asker yığmaya başlayan iki tarafı arasındaki bunalımın daha da büyümesi olasılığı bulunuyor.

Rusya'nın Gürcüstan sınırına asker yığmasıyla ortaya çıkan gerilim, Ankara'yı hareketlendirdi. Başbakan Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem arasında Başbakanlık'ta yapılan toplantıda, Türkiye'nin Gürcüstan'a destek olması ve bu doğrultuda iki girişimde bulunması kararlaştırıldı. Bunlardan ilki Türkiye'nin, 1997 tarihli ABD-Türkiye-Gürcüstan İşbirliği Anlaşması'nı yürürlüğe sokarak, ABD nezdinde girişimde bulunması olacak. Bu arada Cem, Brüksel'deki bir toplantıda Rusya'ya "11 Eylül"ü fırsat bilerek eski ihtilafları haksız yere çözmeye çalışmayın" uyarısı yaptı.

Bakan Cem, Gürcüstan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarişvili ile Çırağan Sarayı'nda gerçekleştirilen toplantının ardından düzenlenen ortak basın toplantısında, Azerbaycan, Gürcüstan ve Türkiye arasında mevcut olan ve güvenlik konusunu da kapsayan işbirliğine yeni bir boyut kazandıracaklarını ifade etti. Cem, "Günümüzün teröre karşı ortak mücadele zorunluluğunun nihayet herkes tarafından anlaşılması sonucunda, biz de kendi bölgemizde üzerimize düşeni daha iyi bir şekilde yapmak amacıyla Azerbaycan, Gürcüstan ve Türkiye arasındaki güvenlik işbirliğini daha kapsamlı, daha derinliğine bir ilişkiye dönüştürme kararındayız" diye konuştu.

Rusya'nın 11 Eylül'de yaşanan trajik saldırıyı kendi çıkarları için kullanmak istediğini ve Abhazya'daki saldırıların arkasında olduğunu öne süren Gürcü yetkililer şu görüşleri dile getirdiler: "Ruslar resmi olarak toprak bütünlüğümüzü savunduklarını açıklıyorlar, ancak bunun tersi yönde faaliyetlerde bulunuyorlar. İhtilafın başından beri lojistik, hatta askeri yardım ile ayrılıkçıları destekliyorlar. Hatta Çeçen teröristlerin buraya gelmelerine yardımcı oluyorlar. Amaçladıkları Gürcistan'ın istikrarsızlığı ve bu yolla üzerimizde kontrollerini artırmak."

Cumhuriyet, 12.13.16 Ekim 2001

Radikal 14.26 Ekim 2001

Sezer, Gürcüstan'ı Ziyaret Etti

"Kafkas İstikrar Paktı" çalışmaları çerçevesinde Gürcüstan'ı ziyaret eden Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, güçlü ve istakrarlı bir Gürcüstan'ın ancak toprak bütünlüğünü muhafaza edilerek elde edileceğini bildirdi. Ayrıca, ayrımcı hareketlerden çok çeken üç ülke olarak Türkiye, Gürcüstan ve Azerbaycan arasında güvenlik işbirliğinin etkinleştirilmesi gereği üzerinde duruldu.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Tacikistan ziyaretini takiben geçtiği Gürcüstan'da Abhazya sorunu yüzünden başı ağrıyan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'ye 'arkanızdayız' mesajı verdi. Şevardnadze, Abnazya'da Türk askerlerinin de yer aldığı bir barış gücü konuşlandırılmasını istedi.

İki lider görüşmelerinde Afganistan ve Abhazya'daki gelişmelerle, enerji projelerini ele aldı. Demirel'in 'Kafkasya İstikrar Paktı' önerisini gündeme getiren Sezer, ortak basın toplantısında Abhazya'da şiddetlenen çatışmalara değinerek, "Gürcüstan'ın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünün korunmasının bizim için vazgeçilmez önemde olduğunu vurgulamakta yarar görüyorum" dedi. Şevardnadze ise Abhazya'dan çekilecek Rus askerlerinin yerine gelmesi düşünülen çok uluslu barış gücünde Türk askerlerini görmek istediklerini söyledi. Türkiye'de çok sayıda Abhaz kökenlinin yaşadığını belirten Şevardnadze, Ankara'nın desteğinin çokönemli olduğunu kaydetti.

Türkiye'nin terörle savaşa etkin biçimde katkıda bulunmaya kararlı olduğunu ifade eden Sezer, Gürcüstan'ın da bu işbirliğine verdiği desteği takdirle karşıladıklarını söyledi. Sezer, 'Abhazya sorununu, Gürcüstan'ın toprak bütünlüğü temelinde çözüme kavuşturulmasında üzerimize düşebilecek sorumluluğu almaya hazır olduğumuzu yinelemek istiyorum" diye konuştu.

Cumhuriyet, 07.09. Kasım 2001, Sabah, 08. Kasım 2001, Radikal, 09.17 Kasım 2001, Dünya, 09 Kasım 2001, Hürriyet, 17 Kasım 2001

Gürcüstan: Teröristler Afganistan'a Bizim Topraklarımızdan Geçmiyor

Şevardnadze, bir radyo konuşmasında yaptığı açıklamada İslâm teröristlerin, kendi topraklarından geçerek Afganistan'a gitmediklerini bildirdi. Rusya'nın bu tür suçlamayı ülkesini istikrarsızlığa sürüklemek için yaptığını bildirdi.

Türkish Daily News 13 Kasım 2001

Rusya Üs Boşaltıo

Rusya Devlet Başkam Vladimir Putin, Gürcüstan'm Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nde bulunan Rus üssünden çekilme işlemlerini tamamladıklarını, Cumhuriyet'te kalan Rus askerlerinin "barış güçleri" olduğunu söledi. Putin, dünkü hükümet toplantısının açılışında yaptığı konuşmada, önceki Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in İstanbul'da 1999'da düzenlenen AGİT doruğu sırasında verdiği çekilme taahhüdünü Cumartesi günü itibariyle 'hem hukuken, hem de fiilen yerine getirmiş olduklarını' belirtti. Putin, Abhazya'da Rus birlikleri kaldığını, ancak bunların, Abhaz-Gürcü çatışması sonrasında bölgeye gönderilmiş 'BDT Barış Güçleri' olduğunu kaydetti.

Cumhuriyet 27. 10. 2001 Turkish Daily News 07.11.2001

Bakü–Tbilisi–Ceyhan Projesi

Gürcüstan Parlamentosu'nun bu hafta yapacağı toplantıda Bakü-Tbilisi-Erzurum doğalgaz hattının anlaşma mutabakatını görüşeceği bildirildi. Gürcüstan Devlet Başkanı Eduvard Şevardnadze dün yaptığı radyo konuşmasında Bakü-Tbilisi-Erzurum doğalgaz hattının Gürcüstan için önemine değindi. Şevardnadze, bu hattın tam olarak çalışması halinde Gürcüstan'ın yüzde 5'lik bir kâr sağlayacağını bunun da 1 milyar 500 milyon metreküp doğalgaz olduğunu söyledi. 245 km'lik hattın inşası sırasında da ciddi ekonomik kazançlarının olacağına değinen Gürcü Devlet Başkanı Şevardnadze, bu hat sayesinde yılda ortalama 175 milyon dolar gelir beklediklerini söyledi.

Bakü'den Tbilisi hattı ile getirilecek yıllık 6.6 m metreküp doğalgaz ile ilgili proje TBMM tarafından onaylandı. Projenin toplam maliyeti 3 milyon dolar olup dış finansman ile maliyetler karşılanacaktır.

Turkish Daily News, 19.10.2001

Dünya, 19.10.2001, Dünya, 03.11.2001, Radikal, 13, 19, 10.2001, Zaman Gazetesi, 19.12.2001

Moskova'ya Gün Doğdu

Rusya, 11 Eylül saldırılarının ardından oluşan yeni ortamı, Çeçenistan sorununu çözme ve Gürcüstan üzerinde etkisini arttırma fırsatı olarak kullanıyor.

ASAM Rusya-Ukrayna Araştırmaları Masası Başkanı Sinan Oğan, Türkiye'nin Afganistan'da daha fazla ağırlık kazanmaya başlarken Kafkasya'da da Rusya'nın karşısında önemli bir denge unsuru haline gelmesinin Moskova yönetiminde büyük rahatsızlığa neden olduğunu söyledi.

Son olarak Gürcüstan yönetiminin Abhazya'daki Rus Barış Gücü yerine Türk Barış Gücü yerleştirilmesi önerisinin Rusya'nın rahatsızlığını daha da arttırdığına işaret eden Oğan, "Başkan Putin'in ABD'ye gitmeden önce Çeçen 'teröristlerin' Gürcüstan ve Türkiye üzerinden Afganistan'a gittiklerini öne sürmesi bir tesadüf değildi. Çeçenistan ile 'uluslararası terör' arasında bağ kurarak uluslararası alanda haklılık kazanmaya çalışan Rusya, şimdi de Türkiye adının yanında terörizm sözcüğünü kullanarak baskı oluşturma çabasında" değerlendirmesini yaptı.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, "Çeçen militanlar Gürcüstan ve Türkiye üzerinden Afganistan'a geçmeye çalışıyor. Bu konuda Türkiye'nin reaksiyonu tarafımızca malum" dedi.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, Gürcüstan ve Türkiye'yi Çeçen teröristleri korumak ve savaşmak için Afganistan'a geçmelerine izin vermekle suçlaması Ankara'da tepkiyle karşılandı. Ankara, açıklamanın içeriğinden çok zamanlamsına dikkat çekerek "Cuma günü Rusya ile Avrasya İşbirliği protokolü imzalanacak. Bu açıklamanın böyle bir süreçte yapılması düşündürücü" görüşü dile getiriliyor. Putin'in tepkisinin, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Gürcüstan ziyareti ve Abhazya'ya Türk askerlerinin yerleştirilebileceğine ilişkin haberlere yönelik olabileceği de kaydediliyor.

Cumhuriyet, 14, 21, 11.2001, Hürriyet, 13.11.2001

Kafkasya'da Büyük Çekişme

Türkiye ile Rusya arasındaki Kafkasya çekişmesi büyüyor. Rusya, önceki gün Moskova'da toplanan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) zirvesinde Gürcüstan'ı, terörizmi desteklemekle suçladı. Türkiye hemen bir açıklama yaparak Gürcüstan'a sahip çıktı. 11 Eylül olaylarının ardından terörizmle mücadele anlamında Çeçen teröristlere destek verdiğini savladığı Gürcüstan'a baskısını arttıran Rusya ile Türkiye arasındaki çekişme sürüyor. Rusya, ABD'nin Afganistan'a yönelik operasyonunun sürdüğü bir sırada, yeni uluslararası süreçte BDT arasındaki işbirliğinin önemine değindi. Bu kapsamda terörle mücadele anlamında işbirliği olanaklarının görüşüldüğü zirvede Putin'in Gürcüstan Devlet Başkanı Euard Şevardnadze'yi basın toplantısı sırasında terörü destekleme suçlaması dikkat çekti. Putin, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki sorunların çözümünde de başrolde Rusya'nın olacağını taraflara iletti. Rusya'nın olacağını taraflara iletti. Rusya'nın Gürcüstan üzerindeki baskısının askeri anlamda da arttığı kaydediliyor. BDT zirvesinden önce Gürcüstan topraklarının havadan bombalandığı savlanmıştı.

Cumhuriyet 02.12.2001

BDT'de Terör Görüşüldü

Moskova'da yapılan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) 10. yıldönümü zirvesinde ağırlıklı olarak

terörle mücadele konusu görüşülürken, gündem Rusya ile Gürcüstan arasındaki gerilimin gölgesinde kaldı. Zirvenin devam ettiği sırada Tbilisi'de açıklama yapan Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Kaha Siharulizde, Rusya'nın saldırganlığına karşı ülkesinin dünya toplumunda, askeri yardım da dahil olmak üzere her türlü yardım başvurusunda bulunabileceğini açıkladı.

Zaman, Radikal 01.Aralık.2001

T.D. News 05.Aralık.2001

TSK'YA Büyük Görev

Türk Silahlı Kuvvetleri Gürcüstan Askeri Havaalanlarını NATO Standardına yükseltecek.

Star, 10. Kasım. 2001

Milliyet, 03.Ocak. 2002

Lordkipanidze'den Akdeniz rüzgârı

Nino Lordkipanidze, Türkiye'de dört yılda yedinci resim sergisini bugün Ankara'da Altınay Sanat Evi'nde açıyor. Son resimlerinde Akdeniz yaşamının etkisi görülen sanatçının sergisi 26 Ocak tarihine kadar devam edecek. Gürcü sanatçı Tbilisi'de Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık okudu. Prag Teknik Üniversitesi'nde lisans ve doktora çalışmalarında bulundu. 1980'de Moskova Stoganov Güzel Sanatlar ve Sanayi Üniversitesi'nin Akademik Resim Sanatı Bölümü'nde doçent olan Lordpanidze, birçok karma ve bireysel sergilere katıldı.

Cumhuriyet, 11.01.2002

Yüzüncü Gürcü Hastaya Uğurlama

Maltepe Tıp Fakültesi'nin uygulama hastanesi olan Özel Maltepe Hastanesi, tedavi ettiği 100'üncü Gürcü hastayı törenle uğurladı. 65 yaşındaki işadamı Aslan Bolkvadze'nin by-pass ameliyatıyla 6 damarı değiştirildi. Balkvadze'ye Türkiye anısı olarak Kütahya çinisinden vazo armağan edildi. Törende konuşan hastanenin tıbbi direktörü Prof. Dr. Sinan Arsan, 158 yatak kapasiteleriyle, yakın çevrelerinin yanı sıra, yurtiçi ve yurtdışından gelen hastalara hizmet verdiklerini söyledi.

Hürriyet, 26.01.2002

Karadeniz Ermenice Çırpınıyor

Hemen tüm aydın ve yazarların en önemli konusu haline gelen 1940'lardaki Varlık Vergisi" konusu Türkiye'nin yeni bir yüzyılı daha "ırkçılık"tartışmalarıyla yaşamaya başlamasına yol açtı...

Ne var ki MHP Milletvekili Ahmet Çakar'ı TRT yöneticilerine "vatan haini" diyecek kadar kızdıran "Salkım Dostluğu", aslında kendi yaşamında da var...

Dahası, siyasi ve ideolojik yaşamındaki hemen her "duygulandığı" ve de "coşkulandığı" anlarında bile aynı Ermeni dostluğunun önemli payı var...

Çünkü, tüm ülkücüler ve tüm sıkı "Türk ırkçıları" gibi MHP'li Ahmet Çakar da kimbilir kaç törende, toplantıda ve "dergâh" buluşmalarında şu ünlü "Çırpınırdın Karadeniz" diye başlayan "milliyetçilik türküsünü" söylemiştir...

Ve elbette ki yürekten ve tüm milliyetçi hisleriyle söylediği bu türkü deki; "Bakıp Türk'ün bayrağına" sözlerinden sonra, belki de içindeki "Ermeni düşmanlığını" doruğa çıkartan şu dizeleri kimbilir nasıl da haykırarak seslendirmiştir:

"Türk elinden eser yeller,

Sana şirinselam söyler;

Olsun bütün Kafkas eller,

Kurban Türk'ün bayrağına..."

İşte bu "Turan ülküsünü" simgeleyen ve Orta Asya'dan önce tüm "Kafkas" dünyasını Türk'ün bayrağı altında toplama "hasretini" dile getiren türkünün bile aslında bir "Ermeni bestesinden" uyarlandığını acaba Ahmet Çakar ve diğer tüm ülkücüler biliyorlar mı?..

Ve, yine bir "Ermeni şarkısıyla" yıllardır duygulandıkları için de şimdi Salkım Hanımın Taneleri için önlerine gelen vatan hainliğiyle suçlamalardaki "kendi çelişkilerini"de görebiliyorlar mı?..

Cumhuriyet, 27.Aralık.2001

Düzeltme

41. sayımızda Özlem Akaltun'un yazısında bazı matbaa-dizgi hataları oluşmuştur. Aşağıda düzeltilmiş olarak verilmiştir.

Türkçe İmerhevi	İmerhevi Gürcüce
Gelin-Evlenmekte olan Kız	დოდოფალი
Erkeğin Kaynanası	სიდედრი
Kadının Kaynanası	დედამთილი

40. sayımızda "Güzeldir Gürcü Kadını" adlı öykülde bazı matbaa-dizgi hataları oluşmuştur.
Aşağıda yanlışlar düzeltilmiş olarak verilmektedir.
9. – 10. satırlar şöyle okunmalıdır.
– Çador'dar geçtik, dedi Ağa Bey ve ellerini Allah'a kaldırdı.
12.– 13. satırlar ise şöyle okunmalıdır
Ali esir olan babayı koymuştu atına, Osman–kızkardeşi, Garuza–Tinatin'i.
Yanlışlık için okurlardan özürdileriz.

abonet

tıkır tıkır işleyen bir abonelik

*Bütün Dünya *Adam Sanat *Adam Öykü *NPQ Türkiye *Toplumsal Tarih *İstanbul *Parşömen *New Perspectives on Turkey * Hayalet Gemi *Cogito *Defter *Kitaplık *Tiyatro...Tiyatro *Edebiyat ve Eleştiri *Teori ve Politika *Foreign Policy *Akademik Araştırmalar Dergisi *Beauty Forum *Anadolu Yaşam Gazetesi *Sanat Dünyamız *Dağıtım Kanalı *Öyküden Bir Bilet:Gidiş-Dönüş *Roza *Düşünen Siyaset *Edebiyat Gündemi *Rasyo Ekonomi *Uç *Fashion News *Üçüncü Göz *Sarı Trampet *Felsefelogos *Final ÖSS *Kuaför Magazin *Sosyal Demokrat Değişim *İnşaat Ekonomi *Final LGS *İmaj 2000 *Ütopiya *Güldiken *Mjora *Görüş *Cogito *Rüzgar *Yazın *Defter *Çveneburi *Karizma *Kafkasya Yazıları *Doğu Batı *MAD *Üçüncü Öyküler *Turkish Aviation *Kunduz Düşleri *Cosmetic Coiffeur *Liberal Düşünce *Sanat Çevresi *Yumurcak Dennis ve Gıcır *Elektronik'te Doğubank *Tüketici *Turist *4 Mevsim Turizm Aktüel *Müzik Vizyon * Parşömen * İstanbul Kültür Sanat Haritası * Toplumsal Tarih * İstanbul * NPT * Süper CD

Dilediğiniz dergiye, bir telefonla, bankaya gitmeden, form doldurmadan abonelik !
İster kredi kartıyla, ister teslim anında ödeme imkanı.
Gecikmeden, aksamadan, Aktif Dağıtım güvencesiyle, adresinize ücretsiz imzalı teslim.
Yalnız yıllık değil dilediğiniz süre için abonelik.

0212 210 0 110

Perpa Ticaret Merkezi 11. Kat B Blok No:1752 Okmeydanı/İstanbul
www.abonet.net abonet@abonet.net Faks: 0212 222 27 10

DEMİRKOL ULUSLARARASI NAKLİYAT VE DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.

KAFKASYA HATTININ EN ÜCRA KÖŞESİNE SINIRSIZ ve GARANTİLİ TAŞIMA HİZMETİ

MERKEZ OFİS:
Tevfik Fikret Caddesi
Taç İş Merkezi No:2 Kat 1
ŞİRİNEVLER / İSTANBUL
Tel.: (0212) 442 20 22 - 442 31 28
Tel.: (0212) 442 29 52 - 442 28 98

ŞUBE AKSARAY::
Küçüklanga Caddesi
Emniyet Oto Parkı İçi No:31
AKSARAY / İSTANBUL
Tel.: (0212) 529 00 79
Tel.: (0212) 529 01 38

ŞUBE HOPA::
Hopa İş Merkezi Kat 2
No.: 91
HOPA / ARTVİN
Tel.: (0466) 351 73 80